

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Η Ελληνική Οικονομία

4/09

Τριμηνιαία Έκθεση

Αρ. Τεύχους 58, Δεκέμβριος 2009

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του ΙΟΒΕ. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συσταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα. Η ανάλυση στην παρούσα Έκθεση βασίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι 15/12/2009.

Το ΙΟΒΕ

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής

Copyright © 2009 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός Τεύχους

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)

Τσάμη Καρατάση 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)

<http://www.iobe.gr>

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	7
Ενδείξεις εκτόνωσης της ύφεσης στη διεθνή οικονομία.....	7
Σε ύφεση η ελληνική οικονομία, παρά την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική.....	7
Περαιτέρω κλιμάκωση των πιέσεων στην αγορά εργασίας.....	8
Ανακόπεται η πτώση του πληθωρισμού.....	8
Αβέβαιες οι προοπτικές για το 2010	8
Εκτροχιασμός της δημοσιονομικής διαχείρισης	8
Επείγουσα ανάγκη η βελτίωση της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών	9
Ο Προϋπολογισμός του 2010 πρώτο, αλλά όχι επαρκές βήμα	9
Μόνη διέξοδος από την κρίση ένα μακροχρόνιο σχέδιο ανάταξης της ελληνικής οικονομίας.....	9
Ειδική Μελέτη ΙΟΒΕ: Η διαχείριση των υδάτινων πόρων στην Ελλάδα	10
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	11
2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας	11
Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	11
Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης.....	17
2.2 Το Οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	23
Α) Οικονομικό κλίμα	23
Β) Οικονομική πολιτική και δημοσιονομικές εξελίξεις	31
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	41
3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις	41
Εξελίξεις το α΄ εννιάμηνο του 2009	41
3.2 Εξελίξεις και Προοπτικές σε βασικούς τομείς της οικονομίας	48
3.3 Οι Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	59
3.4 Απασχόληση - Ανεργία	62
3.5 Τιμές Καταναλωτή	69
Εξελίξεις το 2009.....	69
Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις	72
3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών	75
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.....	75
Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων	76
Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών	76
4. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	81
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	86

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η έκθεση αυτή είναι η τελευταία που εκδίδει το ΙΟΒΕ για το 2009 στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Δημοσιεύεται σε μία κρίσιμη περίοδο για την ελληνική οικονομία, εν μέσω ύφεσης και με σοβαρές δημοσιονομικές ανισορροπίες οι οποίες έχουν προκαλέσει αυξημένο ενδιαφέρον από τους διεθνείς φορείς. Όπως όλες οι εκθέσεις του ΙΟΒΕ έτσι και αυτή αναπτύσσεται σε **τέσσερις ενότητες** ενώ συνοδεύεται - όπως κάθε φορά - από το **Παράρτημα** των διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισαβόνας. Αναλυτικότερα:

Σε μεθοδολογικό επίπεδο η έκθεση αναφέρεται και υποστηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 15/12/2009, ωστόσο σε αρκετές περιπτώσεις έχουν ληφθεί υπόψη και νέα δεδομένα που προέκυψαν κατά την προηγούμενη εβδομάδα. Η **πρώτη ενότητα** περιλαμβάνει τη **συνοπτική επισκόπηση** της έκθεσης, η οποία προσφέρει στον αναγνώστη τα βασικά σημεία της όπως αυτά αναλύονται με λεπτομέρεια στο κείμενο. Η **δεύτερη ενότητα** εστιάζει στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον και περιλαμβάνει: α) την ανάλυση του **διεθνούς περιβάλλοντος** με βάση τις πιο πρόσφατες εκθέσεις της Ευρ. Επιτροπής, του ΟΟΣΑ και του ΔΝΤ, β) την αποτύπωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ελλάδα όπως αυτό σκιαγραφείται από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ και γ) την ανάλυση των εξελίξεων στην **οικονομική πολιτική, με μεγαλύτερη** όμως έμφαση στις δημοσιονομικές εξελίξεις και στις κατευθύνσεις που αυτή πρέπει να έχει ώστε να βελτιωθεί και το έλλειμμα αξιοπιστίας που έχει καταγραφεί διεθνώς.

Η **τρίτη ενότητα** εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας. Χαρτογραφείται το **τρέχον μακροοικονομικό περιβάλλον** αλλά και οι μεσοπρόθεσμες προοπτικές, περιγράφονται οι **εξελίξεις** σε **βασικούς τομείς της οικονομίας**, συνοψίζονται οι **εξαγωγικές επιδόσεις** της ελληνικής οικονομίας κατά τους πρώτους μήνες του 2009, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις σε όρους **απασχόλησης** και **ανεργίας** και αναλύεται ο **πληθωρισμός** και οι παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία του, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση του **ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών**.

Τέλος, στην **τέταρτη ενότητα** της έκθεσης σχολιάζονται τα πρώτα αποτελέσματα μίας κλαδικής έρευνας την οποία εκπονεί το ΙΟΒΕ και αφορά στη διαχείριση των υδάτινων πόρων στην Ελλάδα.

Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του ΙΟΒΕ για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στα μέσα Μαρτίου του 2010.

1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ενδείξεις εκτόνωσης της ύφεσης στη διεθνή οικονομία

Η αναθέρμανση της οικονομικής δραστηριότητας, που ξεκίνησε στα τέλη του πρώτου εξαμήνου του 2009 στις ασιατικές οικονομίες, ενισχύεται το β' εξάμηνο του έτους, ενώ παράλληλα διαχέεται μέσω της εξαγωγικής ζήτησης στις ΗΠΑ και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να περιορίζεται η πτώση του προϊόντος στις συγκεκριμένες οικονομικές περιφέρειες γεγονός που υποστηρίζει την ανάσχεση της οικονομικής κρίσης. Την πλέον καθοριστική συμβολή στην εξασθένηση της παγκόσμιας ύφεσης έχουν βέβαια τα μέτρα δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής που έχουν ληφθεί από διεθνείς οργανισμούς, εθνικές κυβερνήσεις και κεντρικά τραπεζικά ιδρύματα. Πρώτο αποτέλεσμα των μέτρων αυτών είναι η ομαλοποίηση και κατόπιν η σημαντική βελτίωση των συνθηκών στις χρηματοπιστωτικές αγορές και η άνοδος των χρηματιστηριακών δεικτών. Επιπλέον, υπό την επίδραση όλων των παραπάνω παραγόντων, οι ρυθμοί πτώσης του ΑΕΠ υποχωρούν το γ' τρίμηνο στις μείζονες οικονομικές ζώνες, ενώ κάμψη παρουσιάζει η μείωση της παραγωγής σε σημαντικούς κλάδους. Παρά τις θετικές εξελίξεις, η ανεργία συνεχίζει να αυξάνεται, αντανακλώντας την παραμένουσα επιφυλακτικότητα, ενώ εκτιμάται ότι θα παραμείνει σε ανοδική τροχιά και το 2010, με χαμηλότερη ταχύτητα. Από την άλλη πλευρά, η τόνωση της παραγωγικής δραστηριότητας και του διεθνούς εμπορίου ανέκοψε την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού από τα μέσα του

έτους, ωστόσο η ενίσχυσή του παραμένει μέχρι και το Νοέμβριο ήπια.

Σε ύφεση η ελληνική οικονομία, παρά την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε ύφεση από το πρώτο τρίμηνο του 2009, σύμφωνα με τα πρόσφατα αναθεωρημένα στοιχεία για το ΑΕΠ. Στο πρώτο εννιάμηνο του έτους το εγχώριο προϊόν υποχωρεί κατά 1,1% έναντι της ίδιας περιόδου το 2008, με την πτώση ανά τρίμηνο να διευρύνεται συνεχώς. Η μείωση του ΑΕΠ οφείλεται στην κατακόρυφη πτώση των επενδύσεων και στην υποχώρηση της καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών, τάσεις που διαμορφώθηκαν και από τη έντονη επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Στο διαμορφωμένο δυσμενές περιβάλλον, η παραγωγή / κύκλος εργασιών σε σημαντικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας είτε παρουσιάζει σταθεροποίηση της πτώσης που εμφανίζει από τις αρχές του 2009 (βιομηχανία), είτε υποχωρεί σε μεγαλύτερο βαθμό (οικοδομική δραστηριότητα). Ωστόσο, μικρή ήταν η πτώση του κύκλου εργασιών στον τουρισμό τους καλοκαιρινούς μήνες, πολύ χαμηλότερη των εκτιμήσεων πριν την θερινή περίοδο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ύφεση δεν περιορίζεται αισθητά από την άνοδο των δημοσίων δαπανών, οι οποίες όμως επιδεινώνουν τα δημοσιονομικά αδιέξοδα.

Περαιτέρω κλιμάκωση των πιέσεων στην αγορά εργασίας

Η εξάπλωση της ύφεσης στην ελληνική οικονομία και η όξυνση των αρνητικών συνεπειών της αντανακλώνται ιδιαίτερα στην αγορά εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε εκ νέου στο γ' τρίμηνο του έτους, στο 9,3% από 8,9% το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, ενώ υποχώρησε διαχρονικά τους θερινούς μήνες, λόγω της αυξημένης εποχικής απασχόλησης. Η απασχόληση μειώνεται κατά 1,1% στο γ' τρίμηνο και κατά 0,9% το πρώτο εννιάμηνο του έτους, για πρώτη φορά τουλάχιστον μετά το 1998. Καθώς η παραγωγική δραστηριότητα παραμένει ιδιαίτερα αποδυναμωμένη και το οικονομικό κλίμα σε σημαντικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας επιδεινώνεται στα τέλη του 2009, δεν αναμένεται ανακοπή της ανοδικής τάσης στην ανεργία στο τελευταίο τρίμηνό του, με αποτέλεσμα το ποσοστό της για το σύνολο του έτους να διαμορφώνεται στο **9,4%**.

Ανακόπτεται η πτώση του πληθωρισμού

Ύστερα από την υποχώρησή του σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα στην αρχή και στο μέσον του καλοκαιριού, ο πληθωρισμός ενισχύεται συνεχώς από τον Αύγουστο, εξαιτίας της αύξησης των τιμών σε συγκεκριμένες κατηγορίες υπηρεσιών και στα ποτά-καπνό και ειδικά το Νοέμβριο λόγω της αύξησης του κόστους μεταφορών και ειδικότερα των καύσιμων. Ωστόσο, στο σύνολο του πρώτου 11-μήνου του 2009 δεν ξεπερνά το 1,1%, όταν την ίδια περίοδο πέρυσι έφτανε το 4,4%. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου, που πλέον βρίσκεται σε επίπεδα υψηλότερα αυτών στο ίδιο διάστημα του 2008 θα συμβάλλουν σε μικρή περαιτέρω ενίσχυσή του

τον Δεκέμβριο, με αποτέλεσμα αυτός να διαμορφώνεται στο **1,2%** για το 2009, καθώς η ανησυχία για την πορεία της ανεργίας συγκρατεί τις καταναλωτικές δαπάνες.

Αβέβαιες οι προοπτικές για το 2010

Η ραγδαία επιδείνωση των δημοσιονομικών μεγεθών μετά τα μέσα του 2009 και οι επιδράσεις των διαδοχικών εκλογικών κύκλων, με την προσωρινή αβεβαιότητα που προκαλούν λόγω των εκτιμώμενων αλλαγών πολιτικής, συνθέτουν το περιβάλλον στην ελληνική οικονομία τους τελευταίους μήνες του 2009 και στις αρχές του 2010. Η λήψη σημαντικών αποφάσεων το προσεχές διάστημα σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο σε όλη τη δημοσιονομική διαχείριση και οι επιπτώσεις τους στην οικονομική δραστηριότητα, καθώς και η αναμονή της ανακοίνωσης δεσμών μέτρων πολιτικής σε βασικά ζητήματα, επανατροφοδοτούν την αβεβαιότητα στο οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα. Σε αυτή την ιδιαίτερα δύσκολη για την ελληνική οικονομία συγκυρία, η πτώση του εγχώριου προϊόντος εκτιμάται ότι θα κλιμακωθεί το τελευταίο τρίμηνο του 2009, εντείνοντας την ύφεση και στο σύνολο του έτους, στην περιοχή του **1,5%**. Αλλά και οι προοπτικές για το 2010 προεξοφλούν τη στιγμή αυτή και νέα μείωση του ΑΕΠ τον επόμενο χρόνο, αν και σημαντικά ηπιότερη της φετινής.

Εκτροχιασμός της δημοσιονομικής διαχείρισης

Το 2009 το έλλειμμα της Κεντρικής Κυβέρνησης και το χρέος παρουσίασαν ραγδαία αύξηση, υπερβαίνοντας έτσι κατά πολύ

τους στόχους που είχαν τεθεί. Οι πηγές αυτής της μεγάλης απόκλισης ήταν οι εξής:

- Η υπερβολική χαλάρωση του δημοσιονομικού μηχανισμού, τόσο από την πλευρά των εσόδων, όσο και από την πλευρά των δαπανών, που οφείλεται εν μέρει στο αποτέλεσμα του 'πολιτικού-εκλογικού' κύκλου.
- Η συνεχής επιδείνωση, τα τελευταία έτη, της διαρθρωτικής διάστασης του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας, όπως αυτό αντανακλάται στη συνεχή αύξηση των πρωτογενών καταναλωτικών δαπανών και τη μείωση των εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ.
- Η είσοδος της οικονομίας σε φάση ύφεσης το 2009.
- Η αναθεώρηση του ΑΕΠ προς τα κάτω κατά 20 δισεκ. ευρώ περίπου.
- Ο συνυπολογισμός των χρεών των κρατικών νοσοκομείων προς προμηθευτές.

Επείγουσα ανάγκη η βελτίωση της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών

Οι πρόσφατες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας του ελληνικού δημοσίου αντανακλούν μια γενικευμένη στάση επιφυλακτικότητας και δυσπιστίας απέναντι στην ελληνική οικονομία. Είναι σήμερα απολύτως αναγκαίο το κλίμα να αντιστραφεί. Γι' αυτό απαιτείται να αποκατασταθεί η αξιοπιστία των στατιστικών στοιχείων, κυρίως όμως να ενισχυθεί η αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής με συγκεκριμένα μέτρα. Ειδικότερα, θα πρέπει όσο το δυνατόν συντομότερα να υπάρξει λεπτομερής εξειδίκευση των μέτρων

που θα περιλαμβάνονται στο τετραετές Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης προκειμένου να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι που εξαγγέλθηκαν από τον Πρωθυπουργό (14 / 12 / 2009). Τα μέτρα αυτά πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν προτάσεις για εξυγίανση του ασφαλιστικού συστήματος, συγκεκριμένους στόχους για έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις προκειμένου να αντιστραφεί η δυναμική του δημοσίου χρέους, καθώς και μέτρα που αφορούν στον ανταγωνισμό.

Ο Προϋπολογισμός του 2010 πρώτο, αλλά όχι επαρκές βήμα

Ο στόχος του Προϋπολογισμού για μείωση του ελλείμματος κατά 4 περίπου ποσοστιαίες μονάδες ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι φιλόδοξος, αλλά όχι ανέφικτος. Υπόκειται ωστόσο σε μεγάλες αβεβαιότητες, που συνδέονται με την εξειδίκευση και άμεση εφαρμογή των μέτρων που προβλέπονται. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι ακόμα και αν επιτευχθεί ο στόχος του Προϋπολογισμού, το πρωτογενές έλλειμμα παραμένει υψηλό (περίπου 4% του ΑΕΠ). Έτσι, η σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ τα επόμενα δύο έτη απαιτεί σημαντικά έσοδα από αποκρατικοποιήσεις και αξιοποίηση της περιουσίας του δημοσίου που ξεπερνούν το 2% του ΑΕΠ ετησίως.

Μόνη διέξοδος από την κρίση ένα μακροχρόνιο σχέδιο ανάταξης της ελληνικής οικονομίας.

Η παρούσα κρίση κατέστησε πλέον σαφές ότι η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε οριακό σημείο και το οξυμένα χρόνια προβλήματα δεν επιδέχονται άλλο ευκαιριακή

αντιμετώπιση ή αναβολή. Η ελληνική οικονομία, παράλληλα με τα μέτρα άμεσης εφαρμογής, χρειάζεται ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο ανάπτυξης με συγκεκριμένους στόχους, μέσα πολιτικής και πηγές δυνάμεις ανάπτυξης, όπου οι δημοσιονομικοί στόχοι θα συμπλέκονται με τους στόχους προσαρμογής του φθίνοντος σήμερα αναπτυξιακού προτύπου της ελληνικής οικονομίας. Το πρόγραμμα αυτό θα πρέπει να τεθεί σε σοβαρό και στοχευμένο δημόσιο διάλογο, για να εξασφαλισθούν αφενός η μέγιστη δυνατή κοινωνική αποδοχή και αφετέρου η συνέχεια και η συνέπεια σε βάθος χρόνου, ανεξάρτητα από τις κυβερνητικές εναλλαγές. Η ανάγκη ενός τέτοιου προγράμματος είναι πλέον αδήριτη, καθώς η ελληνική οικονομία έχει εξαντλήσει όλα τα περιθώρια ανάπτυξης που επέτρεπε το υφιστάμενο πρότυπο. Πρέπει τώρα να γίνει απόλυτα κατανοητό ότι απ' όλες τις πλευρές αν δεν υπάρξει ριζικός αναπροσανατολισμός σε νέες κατευθύνσεις, οι συνέπειες για το εισόδημα, την απασχόληση και το βιοτικό επίπεδο της χώρας θα είναι αρνητικές και η Ελλάδα μετά από μια περίοδο σύγκλισης με τους μέσους όρους της Ε.Ε. θα βρεθεί σε μια πορεία ταχείας απόκλισης.

Ένα τέτοιο σχέδιο πρέπει να θέσει φιλόδοξους, αλλά επιτεύξιμους στόχους και να τους επιδιώξει με παρεμβάσεις και μεταρρυθμίσεις στους κρίσιμους τομείς: Δημοσιονομική προσαρμογή, ασφαλιστική μεταρρύθμιση, αξιοποίηση της περιουσίας του δημοσίου, αποτελεσματικότερη λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης, βελτίωση των όρων ανταγωνισμού στις αγορές, θεσμικές προσαρμογές στο Κράτος.

Στην παρούσα έκθεση, όπως και σε προηγούμενες εκθέσεις του IOBE, αναφέρονται ενδεικτικά μέτρα άμεσης αλλά και μεσοπρόθεσμης απόδοσης που θα μπορούσαν να προωθήσουν τις μεταρρυθμίσεις στους κρίσιμους αυτούς τομείς.

Ειδική Μελέτη IOBE: Η διαχείριση των υδάτινων πόρων στην Ελλάδα

Σε ειδική μελέτη η οποία εκπονείται από το IOBE, παρουσιάζεται η υφιστάμενη κατάσταση στα ζητήματα παροχής και διαχείρισης υδάτινων πόρων, θέματα τιμολογιακής πολιτικής γύρω από αυτούς, ενώ πραγματοποιείται επίσης καταγραφή εναλλακτικών τεχνολογιών που έχουν εφαρμοσθεί με επιτυχία σε άλλες περιπτώσεις.

Στη συνέχεια μελετάται βάσει των πιο πρόσφατων διαθέσιμων δεδομένων, η διάρθρωση της ζήτησης των υδάτινων πόρων στην Ελλάδα ανά κατηγορία χρήσης (γεωργική, αστική, βιομηχανική και λοιπές), ενώ προσδιορίζονται παράλληλα και οι παράγοντες που καθορίζουν τη ζήτηση του νερού. Περαιτέρω αναλύεται το ισχύον θεσμικό ευρωπαϊκό και εθνικό πλαίσιο, καθώς και οι αλληλεπιδράσεις τους με την ελληνική πραγματικότητα της ζήτησης.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση παρουσιάζει περαιτέρω εξασθένηση κατά τους φθινοπωρινούς μήνες του 2009, σε πλήρη αντίθεση με την ταχεία εξάπλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης ακριβώς ένα χρόνο νωρίτερα. Η αναθέρμανση της οικονομικής δραστηριότητας παραμένει εντονότερη στην Ασία, από όπου και ξεκίνησε, ενώ στην πλευρά των αναπτυσσόμενων χωρών, οι ΗΠΑ παρουσιάζουν ισχυρότερες ενδείξεις ανάσχεσης της οικονομικής ύφεσης σε σύγκριση με την ΕΕ, όπου τα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση είναι συγκριτικά λιγότερα. Η βελτίωση των συνθηκών αντανακλάται κατά κύριο λόγο στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Αύξηση της κινητικότητας παρουσιάζεται και στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές, οφειλόμενη επίσης πρωτίστως στη διευρυνόμενη παραγωγή στις Ασιατικές χώρες. Παρά ωστόσο αυτές τις θετικές εξελίξεις, η ανεργία παραμένει σε ανοδική τροχιά, τάση που εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί με βραδύτερο ρυθμό και το 2010, ενώ τη ραγδαία αποκλιμάκωση του πληθωρισμού το 2009 αναμένεται να ακολουθήσει μικρή ενίσχυσή του το επόμενο έτος.

Η υποχώρηση των πτωτικών τάσεων και η εξασθένηση της έντονης απαισιοδοξίας που επικρατούσε στις αρχές του 2009 έχουν οδηγήσει τους διεθνείς οργανισμούς σε μικρή αναδιπλώση ως προς τις προβλέψεις τους για το εύρος της ύφεσης της παγκό-

σμιας οικονομίας και των μεγαλύτερων οικονομιών το 2009 στις πρόσφατες εκθέσεις τους, με τις εκτιμήσεις για το μέγεθος της ανάπτυξης το 2010 να είναι περισσότερο ευοίωνες. Στην τελευταία έκθεσή της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει πτώση του ΑΕΠ παγκοσμίως κατά 1,2%, 0,2 εκατοστιαίες μονάδες μικρότερη εκείνης που υπολόγιζε τον περασμένο Μάιο, και πολύ κοντά στην προγενέστερη σχετική εκτίμηση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (-1,1%)¹. Ηπιότερη πτώση του συνολικού ακαθάριστου προϊόντος στις χώρες-μέλη του μαζί με τις Βραζιλία-Ρωσία-Ινδία-Κίνα, από τις οποίες προέρχεται περίπου τα 4/5 του παγκόσμιου ΑΕΠ, αναμένει ο ΟΟΣΑ, -1,7% έναντι -2,2%². Για το 2010, Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ΔΝΤ συγκλίνουν σε παγκόσμια ανάπτυξη οριακά υψηλότερη του 3,0%.

Αναλυτικότερα, στο σκέλος των εξελίξεων στις αγορές κεφαλαίου και χρήματος, το κόστος του διατραπεζικού δανεισμού έχει υποχωρήσει σημαντικά στις ΗΠΑ και στην Ευρωζώνη, γεγονός στο οποίο διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο τα ιδιαίτερα χαμηλά βασικά επιτόκια που ορίστηκαν από τις κεντρικές τράπεζες και οι «ενέσεις ρευστότητας» από την πλευρά τους. Για τη στήριξη των ισολογισμών τους, τα χρηματο-

¹ Economic Forecast Autumn 2009, European Commission, November 2009, European Commission, Spring Forecast, May 2009, IMF, World Economic Outlook, October 2009.

² OECD Economic Outlook No. 86, November 2009 - OECD, Economic Outlook No.85, June 2009

πιστωτικά ιδρύματα αξιοποίησαν το χαμηλό κόστος των κεφαλαίων που τους παρείχαν οι κρατικές εγγυήσεις προκειμένου να αυξήσουν τα περιθώρια κέρδους τους. Παράλληλα, προχώρησαν σε αυστηροποίηση των όρων της πιστωτικής πολιτικής τους, εξέλιξη που αντικατοπτρίζεται στους πολύ μικρούς ή ακόμα και αρνητικούς ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης το 2009, η οποία προκαλείται ωστόσο εν μέρει και από την εξασθένηση της ζήτησης κεφαλαίων. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε ό,τι αφορά τις επιχειρήσεις στη σημαντική πτώση της παραγωγής τους φέτος, ενώ στην πλευρά των νοικοκυριών στην αυξημένη επιφυλακτικότητά τους για τη δυνατότητα ανταπόκρισης στις υποχρεώσεις τους σε συνθήκες συνεχιζόμενης ανόδου της ανεργίας. Επικρατεί επομένως σε αυτό το σημείο δυσκολία μεταφοράς των θετικών εξελίξεων από τις αγορές χρήματος και κεφαλαίων στην πραγματική οικονομία. Σε κάθε περίπτωση, τα χαμηλά επιτόκια βοήθησαν τους ιδιώτες στην εξυπηρέτηση των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων, καθώς μεγάλο τμήμα τους ήταν συνδεδεμένο με αυτά.

Παρά πάντως τη μερική αποκατάσταση της χρηματοοικονομικής ευρωστίας των πιστωτικών οργανισμών, υπάρχουν εκτιμήσεις ότι, ιδίως στις ΗΠΑ, οι τράπεζες δεν έχουν αποκαλύψει την πλήρη έκταση των πραγματικών απωλειών τους από τα αποκαλούμενα «τοξικά» επενδυτικά προϊόντα. Από την άλλη πλευρά, εντείνεται ο προβληματισμός σχετικά με το βέλτιστο χρονικό σημείο εκκίνησης της σταδιακής απόσυρσης των μέτρων νομισματικής πολιτικής, προτού προκύψουν πληθωριστικές

πιέσεις από την ύπαρξη υπερβάλλουσας ρευστότητας.

Στο πεδίο της δημοσιονομικής πολιτικής, οι προσπάθειες, μετά την επίτευξη της τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, έχουν μετατοπιστεί στην αντιμετώπιση των οξυμένων ανισορροπιών στα δημόσια οικονομικά που οι σχετικές αυξημένες κρατικές δαπάνες προκάλεσαν. Ανεξάρτητα από τις μεταξύ τους σημαντικές διαφορές, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης στις επτά πλέον αναπτυγμένες χώρες του κόσμου αναμένεται να ξεπεράσει κατά μέσο όρο το 7,5% του ΑΕΠ το 2009, ενώ στις ΗΠΑ και στο Ηνωμένο Βασίλειο υπολογίζεται σε πάνω από 10%³. Επιπλέον, για το 2010 προβλέπεται μικρή άνοδος του κατά μέσο όρο, ελαφρά υψηλότερα από το 8% του ΑΕΠ. Η σημαντική διεύρυνση του ελλείμματος και η διατήρησή του σε υψηλά επίπεδα εγείρει τον κίνδυνο υποτίμησης της πιστοληπτικής ικανότητας των κρατών, με αρνητικές επιπτώσεις στο σύνολο των επιτοκίων δανεισμού των χωρών τους. Μια τέτοια εξέλιξη θα δυσκολεύσει την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, που φέτος έχει αυξηθεί ιδιαίτερα σε πολλές χώρες.

Η σταδιακή ανασύνταξη της παγκόσμιας οικονομίας δεν έχει -προς το παρόν- σημαντικές αυξητικές επιδράσεις στον πληθωρισμό, καθώς αυτός παραμένει χαμηλός, ωστόσο οι επιβραδυντικές/πτωτικές τάσεις του πρώτου εξαμήνου του 2009 είτε έχουν εξασθενήσει, είτε έχουν αντιστραφεί ελαφρά. Παρά την αύξηση των τιμών του πετρελαίου και των βασικών πρώτων υλών από τις αρχές Απριλίου, κα-

³ OECD Economic Outlook No. 86, November 2009

τά κύριο λόγο εξαιτίας της τόνωσης της σχετικής ζήτησης από την Κίνα και τις αναπτυσσόμενες χώρες, ο πληθωρισμός παρέμεινε μέχρι και τον Οκτώβριο αρνητικός στις ΗΠΑ και την Ευρωζώνη, ενώ στην Ιαπωνία συνέχισε να μειώνεται, με μεγαλύτερο μάλιστα ρυθμό. Η χαμηλή μεταβλητότητά του οφείλεται στη διατήρηση της παραγωγής μέχρι αυτό το διάστημα σε επίπεδα αρκετά χαμηλότερα έναντι των αντίστοιχων περυσινών, καθώς και στην πτώση του μισθολογικού κόστους ανά απασχολούμενο, όπως και του μοναδιαίου κόστους εργασίας. Ωστόσο, παράλληλα και ανάλογα με τη μεγέθυνση της παραγωγής το 2010, αναμένεται θετικός πληθωρισμός σε ΗΠΑ και ΕΕ, ενώ στην Ιαπωνία ο κύκλος του αποπληθωρισμού δεν αναμένεται να κλείσει πριν το 2011.

Η καθυστέρηση στη μεταφορά των θετικών εξελίξεων από την πλευρά της παραγωγής σε αυτή της απασχόλησης καθώς και η αυξημένη επιφυλακτικότητα για τη συνέχισή τους, αντανακλώνεται στην επιδείνωση των δεδομένων στην αγορά εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ ανήλθε για πρώτη φορά από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 το Νοέμβριο σε διψήφιο ποσοστό (10,0%), ενώ παρέμεινε σε ανοδική τροχιά και το γ' τρίμηνο στην ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη των 16 (9,2% και 9,7%⁴). Έτσι, οι ΗΠΑ, παρότι σταδιακά υιοθετούν την τακτική που εφαρμόζεται στην ΕΕ για προς τα κάτω προσαρμογή του ωραρίου αντί απολύσεων, επιβεβαιώνουν τις προβλέψεις νωρίτερα φέτος ότι θα είναι ανάμεσα στα μέλη του G7 η χώρα

με τη μεγαλύτερη όξυνση της ανεργίας, η οποία θα διαμορφωθεί στο 9,2% το 2009 σύμφωνα με την τελευταία εκτίμηση του ΟΟΣΑ έναντι 5,8% τον περασμένο χρόνο. Έπονται σε αύξηση της ανεργίας το Ην. Βασίλειο και ο Καναδάς, με τα σχετικά ποσοστά να φθάνουν το 8,0% και 8,3% το τρέχον έτος, από 5,7% και 6,1% το 2008.

Ωστόσο, σε επίπεδο μεταβολών στο ΑΕΠ, οι **Η.Π.Α.** παρουσιάζουν συγκριτικά ήπια υποχώρηση, με το σχετικό ρυθμό να παρουσιάζει τη μικρότερη διαφορά σε σύγκριση με πέρυσι μεταξύ των πλέον αναπτυγμένων χωρών. Το τρίτο τρίμηνο η πτώση του ΑΕΠ έφτασε το 2,5%⁵, όταν στο ίδιο διάστημα του 2008 παρουσίαζε στασιμότητα. Έτσι, στο σύνολο του έτους, το εγχώριο προϊόν των ΗΠΑ προβλέπεται ότι θα υπολείπεται επίσης κατά 2,5% το 2009 έναντι του 2008, οπότε και ενισχυόταν οριακά κατά 0,4%, ετήσια μεταβολή που θα είναι η μικρότερη μαζί με αυτή της Γαλλίας. Η συγκεκριμένη εξέλιξη οφείλεται σαφώς στις εκτεταμένες δημοσιονομικές παρεμβάσεις, που όμως έχουν ήδη αυξήσει το έλλειμμα στο 9,9% του ΑΕΠ μέχρι τον Οκτώβριο, μέγεθος που θα διευρυνθεί περαιτέρω μετά από το νέα δέσμη μέτρων στήριξης της οικονομίας που εγκρίθηκε στα μέσα Δεκεμβρίου (ύψους \$ 1,1 τρισεκ.). Οι δημοσιονομικές δαπάνες θα έχουν ισχυρότερο αντίκτυπο στις επενδύσεις από το 2010, οι οποίες φέτος πλήγηκαν έντονα από την υποχώρηση της πιστωτικής επέκτασης. Η εξασθένησή της επέδρασε αρνητικά και στην κατανάλωση των νοικοκυριών, που αναμένεται να ανακάμψει σε μεγαλύτερο βάθος χρόνου, από

⁴ Μέσος όρος των μηνιαίων στοιχείων για το τρίμηνο Ι-οὐλ.-Σεπτ. 2009 από το News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 170/2009, 01/12/09, ελλείπει τριμηνιαίων στοιχείων μέχρι 20/12/09.

⁵ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 173/2009, 03/12/09

το 2011, καθώς επηρεάζεται και από την άνοδο της ανεργίας. Ως αποτέλεσμα των διαμορφούμενων τάσεων και εξαιτίας της πολύ υψηλής συμβολής του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα, αναμένεται επιστροφή σε σχετικά ικανοποιητικούς αναπτυξιακούς ρυθμούς το 2010, στην περιοχή του 2,0%.

Η αναθέρμανση του διεθνούς εμπορίου έχει ευνοήσει αρκετά την **Ιαπωνική** οικονομία, αντισταθμίζοντας τις επιπτώσεις της μείωσης των εξαγωγών κατά 50% το τελευταίο τρίμηνο του 2008 και το πρώτο τρίμηνο φέτος που αποτέλεσαν την κύρια πηγή των διακυμάνσεων στην παραγωγή της, δεδομένου του εξαγωγικού χαρακτήρα της. Η ζήτηση από το εξωτερικό μετριάστηκε όμως από την ανατίμηση του γενέναντι του δολαρίου μέχρι τα μέσα του τρίτου τριμήνου. Θετικές επενέργειες έχουν αρχίσει να φαίνονται και από το πρόγραμμα επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής για τη διετία 2009-2010 (5% του ΑΕΠ ετησίως), βελτιώνοντας σημαντικά το επίπεδο της ρευστότητας στη χώρα. Συνολική αποτύπωση της καλύτερης πορείας της ιαπωνικής οικονομίας αποτελεί η επιβράδυνση της πτώσης του ΑΕΠ στο 4,4% κατά το γ' τρίμηνο από 6,5% το αμέσως προηγούμενο. Ωστόσο ανασταλτικά σε ταχύτερη έξοδο της από τη συνεχιζόμενη για δεύτερο χρόνο ύφεση λειτουργεί στο εσωτερικό της χώρας η έντονα αποδυναμωμένη ιδιωτική ζήτηση που έχει προκαλέσει τη διαρκή υποχώρηση του πληθωρισμού, ασκώντας πιέσεις στη λειτουργία των επιχειρήσεων. Πάντως, το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου η πτώση των τιμών δε διευρύνεται, παραμένοντας στο 2,3%, λόγω και της ενίσχυσης της ρευστότητας.

Ακολουθώντας, οι εκτιμήσεις για τη συρρίκνωση του ΑΕΠ το 2009 δεν επιδεινώνονται, αλλά ούτε και βελτιώνονται στις τελευταίες εκθέσεις των διεθνών οργανισμών και κινούνται στην περιοχή του 5,2-5,9%.

Η οικονομία της **Κίνας** διατήρησε και ενίσχυσε τους υψηλούς αναπτυξιακούς ρυθμούς για δεύτερο συνεχές τρίμηνο το διάστημα Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, στο 9,0% από 7,9%, ενώ πιθανότατα η μεγέθυνσή της θα προσεγγίσει το 10% στο τελευταίο τρίμηνο του 2009. Η υπάρχουσα δυναμική προέρχεται από την εκτεταμένη αύξηση των δημοσίων επενδύσεων, που στήριξαν την παραγωγή αρχικά στον κατασκευαστικό κλάδο και στη συνέχεια στις βιομηχανίες καταναλωτικών αγαθών και στις αυτοκινητοβιομηχανίες. Από την άλλη πλευρά, η ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης λόγω της μεγάλης ανόδου του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης έχει αυξήσει τις εισαγωγές, σε βαθμό που αναμένεται να περιορίσει το εμπορικό πλεόνασμα κατά 5 εκατοστιαίες μονάδες το 2009, στο 2% του ΑΕΠ. Με την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική σε εξέλιξη, η εγχώρια παραγωγή και ζήτηση θα συνεχίσουν να ισχυροποιούνται, η ανεργία θα ελαττώνεται, ενώ η υποχώρηση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης θα τονώσει τις εξαγωγές. Σε όρους ΑΕΠ, μετά τη μικρή τελικά επιβράδυνση της αναπτυξιακής πορείας το 2009, περίπου κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε σύγκριση με το 2008, αναμένεται επιστροφή το 2010 στους ρυθμούς των προηγούμενων ετών.

Στη γεωγραφική ζώνη των κρατών της **πρώην ΕΣΣΔ**, οι πιέσεις από τη διεθνή οικονομική ύφεση παραμένουν έντονες. Η

πτώση των εξαγωγών τους, που αναμένεται να ανέλθει κοντά στο 12% στην περιοχή σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θα πλήξει σημαντικά τις οικονομίες των χωρών με υψηλή εμπορική δραστηριότητα, με τις επιπτώσεις αυτού του γεγονότος να διαχέονται και στα υπόλοιπα κράτη. Μικρότερης έκτασης αρνητικές συνέπειες από την οικονομική ύφεση υφίστανται ωστόσο χώρες που είναι εξαγωγείς ενέργειας (Αζερμπαϊτζάν, Ουζμπεκιστάν) καθώς η τιμή της αυξάνεται λόγω της σταδιακής ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας. Για το 2009, οι εκτιμήσεις του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συγκλίνουν σε συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 6,8% περίπου. Περιοριστικά σε μια υποχώρηση του ΑΕΠ αυτής της τάξης στη συγκεκριμένη περιοχή μπορεί να λειτουργήσει η ταχεία εξασθένιση της ύφεσης στην Ρωσία κατά το β' εξάμηνο του 2009, τόνωντας τις εμπορικές συναλλαγές των χωρών των οποίων σημαντικό τμήμα διεξάγεται με αυτή.

Σε ότι αφορά την **Ρωσική** οικονομία, μετά την πτώση του ΑΕΠ κατά 10,1% το α' εξάμηνο του 2009 φέτος, η τόνωση της ζήτησης για πετρέλαιο και εξαγωγικά προϊόντα γενικότερα από τα τέλη του δεύτερου τριμήνου, σε συνδυασμό με την αύξηση των τιμών τους ενίσχυσαν το εγχώριο προϊόν, περιορίζοντας ταυτόχρονα τις

σημαντικές πιέσεις στο κεφαλαιακό ισοζύγιο και τη συναλλαγματική ισοτιμία κατά την προηγούμενη περίοδο. Έγιναν επίσης αρκετά αισθητές οι θετικές επενέργειες από την επέκταση της κρατικής κατανάλωσης και την ασκούμενη νομισματική πολιτική, που προβλέπεται ότι θα εκδηλωθούν σε πλήρη έκταση στα τέλη του 2009 και το 2010. Ωστόσο η αναθέρμανση της εγχώριας ζήτησης έχει ήδη προκαλέσει την επάνοδο του πληθωρισμού σε διψήφια ποσοστά. Δεδομένων αυτών των θετικών εξελίξεων, οι προβλέψεις για την υποχώρηση του ΑΕΠ το 2009 κινούνται χαμηλότερα της μείωσής του το πρώτο εξάμηνο, στο 7,5% σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο 8,7% σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ενώ το 2010 αναμένεται επιστροφή σε αναπτυξιακούς ρυθμούς.

Εικόνα σαφούς βελτίωσης του οικονομικού κλίματος διεθνώς προκύπτει και από τους σχετικούς δείκτες οικονομικού κλίματος, του "World Economic Survey" που διεξάγεται από το Ινστιτούτο IFO της Γερμανίας. Ιδιαίτερα ενθαρρυντικό στοιχείο αυτής της εξέλιξης αποτελεί το ότι η άνοδος δεν παρουσιάζεται σε ορισμένες γεωγραφικές περιφέρειες, αλλά εμφανίζεται σε όλες. Οι δείκτες διαμορφώνονται κατόπιν έρευνας η οποία διεξάγεται σε τριμηνιαία βάση σε 88 χώρες (Πίνακες 2.2 και 2.3).

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον – Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ετήσια % μεταβολή, σε πραγματικές τιμές)

	2008	2009	2010
ΑΕΠ			
ΗΠΑ	0,4	-2,5	2,2
Ιαπωνία	-0,7	-5,9	1,1
Ασία (εκτός Ιαπωνίας)	7,2	4,9	6,8
εκ των οποίων			
Κίνα	9,7	8,7	9,6
ASEAN4+Κορέα	4,4	1,5	3,6
Ευρωζώνη	0,6	-4,0	0,7
ΕΕ-27	0,8	-4,1	0,7
Υποψήφιες χώρες (στην ΕΕ)	1,1	-5,7	2,6
Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (CIS)	6,2	-6,8	2,3
εκ των οποίων			
Ρωσία	5,6	-7,2	2,3
MENA	6,0	1,4	4,1
Λατινική Αμερική	4,1	-2,5	3,1
Υποσαχάρια Αφρική	5,7	1,0	4,0
Παγκόσμια οικονομία	3,1	-1,2	3,1
Παγκόσμιο Εμπόριο			
Παγκόσμιες εισαγωγές	4,2	-14,0	3,6
Εξαγωγές εκτός ΕΕ-27	3,6	-12,7	4,2

ASEAN4: Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη

MENA (Middle East & North Africa): Αλγερία, Μπαχρέν, Αίγυπτος, Ιράν, Ιράκ, Ισραήλ, Ιορδανία, Κουβέιτ, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Συρία, Τυνησία, Ην. Αραβικά Εμιράτα, Υεμένη

Ασία: Όλες οι χώρες εκτός Ιαπωνίας και ασιατικών MENA χωρών

Υποσαχάρια Αφρική: Όλες οι χώρες εκτός αφρικανικών MENA χωρών

Πηγή: Economic Forecast Autumn 2009, European Commission, November 2009

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Δείκτες, 1995=100)

Τρίμηνο / Έτος	IV/07	I/08	II/08	III/08	IV/08	I/09	II/09	III/09	IV/09
Οικονομικό Κλίμα	99,3	90,4	81,4	73,4	60,0	50,1	64,4	78,7	90,4
Παρούσα Κατάσταση	118,7	109,6	96,8	85,8	67,6	45,7	38,4	42,0	53,0
Προσδοκίες	80,7	71,9	66,7	61,4	52,6	54,4	89,5	114,0	126,3

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES 11/2009

Πίνακας 2.3

IFO - Δείκτης οικονομικού κλίματος στις οικονομικές ζώνες (1995=100)

Τρίμηνο / Έ-	IV/07	I/08	II/08	III/08	IV/08	I/09	II/09	III/09	IV/09
Βόρεια Αμερική	85,7	72,4	60,9	62,7	53,9	48,6	70,6	83,0	90,1
Δυτική Ευρώπη	93,0	81,9	75,9	63,1	51,2	45,2	55,4	65,7	76,8
Ασία	105,6	100,9	88,0	75,9	61,1	50,0	73,1	94,4	107,4

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES 11/2009

Αναλυτικότερα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος στην παγκόσμια οικονομία ανέρχεται το τελευταίο τρίμηνο του 2009 για τρίτο συνεχές τρίμηνο, και πλέον έχει επανέλθει στο επίπεδο του α' τριμήνου του 2008, πριν δηλαδή από την κλιμάκωση και την εξάπλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η καλύτερη του προήλθε κυρίως από την εξασθένιση της αρνητικής αξιολόγησης της τρέχουσας κατάστασης και δευτερευόντως από την τόνωση των θετικών προσδοκιών για το επόμενο εξάμηνο, που όμως είχαν αρχίσει να ενισχύονται νωρίτερα.

Από την άλλη πλευρά, παρά τη βελτίωση των εκτιμήσεων για την τρέχουσα συγκυρία, η αξιολόγησή της παραμένει κατά μέσο όρο δυσμενής σε όλες τις ζώνες, ιδίως στην **Ευρωζώνη**, τη **Β. Αμερική**, την **Κεντρική Ευρώπη** και την **Ανατολική Ευρώπη**. Σε ότι αφορά τις προβλέψεις για τους επόμενους μήνες, είναι πλέον πιο αισιόδοξες σχεδόν σε όλες τις περιοχές με εξαίρεση την **Κεντρική** και την **Ανατολική Ευρώπη**. Συνολικά, η μεγαλύτερη βελτίωση του οικονομικού κλίματος σημειώθηκε στην **Ασία**, εξέλιξη αναμενόμενη δεδομένης της έναρξης της ανάκαμψης της παραγωγικής δραστηριότητας στη συγκεκριμένη ζώνη νωρίτερα από τις υπόλοιπες.

Η αύξηση της κινητικότητας στην οικονομία σε διεθνές επίπεδο δεν είχε αρνητικό αντίκτυπο στις προβλέψεις για τον πληθωρισμό παγκοσμίως το 2009, καθώς αυτές παρέμειναν αμετάβλητες στην τελευταία έκθεση του IFO για αυτό το έτος, στο 2,5%, ενώ στους επόμενους μήνες αναμένεται ελαφρά μεγαλύτερη άνοδος του. Η

σχετική σταθεροποίηση των λιγότερο δυσοίωνων προοπτικών για την παγκόσμια οικονομία τροφοδοτεί της εκτιμήσεις για άνοδο τόσο των βραχυχρόνιων, όσο και των μακροχρόνιων επιτοκίων στους επόμενους έξι μήνες.

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Ύστερα από τη σημαντική εξασθένιση της υποχώρησης του ΑΕΠ έναντι του αμέσως προηγούμενου τριμήνου το δεύτερο τρίμηνο του 2009 στην Ευρωζώνη και στην ΕΕ-27, στο γ' τρίμηνο το συνολικό προϊόν στις δύο οικονομικές ζώνες αυξάνεται μεταξύ διαδοχικών τριμήνων, για πρώτη φορά μετά το τρίτο τρίμηνο του 2008. Σε ετήσια βάση, το γ' τρίμηνο σημειώνεται εξασθένιση της υποχώρησης του ΑΕΠ, μετά από δύο τρίμηνα στα οποία κινήθηκε γύρω από το 5,0% σε αμφότερες τις οικονομικές περιφέρειες. Αναλυτικότερα, το ΑΕΠ μειώθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2009 στην Ευρωζώνη των 16 κατά 4,1% σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, με την αντίστοιχη διαφορά στην ΕΕ-27 να φτάνει το 4,3%, μειώσεις που παραμένουν όμως μεγαλύτερες της αντίστοιχης στις ΗΠΑ (-2,5%).

Η –προς το παρόν– αντιστροφή των πτωτικών τάσεων είναι αποτέλεσμα της απόδοσης των μέτρων πολιτικής που λήφθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τις εθνικές κυβερνήσεις και τις κεντρικές τράπεζες, καθώς επίσης και της αναθέρμανσης της παραγωγής στις αναπτυσσόμενες ασιατικές οικονομίες. Όπως και διεθνώς, οι θετικές επιδράσεις των παρεμβάσεων νομισματικής πολιτικής αντανakλώνται στη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: στις δια-

τραπεζικές αγορές οι διαφορές επιτοκίων (spreads) βρίσκονται πλέον στα επίπεδα των αρχών του 2008, ενώ τα καλύτερα από τα αναμενόμενα αποτελέσματα των τραπεζικών ιδρυμάτων και των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων οδήγησαν στην άνοδο των χρηματιστηριακών δεικτών, αμβλύνοντας την απαισιοδοξία και την επιφυλακτικότητα. Ο κεντρικός καθορισμός χαμηλών επιτοκίων περιόρισε το κόστος δανεισμού των επιχειρήσεων, διευκολύνοντας παράλληλα την εξυπηρέτηση των παλαιότερων δανείων. Ωστόσο η αυστηροποίηση των όρων πιστωτικής πολιτικής από την πλευρά των τραπεζικών ιδρυμάτων ως αντίδραση στους δυνητικούς κινδύνους από τη χρηματοπιστωτική κρίση, περιόρισε την πρόσβαση επιχειρήσεων και ιδιωτών σε κεφάλαια με χαμηλό κόστος, συγκρατώντας τη ζήτηση του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας. Επιπλέον, τα έως τώρα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι σε άντληση χρηματοδότησης στην περίοδο ισχύος των έκτακτων μέτρων προχώρησαν κυρίως επιχειρήσεις από τομείς που δεν υπέστησαν υψηλές απώλειες από την οικονομική ύφεση, ενώ η πιστωτική επέκταση προς τις υπόλοιπες επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά επιβραδύνθηκε έντονα.

Σε ότι αφορά την ασκούμενη δημοσιονομική πολιτική, με παραπάνω από το μισό περίπου της σχεδιαζόμενης έκτασής της για το 2009 (1% του ΑΕΠ της ΕΕ) να υλοποιείται στο δεύτερο εξάμηνο του έτους, η ώθησή της στην παραγωγική δραστηριότητα αναμένεται να επιταχύνει την εξασθένιση της οικονομικής ύφεσης. Συνέχιση της βοηθητικής επίδρασής της αναμένεται και το 2010, με τις προγραμματισμένες ενισχύσεις να είναι περίπου ίδιου ύψους με

αυτές του 2009. Εκτός από αυτή την ιδιαίτερα θετική διάστασή της όμως, έντονη όξυνση λόγω των δαπανών που αυτή συνεπάγεται παρουσιάζει το πρόβλημα του ελλείμματος όλων των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από την άλλη πλευρά, στο πεδίο του **εξωτερικού τομέα** της ΕΕ, η τόνωση των εξαγωγών λόγω της ανόδου της ζήτησης από τις χώρες της Ασίας οδήγησε σε αύξησή τους μεταξύ διαδοχικών τριμήνων στο τρίτο τρίμηνο του 2009 (+2,9% στην Ευρωζώνη, +2,4% στην ΕΕ-27), αποτελώντας σημαντικό στήριγμα για οικονομίες με παραδοσιακά ισχυρό εξαγωγικό προσανατολισμό, όπως η Γερμανία⁶. Παρόμοια αλλαγή στην τάση παρουσιάστηκε και στην πλευρά των εισαγωγών, με άνοδο μικρότερης έκτασης ωστόσο. Μεταξύ ίδιων τριμήνων προηγούμενων ετών, οι εξαγωγές εξακολουθούν να υποχωρούν αναλογικά περισσότερο από τις εισαγωγές (-13,9% έναντι -12,1%), όμως η μεταξύ τους απόκλιση περιορίζεται, με αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη συνεισφορά των καθαρών εξαγωγών στο ΑΕΠ.

Υπό την επίδραση των παραπάνω δυνάμεων, η μείωση της παραγωγής/κύκλου εργασιών σε σημαντικούς κλάδους μετριάζεται. Η πτώση της βιομηχανικής παραγωγής περιορίστηκε στο 11,1% και 10,2% τον Οκτώβριο σε σύγκριση με τον ίδιο μήνα πέρυσι στην Ευρωζώνη-16 και την ΕΕ-27 αντίστοιχα⁷, όταν στην αρχή του β' τριμήνου του 2009 βρισκόταν στην περιο-

⁶ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 173/2009, 03/12/09, όπως και για όλα τα στοιχεία εθνικών λογαριασμών που ακολουθούν

⁷ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 179/2009, 14/12/09

χή του 20%. Σταθεροποιητικές τάσεις εμφανίζει από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο ο ρυθμός πτώσης του όγκου του λιανικού εμπορίου στις χώρες του ευρώ, γύρω από το -1,9%, ενώ στην ΕΕ-27 εξασθενεί συνεχώς και πλέον τον Οκτώβριο βρίσκεται οριακά κάτω από το 1%⁸. Σαφή πλέον ένδειξη της μειούμενης απαισιοδοξίας και της αίσθησης ότι οι οικονομίες της ΕΕ θα εξέλθουν από την ύφεση νωρίτερα από το αρχικά αναμενόμενο, αποτελεί η διαρκής από τον Μάρτιο βελτίωση των δεικτών οικονομικού κλίματος στην Ευρωζώνη και την ΕΕ-27, συνολικά και στους επιμέρους δείκτες τους που αφορούν στους κλάδους και στην καταναλωτική εμπιστοσύνη.

Ωστόσο η καθίζηση της ζήτησης μέχρι περίπου το μέσον της χρονιάς και η ραγδαία επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης (στο 0,1% τον Αύγουστο προς τον ιδιωτικό τομέα στην Ευρωζώνη) συνεχίζουν να αποτελούν πρόσκομμα για την πραγματοποίηση επενδύσεων. Ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πάγιου κεφαλαίου παρέμεινε και στο τρίτο τρίμηνο του έτους αρνητικός και παραπάνω από 10% (στο -10,4% στην Ευρωζώνη, στο -11,4% στην ΕΕ-27), σημειώνοντας μικρή εξασθένιση σε σύγκριση με το β' τρίμηνο αλλά και ξεπερνώντας οριακά την πτώση των πρώτων τριών μηνών του 2009⁹. Σε επίπεδο κατηγοριών επενδύσεων, η μεγαλύτερη υποχώρηση σημειώνεται στις μη κατασκευαστικές, εξαιτίας της συρρικνωμένης βιομηχανικής παραγωγής. Η μέση μείωση του σχηματισμού πάγιου κεφαλαίου το πρώτο εννιάμηνο στην Ευρωζώνη (περίπου 10,9%)

βρίσκεται πολύ κοντά στην πρόβλεψη του ΔΝΤ από τις αρχές Οκτωβρίου (10,7%) και τη μεταγενέστερη εκτίμηση του ΟΟΣΑ (10,6%) για το σύνολο του 2009. Ωστόσο για το 2010, με την εξαγωγική ζήτηση να σταθεροποιείται και να επεκτείνεται και την ευρύτερη επίδραση των μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής, οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου αναμένεται να παρουσιάσουν οριακή μόνο υποχώρηση.

Η συνεχιζόμενη αύξηση της ανεργίας σε συνθήκες αποδυναμωμένης παραγωγικής δραστηριότητας, η πιστωτική στενότητα και η υποχώρηση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων τους, έχουν περιορίσει την οικονομική ευρωστία των νοικοκυριών. Το γεγονός αυτό αντανakλάται στην υστέρηση της καταναλωτικής δαπάνης τους κατά 1,1% το γ' τρίμηνο στην Ευρωζώνη σε σχέση με αυτό το τρίμηνο ένα χρόνο νωρίτερα, και κατά 1,9% στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πτώσεις που όπως αυτές στο έτερο σκέλος της ιδιωτικής ζήτησης, τις επενδύσεις, δεν εμφανίζουν σημάδια «χαλάρωσης» από τις αρχές του 2009, παρά την παραμονή του πληθωρισμού σε χαμηλά ή και αρνητικά επίπεδα το πρώτο εννιάμηνο του έτους. Στην πλευρά της δημόσιας κατανάλωσης, η άνοδος της επίσης συνεχίστηκε με την κεκτημένη από το τρίμηνο Ιανουαρίου-Μαρτίου ταχύτητα (2,5% στην Ευρωζώνη, 1,5% στην ΕΕ-27), λειτουργώντας σταθερά ως ο εν μέρει αντισταθμιστικός παράγοντας της μικρότερης κατανάλωσης των νοικοκυριών. Έτσι, για ολόκληρο το 2009 η μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης αναμένεται να διαμορφωθεί στην Ευρωζώνη στο επίπεδο των προβλέψεων των διεθνών οργανισμών (0,9-1,0%), ενώ σε ότι αφορά τη

⁸ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 172/2009, 03/12/09

⁹ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 173/2009, 03/12/09

διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης, θα ξεπεράσει ελαφρά τις σχετικές εκτιμήσεις (Ευρ. Επιτροπή: 2,0%, ΟΟΣΑ, ΔΝΤ: 2,4%). Ωστόσο το 2010, η εκτιμώμενη σταδιακή εξασθένηση της ύφεσης αναμένεται να επαναφέρει σε ανοδική τροχιά την καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών.

Ως αποτέλεσμα της μη περαιτέρω επιδείνωσης των τάσεων ή των λιγότερο αρνητικών εξελίξεων σε βασικά μεγέθη της ζήτησης και της προσφοράς, η πτώση του ΑΕΠ περιορίζεται στις δύο οικονομικές περιφέρειες της ΕΕ το προτελευταίο τρίμηνο του 2009, στο 4,1% στη ζώνη του ευρώ, στο 4,3% στην ΕΕ-27. Η συνεχώς αυξανόμενη κινητικότητα στο πεδίο του διεθνούς εμπορίου, η ανθεκτικότητα παρά τις υφιστάμενες πιέσεις που επιδεικνύει η ιδιωτική κατανάλωση και η συνήθης άνοδος της στην περίοδο των γιορτών που αρχίζει νωρίς το δ' τρίμηνο σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες θα οδηγήσουν πιθανότατα σε ακόμα μικρότερη υποχώρησή του στα τέλη του 2009. Προς αυτή την κατεύθυνση θα

συνδράμει και η συγκράτηση της πτώσης των επενδύσεων από τις εκτεταμένες σχετικές δημόσιες δαπάνες και τον πολλαπλασιαστικό ρόλο τους στο ΑΕΠ μέσω της διάχυσής τους εντός των οικονομιών που έχει πλέον συντελεστεί. Ύστερα όμως από τη μείωση του ΑΕΠ κατά περίπου 5,0% στην Ευρωζώνη το πρώτο εξάμηνο του 2009, οι πιθανότητες η αντίστοιχη μεταβολή για ολόκληρο το έτος να είναι κοντά στο 4,0%, όπως εκτιμούν όλοι οι διεθνείς οργανισμοί, κρίνονται περιορισμένες.

Πάντως, η ανάσχεση της οικονομικής κρίσης διαφέρει στην έκτασή της μεταξύ των χωρών στις οποίες έχει αρχίσει να εκδηλώνεται. Στις Αυστρία, Πορτογαλία, Ιταλία, Γαλλία και Γερμανία σημειώθηκε το γ' τρίμηνο η μεγαλύτερη επιβράδυνση της πτώσης του ΑΕΠ. Στον αντίποδα, σε Κύπρο, Ελλάδα, Ουγγαρία η υποχώρηση του εγχώριου προϊόντος κλιμακώθηκε σε αυτό το τρίμηνο, εξέλιξη που μπορεί να προσεγγιστεί και ως ενδεικτική του διαφορετικού χρονισμού των επιπτώσεων της κρίσης και της ανάκαμψης.

Πίνακας 2.4

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ27, Ευρωζώνη (ετήσιες % μεταβολές)

	ΕΕ-27			Ευρωζώνη		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
ΑΕΠ	0,8	-4,1	0,7	0,6	-4,0	0,7
Ιδιωτική Κατανάλωση	0,8	-1,7	0,2	0,4	-1,0	0,2
Δημόσια Κατανάλωση	2,2	2,0	1,0	2,0	2,0	1,1
Επενδύσεις	-0,3	-11,4	-2,0	-0,4	-10,7	-1,9
Απασχόληση	0,9	-2,3	-1,2	0,6	-2,3	-1,3
Ανεργία	7,0	9,1	10,3	7,5	9,5	10,7
Πληθωρισμός	3,7	1,0	1,3	3,3	0,3	1,1
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	1,6	-13,8	2,1	1,0	-14,2	2,1
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (%)	-2,3	-6,9	-7,5	-2,0	-6,4	-6,9
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (%)	61,5	73,0	79,3	69,3	78,2	84,0
Ισοζύγιο Τρεχουσών. Συναλλαγών	-2,0	-1,7	-1,5	-1,1	-1,0	-0,8

Πηγή: Economic Forecast Autumn 2009, European Commission, November 2009

Η χρονική υστέρηση ανάμεσα στις εξελίξεις στην παραγωγή και στη μετάβασή τους στην αγορά εργασίας, καθώς και η επιφυλακτικότητα για τη συνέχισή τους αποτυπώνονται στην πορεία της ανεργίας/απασχόλησης, καθώς αμφότερες επιδεινώθηκαν το τρίτο τρίμηνο, παρά τη μικρότερη πτώση του προϊόντος στο ίδιο διάστημα σε βασικούς κλάδους. Η ανεργία αυξήθηκε το τρίτο τρίμηνο του 2009 έναντι του αμέσως προηγούμενου στην Ευρωζώνη και στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φθάνοντας περίπου στο 9,7% στην πρώτη και στο 9,2% στη δεύτερη (έναντι 6,8% και 7,2% πριν ένα χρόνο), άνοδος που διαδέχεται τη στασιμότητα του δεύτερου τριμήνου του 2009¹⁰. Διεύρυνση παρουσίασε στο ίδιο διάστημα η πτώση της απασχόλησης, στο 2,1% στις χώρες του ευρώ και στο 2,0% στην ΕΕ-27, από ελαφρά μεγαλύτερη του 1,0% στις αρχές του έτους¹¹. Την ανησυχία για τη διατήρηση της ανεργίας στα ίδια επίπεδα ή ακόμα και την ενίσχυσή της στο τέλος του χρόνου, αντανακλούν οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για ολόκληρο το έτος, που βρίσκονται υψηλότερα από το μέσο όρο στο πρώτο εννιάμηνό του. Από αυτές προκύπτει επίσης ότι η μείωση της απασχόλησης πιθανότατα θα κλιμακωθεί στο δ' τρίμηνο. Αρνητικές είναι οι πρώτες ενδείξεις για το 2010, καθώς αναμένεται νέα άνοδος της ανεργίας, μικρότερης έκτασης αυτής του 2009 ως προς το 2008, ενώ παραμένουν ιδιαίτερα δυσοίωνες οι προβλέψεις των καταλωτών

για αυτή στο επόμενο 12-μηνο, που καταγράφονται από τους δείκτες συγκυρίας.

Από την άλλη πλευρά, η αύξηση των τιμών κυρίως σε κατηγορίες υπηρεσιών (εκπαίδευση, ξενοδοχεία-εστιατόρια) στον οικιακό εξοπλισμό και στα ποτά-καπνό, έχουν αντιστρέψει την πορεία του πληθωρισμού, καθώς από τον Αύγουστο η πτώση που παρουσίαζε στην Ευρωζώνη μετριάζεται, όπως και η αποκλιμάκωσή του στο σύνολο των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μάλιστα, τον Νοέμβριο, επανήλθε σε θετικό ρυθμό στην Ευρωζώνη, της τάξης του 0,5%, για πρώτη φορά μετά τον Απρίλιο, με το αντίστοιχο επίπεδο του για την ΕΕ-27 να φθάνει το 1,0%, εξέλιξη που εκτός των παραπάνω παραγόντων οφείλεται και στην ενίσχυση της τιμής του πετρελαίου σε επίπεδα υψηλότερα από τα περυσινά από τα μέσα Οκτωβρίου, γεγονός που ώθησε προς τα πάνω το κόστος στο δείκτη μεταφορών¹². Παρά τις τάσεις των τελευταίων μηνών, το ενδεκάμηνο Ιαν.-Νοεμ. η μέση τιμή του πληθωρισμού δεν ξεπερνά το 0,2% στην Ευρωζώνη και το 0,9% στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως τονίστηκε και προηγουμένως, η αγοραστική κίνηση των εορτών, σε συνδυασμό με την ανερχόμενη εξαγωγική ζήτηση, αναμένεται να ωθήσουν υψηλότερα τον πληθωρισμό τον Δεκέμβριο, διαμορφώνοντάς τον για το 2009 στο ύψος των σχετικών προβλέψεων των διεθνών οργανισμών, στο 0,3% και 1,0% αντίστοιχα. Επιπλέον, είναι επόμενο σε ένα περιβάλλον ανάκαμψης της παραγωγής και της ζήτησης το 2010, ο πληθωρισμός να αναμένεται να κινηθεί υψηλότερα.

¹⁰ Μέσος όρος των μηνιαίων στοιχείων για το τρίμηνο Ιούλ.-Σεπτ. 2009, από το News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 170/2009, 01/12/09, ελλείπει τριμηνιαίων στοιχείων μέχρι 20/12/09.

¹¹ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 180/2009, 14/12/09

¹² News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 183/2009, 16/12/09

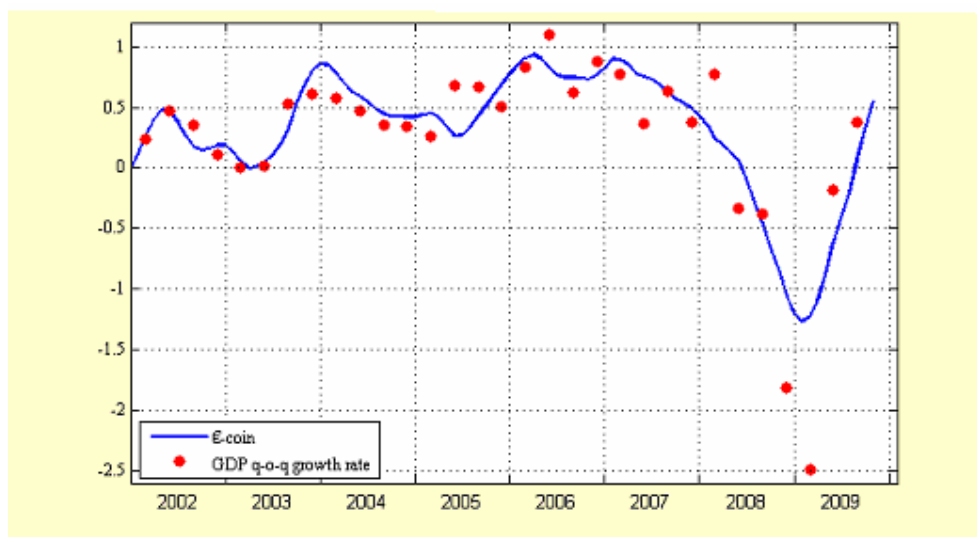
Στο πεδίο των δημόσιων οικονομικών, όπως έχει επανηλειμμένα επισημάνει από την αρχή της χρονιάς στις εκθέσεις του το IOBE, η στήριξη από τις παρεμβάσεις της Ευρ. Επιτροπής και των εθνικών κυβερνήσεων στις ευρωπαϊκές οικονομίες, παράλληλα με τη σημαντική άμβλυση των συνεπειών της χρηματοπιστωτικής κρίσης και της οικονομικής ύφεσης, έχει διευρύνει σε πολύ μεγάλο βαθμό το έλλειμμα του προϋπολογισμού των κρατών-μελών και το χρέος τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζει τις σημαντικές δυσχέρειες που έχουν ανακύψει στα ζητήματα δημοσιονομικής διαχείρισης, αναθεωρώντας οριακά επί το δυσμενέστερο στη φθινοπωρινή έκθεσή της τις εκτιμήσεις της για τα δύο μεγέθη το 2009 και το 2010 σε σχέση με τις εαρινές προβλέψεις της. Το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης αναμένεται να τριπλασιαστεί σε σχέση με το προηγούμενο έτος, φτάνοντας το 6,4% του ΑΕΠ το 2009 στην Ευρωζώνη και το 6,9% στην ΕΕ-27, από 2,0% και 2,3% το 2008, πρόβλεψη που για την Ευρωζώνη είναι πολύ κοντά σε αυτή του ΟΟΣΑ (6,1%).

Η αναθέρμανση της παραγωγής και οι προβλέψεις για ταχύτερη έξοδο από την οικονομική κρίση αντικατοπτρίζονται στη συνεχή εξασθένιση της απαισιοδοξίας στις προσδοκίες επιχειρήσεων και καταναλωτών στην ΕΕ. Πρόδρομοι δείκτες, όπως ο δείκτης οικονομικής δραστηριότητας που υπολογίζει το ερευνητικό κέντρο CEPR¹³ και οι δείκτες οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG EGFIN), παρουσίασαν περαιτέρω βελτίωση στο τέταρτο τρίμηνο του 2009. Αναλυτικότερα, ο δείκτης του CEPR παρέμεινε σε ανοδική τροχιά το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου, και πλέον έχει επιστρέψει στα επίπεδα του τελευταίου τριμήνου το 2007. Το γεγονός ότι η τιμή του είναι θετική σημαίνει ότι στο (δ') τρίμηνο που περιλαμβάνονται οι συγκεκριμένοι μήνες αναμένεται μεγέθυνση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, εκτίμηση που είχε γίνει από το Σεπτέμβριο και για το τρίτο τρίμηνο του 2009 και επαληθεύτηκε από τα πραγματικά μεγέθη. Η άνοδος του δείκτη προήλθε πρωτίστως από τη βελτίωση των δεικτών επιχειρηματικών προσδοκιών και καταναλωτικής εμπιστοσύνης, και σε μικρότερο βαθμό από την καλύτερη πορεία των χρηματιστηριακών δεικτών και της βιομηχανίας.

¹³ Το Center of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της εξέλιξης του και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN του CEPR

Πηγή: CEPR (www.cepr.org)

Πίνακας 2.5

Ευρ. Επιτροπή – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (1990-2008=100)

Μήνας	Ιαν-09	Φεβ-09	Μαρ-09	Απρ-09	Μάι-09	Ιουν-09	Ιουλ-09	Αυγ-09	Σεπτ-09	Οκτ-09	Νοε-09
ΕΕ-27	63,2	60,8	60,4	64,0	67,9	71,1	75,0	81,0	82,6	86,0	87,9
Ευρωζώνη	67,2	65,3	64,6	67,3	70,2	73,2	76,0	80,8	82,8	86,1	88,8

Πηγή: European Commission (DG ECFIN), November 2009

Η καλύτερευση των προσδοκιών για την παραγωγή στους επόμενους μήνες, ιδίως στη βιομηχανία, ενίσχυσε για όγδοο συνεχή μήνα το δείκτη οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο οποίος στην Ελλάδα αποτιμάται από το ΙΟΒΕ. Από την άλλη πλευρά, η καταναλωτική εμπιστοσύνη, που αποτελεί συνιστώσα του, δε μεταβλήθηκε στην Ευρωζώνη και ενισχύθηκε οριακά, κατά μια μονάδα, στην ΕΕ-27. Έτσι, ο δείκτης έχει πλέον φτάσει στις 87,9 και 88,8 μονάδες αντίστοιχα, επίπεδα στα οποία βρισκόταν τον Αύγουστο του 2008, πριν από την κλιμάκωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης και την εξάπλωσή της στην Ευρώπη. Παραμένει ωστόσο χαμηλότερα από το μακροχρόνιο μέσο όρο του σε αμφότερες τις οικονομικές περιφέρειες.

2.2 Το Οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

Α) Οικονομικό κλίμα

Ο Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα κατά τη φετινή χρονιά κινήθηκε σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, καθώς διαμορφώθηκε στις 56 μονάδες, 36 μονάδες χαμηλότερα από το επίπεδο της αντίστοιχης περιόδου του 2008. Η διαρκής επιδείνωση του κλίματος ξεκίνησε από τον Μάρτιο του 2008 ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης και της συνακόλουθης ύφεσης των περισσότερων μεγάλων οικονομιών και κορυφώθηκε στην Ελλάδα ένα χρόνο αργότερα, τον Μάρτιο του 2009, με το σχετικό δείκτη να καταγράφει την ιστορικά χαμηλότερη τιμή του. Ο δείκτης δηλαδή εμφά-

νισε πρόδρομες ενδείξεις για την εξασθένιση της οικονομικής δραστηριότητας αρκετά νωρίς και το IOBE είχε επισημάνει αυτή την εξέλιξη μέσα από τις μηνιαίες έρευνές του. Μάλιστα είναι χαρακτηριστικό ότι ο ελληνικός δείκτης συμπορεύτηκε απόλυτα με τον αντίστοιχο ευρωπαϊκό, γεγονός που φανερώνει ότι οι διεθνείς εξελίξεις επηρέασαν ταχύτατα και το ελληνικό περιβάλλον, ακόμα και αν οι επιπτώσεις της κρίσης στην πραγματική οικονομία δεν είχαν ακόμα ενσκήψει.

Στο ίδιο όμως πλαίσιο η βελτίωση του οικονομικού κλίματος, η οποία ξεκίνησε τον Απρίλιο, και έκτοτε είναι συγκρατημένη, αλλά σταθερή, συμπορεύεται επίσης με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς δείκτες και συνιστά επίσης πρόδρομη ένδειξη για βελτίωση και ίσως σηματοδοτεί μια ενδεχόμενη ανάκαμψη και έξοδο από τη κρίση. Όμως παρόλο που σε αυτή την περίπτωση η αλλαγή τάσης συνέπεσε με την αντίστοιχη ευρωπαϊκή, στην Ελλάδα ένα μέρος της ανάκαμψης θα πρέπει να αποδοθεί στον εκλογικό κύκλο. Όπως έχει παρατηρηθεί με συστηματικό τρόπο στην Ελλάδα από το 1985 και μετά, το οικονομικό κλίμα και ιδιαίτερα η καταναλωτική εμπιστοσύνη συνδέονται με τη διεξαγωγή εκλογικών διαδικασιών. Έτσι δημιουργούνται συνήθως αυξημένες προσδοκίες κατά την προεκλογική ή την ευρύτερα προεκλογική περίοδο οι οποίες κορυφώνονται όσο πλησιάζει αυτή η διαδικασία. Αυτό συνέβη και φέτος, καθώς διεξήχθησαν τόσο Ευρωεκλογές όσο – και πολύ καθοριστικότερα – εθνικές εκλογές, με αποτέλεσμα τον Οκτώβριο να σημειωθεί η υψηλότερη επίδοση των τελευταίων 12 μηνών. Η κορύ-

φωση αυτή αποτέλεσε σαφώς συνέχεια του θετικού κλίματος που δημιουργήθηκε στην προεκλογική περίοδο, ωστόσο σε αυτό ενσωματώνονται πλέον και οι προσδοκίες που δημιουργεί μία νέα κυβέρνηση, φαινόμενο που καταγράφεται επίσης με συστηματικό τρόπο από το 1985 στις έρευνες οικονομικής συγκυρίας.

Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι ήδη από τον Νοέμβριο, σημειώθηκε μικρή επιδείνωση του κλίματος, κυρίως από την πλευρά της καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Οι πολύ υψηλές προσδοκίες που διαμορφώθηκαν ειδικά τον Οκτώβριο, φαίνεται να «διορθώνονται ως ένα βαθμό, με αποτέλεσμα ο δείκτης να περιορίζεται μεν, αλλά να διατηρείται σε αρκετά υψηλότερα του φετινού μέσου όρου επίπεδα.

Πάντως η ανάκαμψη του κλίματος αν και σημαντική, υποδηλώνει περισσότερο μία μικρότερη απαισιοδοξία, παρά άνοδο της αισιοδοξίας. Τόσο στην πλευρά των επιχειρήσεων (πλευρά της προσφοράς), όσο και στην πλευρά των καταναλωτών (ζήτησης) καταγράφεται ουσιαστικά από το δεύτερο μισό του έτους φέτος μία ψυχραιμότερη αξιολόγηση των δεδομένων και σταδιακή προσαρμογή στα νέα δεδομένα που δημιουργεί η κρίση. Η έντονα αρνητική ψυχολογία αμβλύνεται και η πολύ μεγάλη αβεβαιότητα επιχειρήσεων και καταναλωτών κατά τους πρώτους μήνες του έτους, εξασθενεί, χωρίς βεβαίως αυτό να σημαίνει ότι διατυπώνονται στέρεες προσδοκίες ανάκαμψης. Έτσι μετά την πολύ μεγάλη άνοδο των προσδοκιών την περίοδο Ιουνίου - Οκτωβρίου που ερμηνεύεται και από τον εκλογικό κύκλο όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ο Νοέμ-

βριος φαίνεται να διορθώνει τις υπερβάλ-
λουσες προσδοκίες και να μετριάζει την
άνοδο των σχετικών δεικτών.

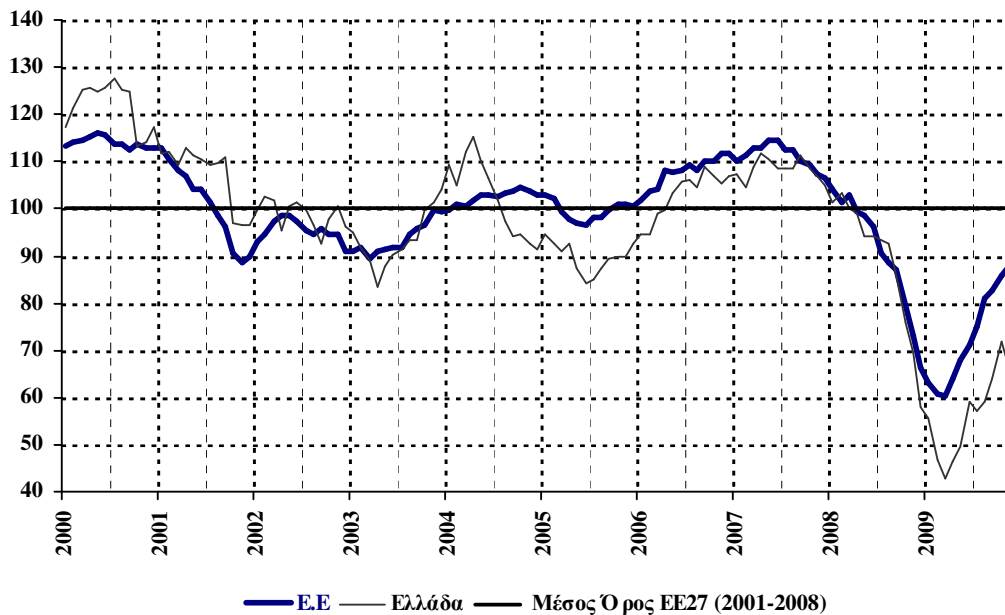
Η εξέλιξη του οικονομικού κλίματος στην
Ελλάδα, συμπορεύεται εν γένει και με την
αντίστοιχη πορεία στους δείκτες των πε-
ρισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίοι
καταγράφουν βελτίωση το διάστημα Ιου-
λίου-Νοεμβρίου, με το μέσο δείκτη στην
ΕΕ-27 να σημειώνει απρόσκοπτη άνοδο
από τον Απρίλιο και μετά και να διαμορ-
φώνεται κατά μέσο όρο στις 73 μονάδες,
20 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με την
ίδια περίοδο πέρυσι. Η άνοδος των συνολι-
κών προσδοκιών είναι αποτέλεσμα τόσο
της ανάκαμψης στους περισσότερους οι-

κονομικούς τομείς, όσο και της αναθέρ-
μανσης της καταναλωτικής εμπιστοσύνης
των ευρωπαϊκών νοικοκυριών.

Συνολικά, την περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου,
οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλά-
δα κινούνται σε όλους τους τομείς χαμη-
λότερα κατά 20-30 μονάδες σε σχέση με
την αντίστοιχη περσινή περίοδο, ενώ
στους καταναλωτές, ο σχετικός δείκτης
κινείται στα ίδια επίπεδα με τα αντίστοιχα
περσινά. Η απόκλιση των επιχειρηματικών
προσδοκιών το 2009 σε σχέση με πέρυσι
είναι εντονότερη στις Κατασκευές και τις
Υπηρεσίες. Αναλυτικότερα:

Διάγραμμα 2.2

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-27 και Ελλάδα (1990-2008=100, εποχικά εξομαλυσμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Πίνακας 2.6
Βραχυχρόνιοι Δείκτες Οικονομικής Συγκυρίας

	Δείκτες Οικονομικού Κλίματος ¹		Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών ² (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης ¹ (Ελλάδα)
	Ε.Ε-27	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιαν. Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2001	101,0	107,6	101,9	114,0	92,2	105,8	-26
2002	94,9	98,9	101,2	114,0	93,3	82,8	-28
2003	93,2	93,2	97,9	115,0	102,0	85,5	-39
2004	102,5	102,9	99,1	81,5	104,8	94,6	-26
2005	99,4	89,3	92,6	63,0	96,8	93,6	-34
2006	108,4	103,1	101,5	91,1	110,8	103,7	-33
2007	110,8	108,0	102,8	92,5	120,8	106,6	-29
2008	90,67	89,0	91,9	95,2	102,5	97,8	-46
Σεπτ-08	86,9	86,0	92,2	90,0	95,3	96,7	-50
Οκτ-08	79,6	75,9	83,9	90,9	88,7	92,4	-57
Νοεμ-08	73,2	69,6	76,8	78,7	77,1	84,6	-55
Δεκ - 08	66,4	57,9	69,4	73,0	66,5	65,7	-56
Ιαν-09	63,2	55,4	68,2	65,0	65,3	62,6	-48
Φεβ-09	60,8	46,8	62,8	68,3	61,9	64,5	-55
Μαρτ-09	60,4	42,9	63,8	59,1	60,2	66,0	-56
Απρίλ-09	64,0	46,3	68,9	63,0	64,5	66,7	-51
Μάιος-09	67,9	49,5	71,0	52,8	80,7	73,2	-50
Ιούν-09	71,1	59,0	76,0	69,0	90,4	75,3	-45
Ιούλ-09	75,0	57,2	73,8	67,4	91,4	73,7	-49
Αυγ-09	81,0	59,2	75,5	61,4	88,5	75,8	-45
Σεπτ-09	82,6	63,8	80,4	67,6	91,4	68,4	-39
Οκτ-09	86,0	71,7	79,4	71,6	99,0	72,4	-27
Νοεμ-09	87,9	66,4	74,8	72,4	91,1	71,8	-38

Ο **Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης** διαμορφώνεται κατά μέσο όρο την περίοδο Ιουλίου-Νοεμβρίου στις -46 μονάδες, στα περυσινά ουσιαστικά επίπεδα (-45 μονάδες). Οι Έλληνες καταναλωτές παραμένουν από τους πιο απαισιόδοξους ευρωπαίους πολίτες, αφού οι μέσοι ευρωπαϊκοί δείκτες για την ίδια περίοδο βρίσκονται σημαντικά υψηλότερα, στις -24 και -25 μονάδες αντίστοιχα σε ΕΕ και Ευρωζώνη. Πάντως οι ευρωπαϊκοί δείκτες καταναλωτικής εμπιστοσύνης, έχουν εξελιχθεί πολύ δυσμενέστερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο (στις -16 και -17 μονάδες σε ΕΕ και Ευρωζώνη). Η άνο-

δος της καταναλωτικής εμπιστοσύνης των ελληνικών νοικοκυριών κατά την εκλογική περίοδο Σεπτεμβρίου- Οκτωβρίου παίζει καθοριστικό ρόλο στη συνολική βελτίωση του φετινού μέσου όρου. Η πορεία της καταναλωτικής εμπιστοσύνης συνδέεται μάλιστα ακόμα περισσότερο με τον εκλογικό κύκλο, γι' αυτό και η σχετική έντονη διόρθωση τον Νοέμβριο. Εντονότερη άνοδος από το καλοκαίρι και μετά καταγράφουν οι προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού το επόμενο 12-μηνο και οι προσδοκίες σχετικά με την εξέλιξη της ανεργίας, διορθώνοντας έτσι την πολύ αρνητική εικόνα των σχετικών

δεικτών κατά τους πρώτους μήνες του έτους. Βελτίωση από τον Ιούλιο και μετά καταγράφεται και στις προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση της χώρας, η οποία κορυφώνεται την περίοδο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, ενώ η πρόθεση για αποταμίευση το επόμενο 12-μηνο παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις καθόλη τη διάρκεια του έτους, χωρίς να σημειώνει αισθητή βελτίωση την τελευταία περίοδο. Ουσιαστικά όμως αυτό που συμβαίνει σε όλους τους δείκτες είναι να διατυπώνονται απλώς λιγότερο απαισιόδοξες εκτιμήσεις και προβλέψεις.

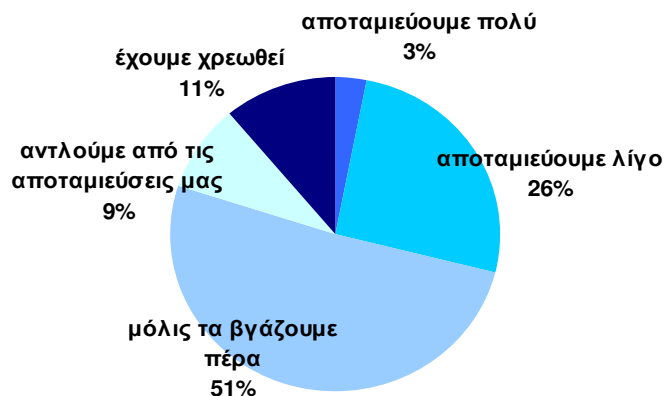
Η έρευνα καταναλωτών προσφέρει εξαιρετικά χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με την αποταμιευτική συμπεριφορά των νοικοκυριών και τις εκτιμήσεις τους για την τρέχουσα οικονομική κατάστασή τους. Έτσι, από τα διαθέσιμα στοιχεία για την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009, προκύπτει ότι το ποσοστό των καταναλωτών το οποίο δηλώνει «χρεωμένο» διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στο 11%, χω-

ρίς να ξεπερνάει ποτέ φέτος το 13%, ενώ για την ίδια περίοδο, το ποσοστό εκείνων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο ή πολύ, φθάνει κατά μέσο όρο το 29%, χωρίς να έχει μειωθεί κάτω από 25%. Υπάρχει επιπλέον και ένα σημαντικό ποσοστό καταναλωτών (έναν στους δύο κατά μέσο όρο την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009), το οποίο αναφέρει ότι «μόλις τα βγάζει πέρα», ενώ, τέλος, σχεδόν το 9% των νοικοκυριών δηλώνει ότι πλέον αντλεί από τις αποταμιεύσεις του.

Στη **Βιομηχανία**, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009 κινείται κατά μέσο όρο στις 72 μονάδες, από τις 94 μονάδες το ίδιο διάστημα πέρυσι. Η πορεία του δείκτη από τον Μάρτιο και μετά είναι σταθερά ανοδική, μέχρι και τον Σεπτέμβριο, με το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου να διορθώνεται, επίσης μετά τις υψηλές προσδοκίες της προεκλογικής περιόδου.

Διάγραμμα 2.3

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους
(μέσος όρος Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009)

Οι περισσότεροι δείκτες δραστηριότητας το 2008 είναι αρνητικοί και υστερούν σε σχέση με τα αντίστοιχα περσινά επίπεδα. Οι προβλέψεις για τα επίπεδα ζήτησης και παραγγελιών από την εγχώρια αγορά περιορίζονται σημαντικά, με το 56% των επιχειρήσεων να τα κρίνει ως χαμηλά για την εποχή, ενώ σχετικά με τις προβλέψεις για την παραγωγή, οι μισές επιχειρήσεις κατά μέσο όρο το 2009 αναμένουν σταθεροποίηση. Τα αποθέματα διαμορφώνονται και αυτά σε υψηλά επίπεδα, με το σχετικό ισοζύγιο απαντήσεων να βρίσκεται στις +25 μονάδες (από +15 την ίδια περίοδο πέρυσι). Παρά την έντονη υποχώρηση των προσδοκιών συνολικά, οι μήνες εξασφαλισμένης παραγωγής δεν μεταβάλλονται σημαντικά σε σχέση με το 2008 και διαμορφώνονται στους τέσσερις (από πέντε), ενώ το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργοστασιακού δυναμικού βρίσκεται στο 71% (από 74% πέρυσι), έχοντας όμως ενισχυθεί από τον Ιούνιο και μετά. Οι προβλέψεις για την εξέλιξη της απασχόλησης είναι όμως έντονα αρνητικές τους πρώτους μήνες του έτους, αν και βελτιώνονται από τον Μάιο και μετά, ενώ οι έντονα αποπληθωριστικές προσδοκίες στις αρχές του έτους εξομαλύνονται και αυτές μετά τον Μάιο, ως αποτέλεσμα και των ανοδικών εκτιμήσεων των τρεχουσών αλλά και των προβλεπόμενων πωλήσεων των επιχειρήσεων.

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009 κινείται κατά μέσο στις 80 μονάδες, καταγράφοντας πτώση 26 μονάδων σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι. Ωστόσο, ενώ την

περίοδο Ιανουαρίου – Μαρτίου, ο δείκτης διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις 63 μονάδες, τον Μάιο καταγράφει σημαντική άνοδο κατά 20 σχεδόν μονάδες και παραμένει σε υψηλά επίπεδα έκτοτε, φθάνοντας στην ανώτερη τιμή του τον Οκτώβριο και διορθώνοντας ελαφρώς τον Νοέμβριο την υπερεκτιμημένη ανάκαμψη. Και εδώ οι περισσότεροι δείκτες κινούνται χαμηλότερα των αντίστοιχων του 2008, αν και βελτιώνονται από τον Μάιο και μετά. Φαίνεται πως την περίοδο εκείνη έπαιξαν σημαντικό ρόλο τα μέτρα αναθέρμανσης της αγοράς αυτοκινήτου, αλλά και η σταδιακή ανάκαμψη της καταναλωτικής εμπιστοσύνης, γεγονός τα οποία οδήγησαν σε σχετική άνοδο τις εκτιμήσεις για τις συνολικές πωλήσεις του τομέα. Έτσι, από τον Μάιο και μετά σημειώνεται έντονη θετική μεταβολή στις προοπτικές των παραγγελιών και των πωλήσεων, αν και τα σχετικά ισοζύγια παραμένουν αρνητικά. Οι εκτιμήσεις ωστόσο για τις τρέχουσες πωλήσεις από τον Μάιο και έπειτα είναι θετικές, με το 38% των επιχειρήσεων να δηλώνει ικανοποίηση, ενώ το ύψος των αποθεμάτων αποκλιμακώνεται σημαντικά μετά τον Ιούνιο. Οι τιμές υποχωρούν, ενώ σε όρους απασχόλησης, το σχετικό ισοζύγιο προβλέψεων παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις από μήνα σε μήνα, ωστόσο επιδεινώνεται αισθητά μετά το καλοκαίρι, υποδηλώνοντας τη μειωμένη πλέον προσφορά νέων θέσεων εργασίας στον τομέα.

Ο τομέας των **Κατασκευών** είναι εκείνος που πλήττεται περισσότερο από την οικονομική κρίση, με το Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών να κινείται κατά μέσο όρο 32 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με

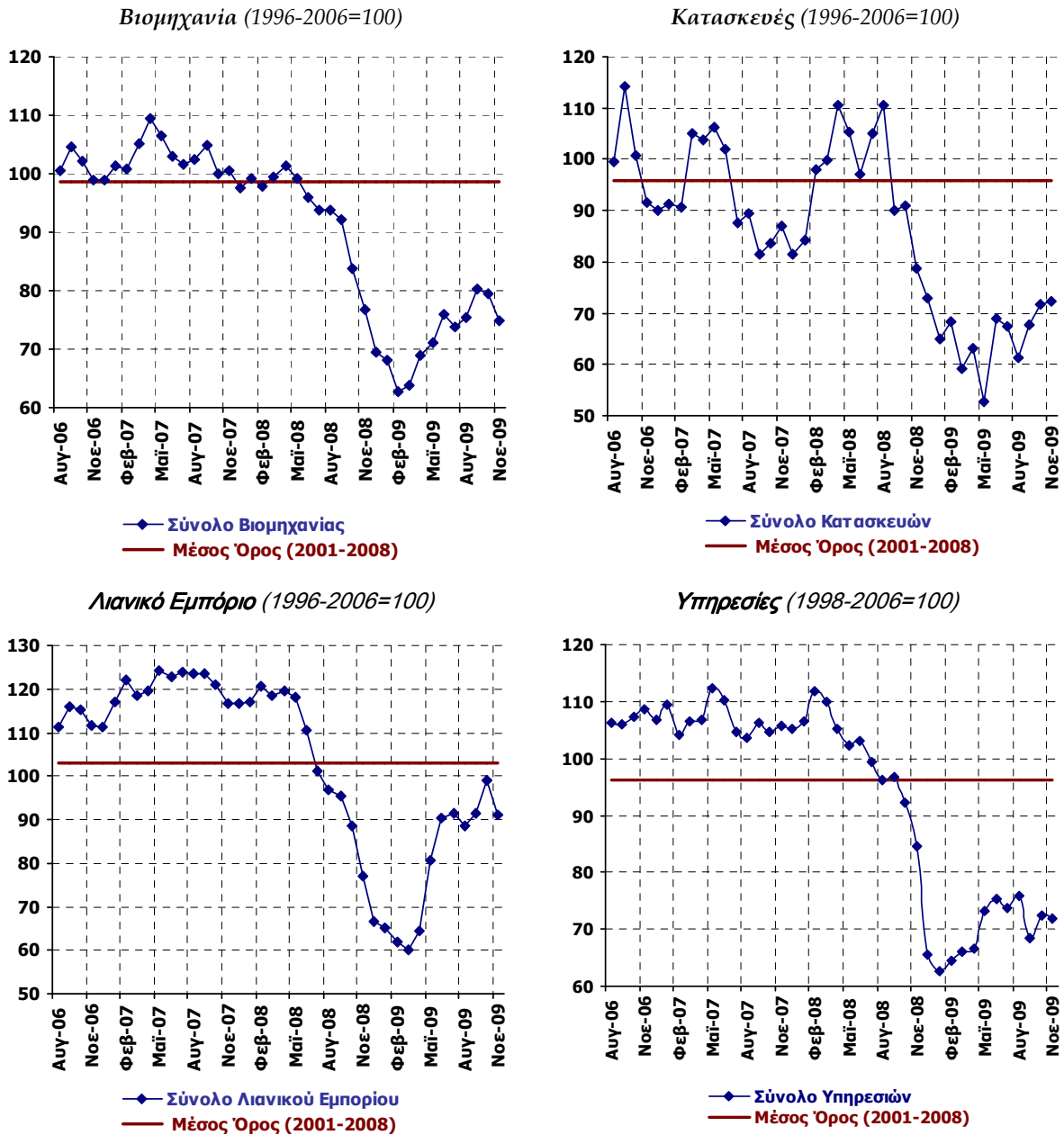
το 2008, στις 65 μονάδες. Οι διακυμάνσεις των προσδοκιών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους είναι εντονότερες από όλους τους υπόλοιπους τομείς. Ωστόσο, το πιο πρόσφατο τρίμηνο (Σεπτεμβρίου - Νοεμβρίου), σημειώνεται ήπια βελτίωση, καθώς αμβλύνονται οι πολύ αρνητικές προβλέψεις των επιχειρήσεων για το επίπεδο προγράμματος εργασιών των επιχειρήσεων, αλλά και οι προβλέψεις για την απασχόληση. Από τον Αύγουστο και μετά καταγράφεται εξομάλυνση στις αποπληθωριστικές τάσεις του τομέα, όμως η τάση διατηρείται πτωτική. Οι εκτιμήσεις για το πρόγραμμα εργασιών χαρακτηρίζονται επίσης από διακυμάνσεις, όμως αντανakλούν τη σταθερή δυσαρέσκεια των επιχειρήσεων του τομέα για την πορεία των εργασιών τους. Πάντως θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας δεν έχουν αλλάξει σε σχέση με το 2008, καθώς εκτιμώνται στους κατά μέσο όρο στους 16, έναντι 17 μήνες πέρυσι. Είναι προφανές όμως ότι αρκετά από αυτά τα έργα απλώς δεν επιταχύνονται λόγω δυσκολιών στη χρηματοδότηση και ουσιαστικά καθυστερούν. Τέλος, το ποσοστό εκείνων που δηλώνουν ότι δεν αντιμετωπίζουν προσκόμματα στην παραγωγική τους δραστηριότητα διαμορφώνεται στο πολύ χαμηλό 11%, ελάχιστα δυσμενέστερο σε σχέση με το αντίστοιχο περυσινό (18%). Οι περισσότεροι δηλώνουν την ανεπάρκεια της ζήτησης (31%), την έλλειψη χρηματοδότησης (24%), αλλά και

την πρόσφατη οικονομική κρίση (31%), ως τα κύρια εμπόδια στη λειτουργία τους.

Όπως και στις Κατασκευές, έτσι και στις **Υπηρεσίες**, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών καταγράφει σημαντικά μεγαλύτερη πτώση συγκριτικά με τους υπόλοιπους τομείς το 2009 και διαμορφώνεται συνολικά για την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου στις 70 μονάδες (από 101 μονάδες το 2008). Από τα επιμέρους στοιχεία δραστηριότητας, οι εκτιμήσεις για την τρέχουσα κατάσταση των επιχειρήσεων και τη ζήτηση του τομέα είναι αρνητικές αν και αμβλύνονται ελαφρά μετά το καλοκαίρι. Όμως οι προβλέψεις για τη βραχυπρόθεσμη πορεία της ζήτησης, επιδεινώνεται ξανά από τον Σεπτέμβριο και μετά. Σε σταθερά αρνητικά επίπεδα διατηρούνται οι προβλέψεις για την πορεία της απασχόλησης του τομέα, με το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου να αμβλύνονται όμως. Οι προσδοκίες για την εξέλιξη των τιμών παραμένουν καθόλη τη διάρκεια του έτους σε ελαφρώς αρνητικά επίπεδα. Τέλος, το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναφέρει ότι η παραγωγική του δραστηριότητα διεξάγεται απρόσκοπτα, διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στο 33% (από 49% το 2008), ενώ η ανεπάρκεια ζήτησης κρίνεται από τις επιχειρήσεις του κλάδου ως το βασικότερο εμπόδιο (29%), με την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και τους παράγοντες που συνδέονται με την οικονομική κρίση αλλά και την έντονη γραφειοκρατία να ακολουθούν (18%).

Διάγραμμα 2.4

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών¹

1. Στον υπολογισμό των δεικτών χρησιμοποιείται περίοδος βάσης, αντί για έτος βάσης. Έτσι οι τομείς της Βιομηχανίας, των Κατασκευών και του Λιανικού εμπορίου αποκτούν κοινή περίοδο βάσης (1996-2006=100) και στις Υπηρεσίες χρησιμοποιείται η περίοδος (1998-2006=100) αφού δεν υπάρχουν μετρήσεις του τομέα πριν το 1998. Η αλλαγή αυτή επιτρέπει την ακριβέστερη αποτύπωση των διακυμάνσεων της επιχειρηματικών προσδοκιών σε μία μακρά περίοδο, ενώ παράλληλα δίνει τη δυνατότητα κατασκευής συγκρίσιμων επιμέρους κλαδικών δεικτών. **Πηγή:** ΙΟΒΕ

B) Οικονομική πολιτική και δημοσιονομικές εξελίξεις

B1. Διαπιστώσεις και αξιολόγηση κινδύνων

α). Εξελίξεις το 2009

Οι δημοσιονομικές εξελίξεις του 2009, όπως και αυτές του 2008, χαρακτηρίστηκαν από την πολύ μεγάλη απόκλιση μεταξύ των στόχων και των τελικών εκτιμήσεων. Ο αρχικός στόχος για το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης το 2009 ήταν της τάξης του 3,7% του ΑΕΠ, ενώ οι τελικές εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στον Προϋπολογισμό του 2010 ανεβάζουν το έλλειμμα στο 12,7% του ΑΕΠ. Οι πηγές αυτής της μεγάλης απόκλισης, που αποτέλεσε και το έναυσμα για τις πρόσφατες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας του ελληνικού δημοσίου από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, ήταν οι εξής:

- Πρώτον, η υπερβολική χαλάρωση του δημοσιονομικού μηχανισμού, τόσο από την πλευρά των εσόδων, όσο και από την πλευρά των δαπανών, που οφείλεται εν μέρει και στο αποτέλεσμα του 'πολιτικού-εκλογικού' κύκλου.
- Δεύτερον, η συνεχής επιδείνωση, τα τελευταία έτη, της διαρθρωτικής διάστασης του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας, όπως αυτό αντανάκλαται στη συνεχή αύξηση των πρωτογενών καταναλωτικών δαπανών και τη μείωση των εσόδων ως ποσοστό του ΑΕΠ.
- Τρίτον, η είσοδος της οικονομίας σε φάση ύφεσης το 2009.

- Τέταρτον, η αναθεώρηση του ΑΕΠ προς τα κάτω κατά 20 δισεκ. ευρώ περίπου.
- Πέμπτον, ο συνυπολογισμός των χρεών των κρατικών νοσοκομείων προς προμηθευτές.

Η υστέρηση των εσόδων σε σχέση με τους αρχικούς στόχους του 2009 εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 3,5% του ΑΕΠ περίπου, και η υπέρβαση των δαπανών σε 2,5% του ΑΕΠ. Το αποτέλεσμα της προς τα κάτω αναθεώρησης του ΑΕΠ στο έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ανέρχεται σε 2% του ΑΕΠ περίπου, ενώ τα χρέη των νοσοκομείων προς προμηθευτές σε 1% του ΑΕΠ.

Από τις εκτιμήσεις αυτές προκύπτει ότι το μεγαλύτερο μέρος (6% του ΑΕΠ) της απόκλισης από τους αρχικούς στόχους οφείλεται τελικά σε απόκλιση των τρεχόντων εσόδων και των τρεχουσών δαπανών από τους αρχικούς τους στόχους, ενώ το υπόλοιπο (3% του ΑΕΠ) οφείλεται στην αναθεώρηση του ΑΕΠ προς τα κάτω και στον συνυπολογισμό των χρεών των νοσοκομείων.

β) Προϋπολογισμός του 2010

Από τον Προϋπολογισμό του 2010 που κατατέθηκε στη Βουλή των Ελλήνων αλλά και από τις πρόσφατες (14.12.2009) δηλώσεις του Πρωθυπουργού, προκύπτει ότι ο στόχος για το 2010 είναι να μειωθεί το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης κατά 9,5 δισεκ. ευρώ, δηλαδή κατά 4% του ΑΕΠ, ώστε να προσεγγίσει το 8,7% του ΑΕΠ. Ετέθησαν επίσης μεσοπρόθεσμοι στόχοι μέχρι το 2013, οι οποίοι προβλέπουν έλ-

λειμμα κάτω του 7% του ΑΕΠ το 2011, κάτω του 5% του ΑΕΠ το 2012 και κάτω του 3% του ΑΕΠ το 2013.

Από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στον Προϋπολογισμό του 2010, αλλά και από τις δηλώσεις του Υπουργού Οικονομικών, εκτιμάται ότι η μείωση του ελλείμματος κατά 4% του ΑΕΠ το 2010 σχεδιάζεται να επιτευχθεί από αύξηση των εσόδων κατά 2,4% του ΑΕΠ περίπου, ενώ το υπόλοιπο (1,6% του ΑΕΠ) από μείωση των δαπανών.

Η αύξηση των εσόδων από μέτρα που μπορεί να χαρακτηριστούν ως μόνιμα εκτιμάται σε 1,8% του ΑΕΠ. Σ' αυτά περιλαμβάνονται τα φορολογικά μέτρα που έχουν ήδη εξαγγελθεί, όπως η κατάργηση της αυτοτελούς φορολόγησης και πολλών φοροαπαλλαγών, ο λογιστικός προσδιορισμός των εισοδημάτων, η αντικατάσταση της κλίμακας φόρου του ΕΤΑΚ, μέτρα για τη λαθρεμπορία καυσίμων, η εντατικοποίηση των ελέγχων και των διασταυρώσεων στοιχείων με έμφαση στο ΦΠΑ, η αύξηση ορισμένων ειδικών φόρων κατανάλωσης, κλπ.

Πίνακας 2.7

ΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ (Ποσά σε εκατ. ευρώ)

	2008	2009			2009	Μεταβ. %	
		Προϋπολογισμός	ΠΣΑ*	Εκτιμήσεις		2009/08	2010/09
Τακτικός προϋπολογισμός							
Καθαρά έσοδα	51.680	62.272	59.287	49.260	53.700	-4,7	9,0
Τακτικά έσοδα	55.334	64.200	61.615	53.140	56.950	-4,0	7,2
Έσοδα καταργηθέντων ειδικών λογ/σμών		972	972	1.065	1.120		5,2
Έσοδα προγράμματος αντιμετώπισης της χρηματοπιστωτικής κρίσης		400	400	55	280		
Επιστροφές φόρων	3.654	3.300	3.700	5.000	4.650	36,8	-7,0
Δαπάνες	61.642	65.978	66.878	71.438	69.796	15,9	-2,3
Τόκοι	11.207	12.000	12.100	12.340	12.950	10,1	4,9
Πρωτογενείς δαπάνες	50.435	53.978	54.778	59.098	56.846	17,2	-3,8
Έλλειμμα	-9.962	-3.706	-7.591	-22.178	-16.096	122,6	-27,4
Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων							
Έσοδα	5.018	3.700	3.700	2.306	3.860	-54,0	67,4
Εισροές Ε.Ε.	4.668	3.500	3.500	2.106	3.710	-54,9	76,2
Ίδια έσοδα	350	200	200	200	150	-42,8	-25,0
Δαπάνες	9.624	8.800	8.800	9.500	10.300	-1,3	8,4
Έλλειμμα	-4.607	-5.100	-5.100	-7.194	-6.440	56,2	-10,5
Έλλειμμα Κεντρικής Κυβέρνησης	-14.568	-8.806	-12.691	-29.372	-22.536	101,6	-23,3
(% του ΑΕΠ)	-6,1%	-3,4%	-5,0%	-12,2%	-9,2%		
ΑΕΠ (αναθεωρημένο)	239.141	260.248	254.519	240.150	244.233	0,4	1,7

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

* ΠΣΑ: Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Τα έκτακτα (μη μόνιμα) φορολογικά μέτρα, όπως η έκτακτη εισφορά στις κερδοφόρες επιχειρήσεις και στη μεγάλη ακίνητη περιουσία, εκτιμάται ότι θα αποδώσουν 0,6% του ΑΕΠ περίπου.

Η καθαρή μείωση των δαπανών το 2010 προβλέπεται να επιτευχθεί από:

(α) μη επαναλαμβανόμενες το 2010 δαπάνες που επιβάρυναν τη δημοσιονομική χρήση του 2009, όπως οι δαπάνες των (διπλών) εκλογών, οι 'έκτακτες' επιχορηγήσεις σε διάφορους κλάδους της οικονομίας που πλήττονται ιδιαίτερω από την οικονομική κρίση κλπ,

(β) σημαντικά μικρότερα – προς εξόφληση- χρέη νοσοκομείων το 2010 σε σχέση με αυτά του 2009,

(γ) συγκεκριμένα μέτρα περικοπής δαπανών, στα οποία περιλαμβάνονται η μείωση ορισμένων επιδομάτων δημοσίων υπαλλήλων, το πάγωμα των προσλήψεων και των αμοιβών άνω των 2000 ευρώ μηνιαίως, το ενιαίο σύστημα καταβολής των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, η μείωση των εξοπλιστικών δαπανών, η μείωση των επιχορηγήσεων προς ασφαλιστικά ταμεία, και

(δ) την προβλεπόμενη αύξηση των τόκων, των δαπανών του ΠΔΕ και του έκτακτου επιδόματος κοινωνικής αλληλεγγύης.

Το καθαρό προβλεπόμενο αποτέλεσμα στο έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης από τη μείωση των δημοσίων δαπανών ανέρχεται, όπως ήδη αναφέρθηκε, σε 1,6% του ΑΕΠ περίπου. Από αυτό, 0,6% του ΑΕΠ περίπου εκτιμάται ότι προέρχεται από μέτρα περιστολής των δαπανών μόνιμου χαρα-

κτήρα, ενώ το υπόλοιπο (1% του ΑΕΠ) εκτιμάται ότι είναι το καθαρό αποτέλεσμα των μη επαναλαμβανόμενων δαπανών και του έκτακτου επιδόματος αλληλεγγύης.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω εκτιμήσεων με βάση τα στοιχεία του Προϋπολογισμού του 2010, προκύπτει ότι η προβλεπόμενη μείωση του ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης στο 8,7% του ΑΕΠ το 2010 από 12,7% του ΑΕΠ το 2009 (δηλαδή κατά 4% του ΑΕΠ), συντίθεται από 'μόνιμα' μέτρα ισοδύναμα με 2,4% του ΑΕΠ (1,8% του ΑΕΠ από αύξηση εσόδων και 0,6% του ΑΕΠ από καθαρή μείωση δαπανών) και από 'έκτακτα' μέτρα ισοδύναμα με 1,6% του ΑΕΠ (0,6% του ΑΕΠ από αύξηση εσόδων και 1% του ΑΕΠ από καθαρή μείωση δαπανών).

Αξιολογώντας συνολικά τους στόχους που τίθενται στον Προϋπολογισμό του 2010 μπορεί να λεχθούν τα εξής:

- Πρώτον, η στόχευση για μείωση του ελλείμματος κατά 4% του ΑΕΠ μπορεί να θεωρηθεί φιλόδοξη λαμβάνοντας υπ' όψη ότι και το 2010 προβλέπεται ελαφρά μείωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης (-0,3%). Είναι όμως ορθή, κινείται δηλαδή στην ορθή κατεύθυνση δεδομένου και του μεγέθους του δημοσιονομικού προβλήματος.
- Δεύτερον, η επίτευξη του στόχου θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την ταχύτητα κινητοποίησης του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, δεδομένης της συμμετοχής της αύξησης των εσόδων στη μείωση του ελλείμματος. Όμως, μέχρι στιγμής δεν υπάρχουν

ενδείξει ότι αυτό συμβαίνει, αν και οι δυνατότητες αύξησης των εσόδων είναι πολύ μεγάλες μετά τις φτωχές επιδόσεις των τελευταίων ετών και την αύξηση της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Στην αύξηση των εσόδων θα συμβάλλουν ουσιαστικά τα νέα, μόνιμα, φορολογικά μέτρα, τα οποία είναι επίσης προς την ορθή κατεύθυνση, αλλά και ο χρόνος έναρξης της εφαρμογής τους. Αντιθέτως, τα έκτακτα μέτρα (έκτακτη εισφορά κλπ) δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβάλλουν στην εξυγίανση και τον εξορθολογισμό του συστήματος. Τέλος, ένας απρόβλεπτος παράγων από την πλευρά των εσόδων είναι η εξέλιξή τους κατά τους τρεις τελευταίους μήνες του 2009, για τους οποίους δεν υπάρχουν ακόμη διαθέσιμα στοιχεία.

- Τρίτον, η μείωση των δαπανών οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε μη επαναλαμβανόμενες δαπάνες του 2009. Επιπλέον, ορισμένα μέτρα μείωσης των δαπανών είναι μάλλον ανέφικτα, όπως η σημαντική μείωση των επιχορηγήσεων προς τα ασφαλιστικά ταμεία, εφόσον δεν έχουν προβλεφθεί μέτρα περιστολής των δαπανών τους, με εξαίρεση την ανατιμολόγηση των τιμών των φαρμάκων. Όμως ακόμα και στον τομέα αυτό, η αύξηση της δημόσιας φαρμακευτικής δαπάνης δεν είναι αποτέλεσμα των αυξήσεων των τιμών των φαρμάκων αλλά της ανεξέλεγκτης συνταγογράφησης, ο έλεγχος της οποίας απαιτεί διαρθρωτικά μέτρα (κυρίως απαιτεί την εγκαθίδρυση ηλεκτρονικού συστήματος της συνταγογράφησης).

Από τις παραπάνω διαπιστώσεις προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Πρώτον, ο στόχος του Προϋπολογισμού του 2010 δεν είναι ανέφικτος, εξαρτάται όμως σε σημαντικό βαθμό από την κινητοποίηση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού και την έγκαιρη εφαρμογή και εξειδίκευση των νέων φορολογικών μέτρων.

Δεύτερον, η μείωση του ελλείμματος του 2010 οφείλεται σχεδόν κατά το ήμισυ σε μη μόνιμα μέτρα. Αυτό σημαίνει ότι, για να μειωθεί το έλλειμμα του 2011 στο 7% του ΑΕΠ σύμφωνα με τις κυβερνητικές εξαγγελίες (14/12/2009) θα χρειαστούν πρόσθετα μέτρα της τάξης του 3% του ΑΕΠ το έτος εκείνο, ακόμα και αν ο Προϋπολογισμός του 2010 εκτελεστεί σύμφωνα με το στόχο.

Τρίτον, από τα μόνιμα μέτρα μείωσης των δαπανών του 2010, η μείωση των επιχορηγήσεων προς τα ασφαλιστικά ταμεία διακρίνεται από υψηλό βαθμό επισφάλειας.

Τέταρτον, ο κίνδυνος απόκλισης από τον στόχο εκτιμάται σε 1% του ΑΕΠ περίπου. Αυτό σημαίνει ότι, με δεδομένη την κρισιμότητα των δημοσιονομικών εξελίξεων του 2010, η κυβέρνηση θα πρέπει να διαθέτει μια εναλλακτική δέσμη μέτρων αντίστοιχης απόδοσης.

Πέμπτον, ακόμα και αν επιτευχθεί ο στόχος του Προϋπολογισμού, το πρωτογενές έλλειμμα παραμένει υψηλό (περίπου 4% του ΑΕΠ). Έτσι, η σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ τα επόμενα δύο έτη απαιτεί σημαντικά έσοδα από αποκρατικοποιήσεις και αξιοποίηση

της περιουσίας του δημοσίου που ξεπερνούν το 2% του ΑΕΠ ετησίως.

B2. Η Αξιοπιστία της Οικονομικής Πολιτικής και προτάσεις βελτίωσης

Το ζήτημα της αξιοπιστίας της οικονομικής πολιτικής έχει δύο διαστάσεις:

- Πρώτον, τη διαφαινόμενη έλλειψη εμπιστοσύνης στα ελληνικά στατιστικά στοιχεία. Αν και ανέκαθεν υπήρχαν διαφορετικές προσεγγίσεις μεταξύ των ελληνικών αρχών και των αντίστοιχων κοινοτικών, αυτές δεν ήταν πολύ διαφορετικές από τις διαφορές μεταξύ των αρχών άλλων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κοινοτικών οργάνων που ήταν επιφορτισμένα με την παρακολούθηση των στατιστικών στοιχείων για την εκτέλεση του Προϋπολογισμού. Σημαντικό πρόβλημα δημιουργήθηκε με την 'απογραφή' του 2004, η οποία τεχνικά αφορούσε κυρίως την εκ των υστέρων αλλαγή της μεθοδολογίας καταγραφής των αμυντικών δαπανών, είχε όμως καταλυτικές συνέπειες λόγω του μεγέθους των προσαρμογών, που υπερέβησαν κατά πολύ το συγκεκριμένο θέμα και έλαβε διαστάσεις πολύ σοβαρότερες. Το πρόβλημα σήμερα, το 2009, είναι διαφορετικό, και αφορά στην αλλαγή, μέσα σε λίγα εικοσιτετράωρα, του προβλεπόμενου ελλείμματος της γενικής κυβέρνησης για το 2009 από έναν (αναθεωρημένο) στόχο 6% του ΑΕΠ, σε 12,7% του ΑΕΠ. Αν και ενήμεροι αναλυτές των εγχώριων δημοσιονομικών πραγμάτων, μεταξύ των οποίων και το IOBE, είχαν επισημάνει αρκετά

ενώρίς τη δυναμική της απόκλισης μεταξύ των αρχικών (αλλά και των αναθεωρημένων) στόχων του 2009 και των εκτιμήσεων πραγματοποιήσεων, η επίσημη 'ξαφνική' αλλαγή της πρόβλεψης και το μέγεθος της προσαρμογής προκάλεσε κλυδωνισμούς στους εταίρους μας στην Ευρωζώνη, στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και κυρίως στις διεθνείς αγορές.

- Δεύτερον, τη διαφαινόμενη έλλειψη εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών και των διεθνών οίκων αξιολόγησης στην ικανότητα επίτευξης των στόχων του Προϋπολογισμού του 2010 και, μεσοπρόθεσμα, στη δυνατότητα αναστροφής της πορείας του λόγου του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ. Αυτή η διαφαινόμενη έλλειψη εμπιστοσύνης προκύπτει από τη σημαντική διεύρυνση των επιτοκιακών περιθωρίων των ελληνικών ομολόγων (spreads) και τις πρόσφατες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας του ελληνικού δημοσίου και από τους τρεις οίκους αξιολόγησης, μετά την 'ξαφνική' αποκάλυψη του δημοσιονομικού εκτροχιασμού του 2009. Το κόστος της διεύρυνσης των επιτοκιακών περιθωρίων είναι σημαντικό, δεδομένου ότι: (α) η Ελλάδα καλύπτει αυξημένες δανειακές ανάγκες (σε 55 δις ευρώ εκτιμώνται οι ακαθάριστες δανειακές ανάγκες του ελληνικού δημοσίου το 2010) κυρίως από το εξωτερικό λόγω και του μεγάλου ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (β) οι ελληνικές τράπεζες επηρεάζονται, τόσο άμεσα όσο και έμ-

μεσα, από το κόστος και τις συνθήκες δανεισμού του ελληνικού δημοσίου.

Το βασικό και επείγον ζήτημα σήμερα είναι η αποκατάσταση της αξιοπιστίας τόσο των στατιστικών στοιχείων όσο και της οικονομικής πολιτικής. Για το θέμα της αξιοπιστίας των στατιστικών στοιχείων, τα μέτρα που προωθούνται και αφορούν τη θεσμική ανεξαρτησία της ΕΣΥΕ είναι προς την ορθή κατεύθυνση, αν και θα χρειαστεί χρόνος για την πλήρη αποκατάσταση της εμπιστοσύνης.

Στο πεδίο της οικονομικής πολιτικής, που είναι ίσως και το σοβαρότερο, η βελτίωση της εμπιστοσύνης των διεθνών αγορών μπορεί να προέλθει από:

α) μία πιο λεπτομερή εξειδίκευση των μέτρων μέσω των οποίων θα επιτευχθούν οι στόχοι του Προϋπολογισμού του 2010,

β) τη βελτίωση της πορείας των δημοσιονομικών στοιχείων (έσοδα και δαπάνες) μετά τον Οκτώβριο του 2009,

γ) την κινητοποίηση του δημοσιονομικού μηχανισμού μετά από μια μεγάλη περίοδο σχετική αδράνειας,

δ) τη συντόμηση του χρόνου εφαρμογής των νέων φορολογικών μέτρων,

ε) την εκπόνηση εναλλακτικού σεναρίου (σχέδιο β') αν τα συγκεκριμένα μέτρα αργήσουν να εφαρμοστούν λόγω των διαδικασιών διαβούλευσης που έχουν επιλεγεί

στ) την, όσο το δυνατόν συντομότερα, λεπτομερή εξειδίκευση των μέ-

τρων που θα περιλαμβάνονται στο τετραετές Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης προκειμένου να επιτευχθούν οι δημοσιονομικοί στόχοι που εξαγγέλθηκαν από τον Πρωθυπουργό (14 / 12 / 2009). Τα μέτρα αυτά πρέπει επίσης να περιλαμβάνουν προτάσεις για την εξυγίανση του ασφαλιστικού συστήματος, συγκεκριμένους στόχους για έσοδα από ιδιωτικοποιήσεις προκειμένου να αντιστραφεί η δυναμική του δημοσίου χρέους, καθώς και μέτρα που αφορούν τον ανταγωνισμό (π.χ. άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων, κατάργηση cabotage, κλπ).

ζ) την αποφυγή ρυθμίσεων που έρχονται σε αντίθεση με τη δημοσιονομική εξυγίανση ή δημιουργούν 'ηθικό κίνδυνο' (moral hazard) σε ευαίσθητες αγορές απειλώντας την ευστάθεια της οικονομίας.

η) την εκπόνηση και δημοσιοποίηση ενός δεκαετούς προγράμματος ανάπτυξης της οικονομίας με συγκεκριμένους στόχους, μέσα πολιτικής και πηγές οφέλους, όπου οι δημοσιονομικοί στόχοι θα συμπλέκονται με τους στόχους προσαρμογής του φθίνοντος σήμερα αναπτυξιακού προτύπου της ελληνικής οικονομίας. Το πρόγραμμα αυτό θα πρέπει να τεθεί σε σοβαρό και στοχευμένο δημόσιο διάλογο, για να εξασφαλισθούν αφενός η μέγιστη δυνατή κοινωνική αποδοχή και αφετέρου η συνέχεια και η συνέπεια σε βάθος χρόνου, ανεξάρτητα από τις κυβερνητικές εναλλαγές. Η ανάγκη ενός τέτοιου προγράμματος είναι πλέον αδήριτη, καθώς η ελληνική οικονομία έχει εξα-

ντλήσει όλα τα περιθώρια ανάπτυξης που επέτρεπε το υφιστάμενο πρότυπο. Πρέπει τώρα να γίνει απόλυτα κατανοητό ότι απ' όλες τις πλευρές αν δεν υπάρξει ριζικός αναπροσανατολισμός σε νέες κατευθύνσεις, οι συνέπειες για το εισόδημα, την απασχόληση και το βιοτικό επίπεδο της χώρας θα είναι αρνητικές και η Ελλάδα μετά από μια περίοδο σύγκλισης με τους μέσους όρους της Ε.Ε. θα βρεθεί σε μια πορεία ταχέως απόκλισης.

Οι βασικοί στόχοι και τα μέσα ενός τέτοιου δεκαετούς προγράμματος μπορεί να είναι ενδεικτικά τα εξής:

Στόχοι

- Δημόσιο χρέος: 80% του ΑΕΠ το 2020, από 113,4% το 2009
- Έλλειμμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών: 2% το 2020, από 11% το 2009
- Ποσοστό ανεργίας: 5% το 2020, από 9,5% το 2009
- Κατά κεφαλήν ΑΕΠ: 100% της Ευρωζώνης το 2020, από 86,1% το 2009 και 71,6% το 1999
- Ποσοστό φτώχειας: 16% το 2020, από 20% το 2009
- Άνοδος κατά δέκα θέσεις στην κλίμακα PISA του ΟΟΣΑ (παιδείας) και στις κλίμακες της Παγκόσμιας Τράπεζας που αφορούν στην επιχειρηματικότητα, την προσέλκυση ξένων επενδύσεων, τη διαφάνεια και

την εμπιστοσύνη. Σήμερα βρισκόμαστε στις τελευταίες θέσεις.

Οι στόχοι αυτοί αν και ενδεχομένως φαίνονται φιλόδοξοι, είναι μέσα στις δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας. Το ΙΟΒΕ εκτιμά, λαμβάνοντας υπ' όψη και μια σειρά διεθνών και εγχώριων μελετών, ότι ορισμένες βασικές μεταρρυθμίσεις μπορεί, σε μεσοπρόθεσμη βάση, να έχουν όφελος που φτάνει ακόμη και στο 10% του ΑΕΠ ετησίως. Οι πηγές αυτού του οφέλους είναι δυνατόν να χωριστούν σε μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες και είναι συνοπτικά οι εξής:

Μεσοπρόθεσμες πηγές

- Μείωση γραφειοκρατίας: περίπου 2%-3% του ΑΕΠ
- Άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων: περίπου 1% του ΑΕΠ
- Κατάργηση περιορισμών στον ανταγωνισμό :περίπου 2% του ΑΕΠ

Μακροπρόθεσμες πηγές

- Βελτίωση επίδοσης μέσης εκπαίδευσης κατά 45 μονάδες (3,5%) στη κλίμακα PISA του ΟΟΣΑ: περίπου 1% του ΑΕΠ
- Εισαγωγή μηχανοργάνωσης σε νοσοκομεία και γενικά στο δημόσιο τομέα: δεν έχει εκτιμηθεί το όφελος
- Αξιοποίηση περιουσίας δημοσίου: δεν έχει εκτιμηθεί το όφελος

- Αύξηση ξένων επενδύσεων: δεν έχει εκτιμηθεί το όφελος

Τα μέσα, τα μέτρα και οι μεταρρυθμίσεις που μπορούν να υποστηρίξουν τους προαναφερόμενους στόχους και να υλοποιηθούν τα οφέλη μπορεί να είναι ενδεικτικά τα εξής:

- Δημοσιονομική προσαρμογή με ενέργειες τόσο στην πλευρά των δαπανών όσο και των εσόδων

Πιο συγκεκριμένα στην πλευρά της μείωσης των δαπανών, θα πρέπει να δρομολογηθούν:

- Διετές πάγωμα αμοιβών και προσλήψεων στο Δημόσιο
- Έλεγχοι από ορκωτούς ελεγκτές στους δημόσιους οργανισμούς και την τοπική αυτοδιοίκηση
- Λογιστικά συστήματα και συστήματα πληροφορικής στα νοσοκομεία, μέτρηση και αποτίμηση αποτελεσμάτων
- Κρατική χρηματοδότηση δημοσίων νοσοκομείων, πανεπιστημίων κλπ σε συνάρτηση με αποτελέσματα
- Κατάργηση εκατοντάδων, περιττών σήμερα, δημοσίων οργανισμών
- Μείωση αμυντικών δαπανών

Στην πλευρά της αύξησης των εσόδων θα πρέπει να δρομολογηθεί:

- Αύξηση των ειδικών φόρων κατανάλησης στα τσιγάρα, τα οινόπνευματώδη και τα καύσιμα
- Δημιουργία κοινής βάσης δεδομένων για φορολογικά έσοδα και ασφαλιστικές εισφορές
- Τυχαίοι δειγματοληπτικοί έλεγχοι για φοροδιαφυγή μεταξύ ομάδων υψηλού κινδύνου
- Φορολόγηση όλων των εισοδημάτων με βάση τη φορολογική κλίμακα/κατάργηση πολλών φοροαπαλλαγών και ειδικών τρόπων φορολόγησης επιχειρήσεων και ελεύθερων επαγγελματιών
- Πρόσβαση των φορολογικών αρχών σε όλες τις πηγές εισοδήματος των φορολογουμένων
- Ασφαλιστική μεταρρύθμιση με:
  - Σύγκλιση των ασφαλιστικών παραμέτρων όλων των Ταμείων με αυτές του ΙΚΑ
  - Κατάργηση ασφαλιστικών διακρίσεων ανδρών-γυναικών
  - Αναθεώρηση καθεστώτος βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμάτων
  - Σταδιακή προσαρμογή των ποσοστών αναπλήρωσης (αύξηση μέσης σύνταξης κατά 1,5%-2% λιγότερο από την αύξηση του μέσου μισθού)

- Καταγραφή, αποτίμηση και αξιοποίηση της περιουσίας του δημόσιου τομέα
- Μείωση γραφειοκρατίας ('διοικητικού βάρους') με:
  - Κωδικοποίηση νομοθεσίας, κατάργηση ερμηνευτικών εγκυκλίων
  - Δημιουργία 'κέντρου μιας στάσης' υπεύθυνου για την έκδοση όλων των αδειών για ξένες και εγχώριες μεγάλες επενδύσεις
  - Μείωση επικαλυπτόμενων αρμοδιοτήτων μεταξύ κρατικών υπηρεσιών
  - Απλοποίηση διαδικασιών εισόδου και εξόδου επιχειρήσεων
- Αύξηση της έντασης του ανταγωνισμού με:
  - Άνοιγμα κλειστών επαγγελμάτων, ειδικά στις οδικές μεταφορές
  - Άρση περιορισμών που εμποδίζουν τον ανταγωνισμό: cabotage, bake-off, καύσιμα, ελάχιστες υποχρεωτικές τιμές, υψηλά σταθερά περιθώρια κέρδους σε κλάδους οικονομίας, ωράρια λειτουργίας μουσείων κλπ.
- Θεσμική προσαρμογή και κράτος δικαίου με:
  - Θεσπίση θέσεων υφυπουργών με θητεία
    - Μεταρρύθμιση της δημόσιας παιδείας σε όλες τις βαθμίδες, δίνοντας έμφαση στην κριτική ικανότητα, με εκσυγχρονισμό των προγραμμάτων σπουδών, εισαγωγή κριτηρίων αξιολόγησης, εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, μεγαλύτερης αυτονομίας στη λήψη αποφάσεων, προώθησης της αριστείας με την επαναφορά, μεταξύ άλλων, του θεσμού των προτύπων δημόσιων σχολείων.
    - Ανεξαρτησία της δικαιοσύνης
    - Ανεξαρτησία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος και της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς
    - Εφαρμογή διεθνών λογιστικών προτύπων στους δημόσιους οργανισμούς και την τοπική αυτοδιοίκηση
    - Κατάργηση των μεταχρονολογημένων επιταγών σε δύο χρόνια (1.1.2012), με παράλληλη τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου ώστε το τιμολόγιο να είναι απολύτως αποδεκτό από τις τράπεζες ως πιστωτικός τίτλος από τις τράπεζες (ενίσχυση του factoring).
    - Θεσπίση, σε πέντε χρόνια (την 1.1.2015) ενός ελάχιστου εισοδήματος για όλους τους πολίτες

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Εξελίξεις το α' εννιάμηνο του 2009

Η προς τα κάτω αναθεώρηση του ΑΕΠ για τα πρώτα δύο τρίμηνα του 2009 κατά τη δημοσίευση των στοιχείων της πορείας του στο τρίτο τρίμηνο του 2009, μετέβαλε επί το χειρόω την εικόνα για την πορεία της ελληνικής οικονομίας το τρέχον έτος. Αντανακλώντας ισχυρότερες πιέσεις από την υποχώρηση της παραγωγικής δραστηριότητας και της κατανάλωσης, καθώς και από τη σημαντική επιβράδυνση της πιστωτικής επέκτασης, η ελληνική οικονομία βρίσκεται πλέον από το πρώτο τρίμηνο του 2009 σε κατάσταση ύφεσης, με το ΑΕΠ της να υποχωρεί το α' εξάμηνο φέτος κατά 0,8% σε σύγκριση με το ίδιο διάστημα πέρυσι, έναντι των αρχικών εκτιμήσεων για στασιμότητά του στη συγκεκριμένη περίοδο. Στο σύνολο του εννιαμήνου Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου η υποχώρησή του διευρύνεται, φθάνοντας το 1,1%, όταν την ίδια περίοδο του 2008 αυξανόταν κατά 2,5%. Έτσι, κινείται πλέον πολύ κοντά στις αρχικές προβλέψεις των διεθνών και εγχώριων οργανισμών και φορέων, οι οποίες δε διαφοροποιούνται ιδιαίτερα στις τελευταίες εκθέσεις τους.

Η υποχώρηση του ΑΕΠ οφείλεται πρωτίστως στην καθίζηση των ιδιωτικών επενδύσεων και δευτερευόντως στη μικρότερης έκτασης υποχώρηση της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης. Ανασχετικά σε μια ευρύτερη μείωση του ΑΕΠ λειτούργησαν η επέκταση της δημόσιας κατανάλωσης, με ρυθμό ταχύτερο αυτού το 2008, και η διέ-

ρυνση των δημοσίων επενδύσεων. Εκτεταμένη υποχώρηση παρουσιάζουν οι εξαγωγές, σταθερά κατ' αναλογία μεγαλύτερη εκείνης των εισαγωγών στην πορεία του έτους. Ωστόσο σε απόλυτα μεγέθη η πτώση των εισαγωγών υπερκαλύπτει αυτή των εξαγωγών, με αποτέλεσμα την ενισχυτική σε σχέση με πέρυσι επίδραση του σχετικού ισοζυγίου στο ΑΕΠ.

Προχωρώντας στην ανάλυση των συνιστωσών του ΑΕΠ, η συνολική κατανάλωση ενισχύθηκε κατά 1,2% την περίοδο Ιαν.-Σεπτ. του 2009, πάνω από μία μονάδα χαμηλότερη της αντίστοιχης το 2008. Η μικρή αυτή αύξηση προήλθε εξολοκλήρου από τη διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης, με ρυθμό αρκετά υψηλότερο αυτού ένα χρόνο νωρίτερα, καθώς το σκέλος της καταναλωτικής δαπάνης που προέρχεται από τους ιδιώτες παρουσίασε μικρή πτώση. Πιο συγκεκριμένα, η δημόσια κατανάλωση ανήλθε κατά 10,9%, έναντι ανόδου κατά 1,1% πέρυσι, ενώ παράλληλα η κατανάλωση των νοικοκυριών και των ΜΚΙΕΝ υποχώρησε κατά 1,2%.

Κλιμάκωση εμφανίζει η μείωση των επενδύσεων, που το τρίτο τρίμηνο του 2009 έφτασε το 15,4% σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Συνολικά στο πρώτο εννιάμηνο η σχετική υποχώρηση διαμορφώθηκε στο 11,3%, έναντι μείωσης κατά 2,1% σε αυτό το διάστημα του 2008 ως προς το 2007. Σε ότι αφορά τις

επιμέρους κατηγορίες σχηματισμού κεφαλαίου, αντίθετα στη γενική πτωτική τροχιά στην οποία βρίσκονται οι περισσότερες (μηχανήματα, εξοπλισμός μεταφορών, κατοικίες) κινούνται τα αγροτικά μηχανήματα και οι κατασκευές πλην κατοικιών, με την ανοδική τάση τους όμως να επιβραδύνεται/αντιστρέφεται στη διάρκεια του τρίτου τριμήνου. Επιπλέον, η άνοδος της τελευταίας κατηγορίας επενδύσεων, βασικής συνιστώσας του εγχώριου σχηματισμού κεφαλαίου, παρότι τονώνει την ασθενική φέτος επενδυτική δραστηριότητα, οφείλεται στον υψηλό βαθμό υλοποίησης των δημοσίων επενδύσεων, που φέτος επιβαρύνουν σημαντικά τα δημόσια οικονομικά.

Στο σκέλος του εξωτερικού τομέα της οικονομίας, οι εξαγωγές υποχωρούν σταθερά κατά 21-22% από την αρχή του έτους σε τριμηνιαία βάση. Στην πλευρά των εισαγωγών η μείωση είναι αναλογικά χαμηλότερη της τάξης του 15,6% κατά μέσο όρο στο εννιάμηνο Ιαν.-Σεπτ. 2009, και κλιμακώνεται ελαφρά κατά τη διάρκεια του έτους. Ωστόσο σε απόλυτα μεγέθη, οι εισαγωγές είναι διαχρονικά αρκετά μεγαλύτερες των εξαγωγών (περίπου κατά 50% το 2008), με αποτέλεσμα, το έλλειμμα του εξωτερικού τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ να εξασθενεί οριακά, παρά και τη μείωση του τελευταίου, στο 11,3% από 11,6% ένα χρόνο νωρίτερα.

Η περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα έχει εντεινόμενες αρνητικές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας, με την ανεργία να

ενισχύεται σταθερά το 2009. Τον Ιούλιο το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 9,6%, 2,6 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο αυτού τον Ιούλιο του 2008, επίπεδο στο οποίο είχε βρεθεί τελευταία φορά το Φεβρουάριο του 2006, ωστόσο το δίμηνο Αυγούστου-Σεπτεμβρίου υποχώρησε στην περιοχή του 9,0%. Ανάλογη διακύμανση παρουσιάζει και η μείωση της απασχόλησης, η οποία έφτασε στη μεγαλύτερη έκτασή της τον Ιούλιο (-2,2%), τάση που έπειτα αντιστράφηκε, καθώς το Σεπτέμβριο κινήθηκε ανοδικά. Σε ότι αφορά τις τιμές, οι αυξήσεις στα ποτά και τον καπνό καθώς και σε ορισμένες κατηγορίες υπηρεσιών έχουν ανακόψει τη φθίνουσα πορεία του πληθωρισμού από τον Ιούλιο. Έκτοτε, με εξαίρεση το Σεπτέμβριο, ανέρχεται με επιταχυνόμενο ρυθμό, φθάνοντας το 2,0% το Νοέμβριο.

Συνοψίζοντας την πορεία των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών το πρώτο 9-μηνο του 2009, η εντονότερη από ότι αρχικά είχε εκτιμηθεί υποχώρηση της ιδιωτικής ζήτησης, ιδίως στο σκέλος της που αφορά στις επενδυτικές δαπάνες, καθορίζει τις αρνητικές εξελίξεις στο ΑΕΠ. Στην πλευρά του δημόσιου τομέα της οικονομίας, η εκτεταμένη άνοδος της δημόσιας κατανάλωσης και η ταχύτερη εκτέλεση των δημοσίων επενδύσεων έχουν λειτουργήσει περιοριστικά στις αρνητικές επιπτώσεις της μειούμενης ιδιωτικής ζήτησης στο ΑΕΠ. Οι πρόσθετες δαπάνες που αυτές οι αυξήσεις συνεπάγονται όμως οδήγησαν στον εκτροχιασμό των δημόσιων οικονομικών από τους στόχους του Προϋπολογισμού.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών –Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί
(σταθερές τιμές 2000)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	(v/v-4)	εκατ. €	(v/v-4)	εκατ. €	(v/v-4)	εκατ. €	(v/v-4)	εκατ. €	(v/v-4)
2001	142.001	4,2%	127.980	4,1%	33.025	3,9%	33.878	-0,01%	52.882	1,2%
2002	146.885	3,4%	134.663	5,2%	33.442	1,3%	31.034	-8,4%	52.219	-1,3%
2003	155.613	5,9%	137.952	2,4%	39.627	18,5%	31.940	2,9%	53.768	3,0%
2004	162.807	4,6%	142.899	3,6%	39.109	-1,3%	37.498	17,4%	56.579	5,2%
α' 2005	40.910	2,4%	36.627	4,1%	8.763	-9,5%	9.485	4,9%	13.967	0,3%
β' 2005	41.229	1,5%	36.867	3,6%	8.803	-12,0%	9.334	0,3%	13.762	-3,4%
γ' 2005	41.748	2,1%	37.287	3,8%	8.718	-10,6%	9.829	3,6%	14.083	-1,2%
δ' 2005	42.571	3,0%	37.676	4,1%	9.737	0,7%	9.760	1,1%	14.581	3,0%
2005*	166.458	2,2%	148.458	3,9%	36.020	-7,9%	38.408	2,4%	56.392	-0,3%
α' 2006	42.543	4,0%	38.123	4,1%	9.448	7,8%	9.923	4,6%	14.960	7,1%
β' 2006	43.386	5,2%	38.544	4,6%	9.939	12,9%	10.198	9,3%	15.287	11,1%
γ' 2006	43.890	5,1%	38.860	4,2%	10.361	18,9%	10.093	2,7%	15.400	9,4%
δ' 2006	44.165	3,7%	39.270	4,2%	10.516	8,0%	10.237	4,9%	15.849	8,7%
2006*	173.984	4,5%	154.798	4,3%	40.264	11,8%	40.452	5,3%	61.496	9,1%
α' 2007	44.960	5,7%	39.780	4,3%	11.204	18,6%	10.306	3,9%	16.300	9,0%
β' 2007	45.269	4,3%	40.204	4,3%	10.947	10,1%	10.461	2,6%	16.325	6,8%
γ' 2007	45.650	4,0%	40.536	4,3%	10.613	2,4%	10.999	9,0%	16.498	7,1%
δ' 2007	45.886	3,9%	40.845	4,0%	10.762	2,3%	11.017	7,6%	16.742	5,6%
2007*	181.765	4,5%	161.365	4,2%	43.525	8,1%	42.783	5,8%	65.865	7,1%
α' 2008	46.193	2,7%	40.896	2,8%	10.992	-1,9%	11.141	8,1%	16.827	3,2%
β' 2008	46.479	2,7%	41.125	2,3%	10.553	-3,6%	11.278	7,8%	16.470	0,9%
γ' 2008	46.539	1,9%	41.229	1,7%	10.538	-0,7%	10.951	-0,4%	16.164	-2,0%
δ' 2008	46.216	0,7%	41.293	1,1%	10.344	-3,9%	11.104	0,8%	16.544	-1,2%
2008*	185.427	2,0%	164.543	2,0%	42.427	-2,5%	44.474	4,0%	66.005	0,2%
α' 2009	45.970	-0,5%	41.479	1,4%	10.010	-8,9%	8.811	-20,9%	14.323	-14,9%
β' 2009	45.929	-1,2%	41.500	0,9%	9.542	-9,6%	8.790	-22,1%	13.913	-15,5%
γ' 2009	45.736	-1,7%	41.702	1,1%	8.918	-15,4%	8.571	-21,7%	13.502	-16,5%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΣΥΕ, Αναθεωρημένα στοιχεία, Δεκέμβριος 2009

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Η συνέχιση της οικονομικής ύφεσης σε συνδυασμό με την αναποτελεσματικότητα των εισπρακτικών μηχανισμών του κράτους και τις αρνητικές παρενέργειες των διαδοχικών εκλογικών κύκλων, έχουν αναδείξει και μεγεθύνει ιδιαίτερα τα χρονίζοντα διαρθρωτικά προβλήματα των δημόσιων οικονομικών. Η όξυνσή τους ασκεί με

τη σειρά της πρόσθετες πιέσεις πέραν της διεθνούς οικονομικής κρίσης στην πραγματική οικονομία, γεγονός που δεν επιτρέπει τη σταδιακή εξασθένιση της οικονομικής ύφεσης στην Ελλάδα. Έτσι οι επιπτώσεις της όχι μόνο δεν εμφανίζουν σημάδια υποχώρησης, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις σημειώνεται και κλιμάκωσή τους.

Αναλυτικότερα, στην πλευρά της προσφοράς, η βιομηχανική παραγωγή παρουσιάζει μέχρι το τέλος του πρώτου δεκαμήνου σταθερή πτώση, ενώ η εκτεταμένη από την αρχή του 2009 συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας, από τους βασικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, συνεχίζει να διευρύνεται, αν και ηπιότερα. Από την άλλη πλευρά, στις λιγότερο αρνητικές εξελίξεις καταγράφονται η μικρότερη μείωση του κύκλου εργασιών στο χονδρικό εμπόριο το γ' τρίμηνο, καθώς και η ηπιότερη από την αναμενόμενη υποχώρηση της τουριστικής κίνησης από το εξωτερικό σε σύγκριση με πέρυσι. Ωστόσο οι προοπτικές για τους επόμενους μήνες δεν είναι ευοίωνες, όπως προκύπτει από την επιδείνωση των προσδοκιών σε σημαντικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, βάσει των ερευνών συγκυρίας του IOBE (βιομηχανία, λιανικό εμπόριο).

Σε ότι αφορά τη ζήτηση, το μέρος της που προέρχεται από τον ιδιωτικό τομέα πλήττεται από τη σταδιακή υποχώρηση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς αυτόν κάτω από το 1/4 του αντίστοιχου περυσινού, τη μεγαλύτερη πτώση των επενδυτικών δαπανών στο τρίτο τρίμηνο, τη στασιμότητα ή και την άνοδο της ανεργίας τους καλοκαιρινούς μήνες και το Σεπτέμβριο και την ανάκαμψη του πληθωρισμού από τον Ιούλιο, η οποία εντείνεται στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου. Αποτύπωση του δυσμενούς κλίματος στα νοικοκυριά αποτελεί η σημαντική διόρθωση του δείκτη καταναλωτικής εμπιστοσύνης τον Νοέμβριο, ύστερα ωστόσο από τη συνεχή σχεδόν άνοδό του από τον Απρίλιο, η οποία τροφοδοτήθηκε και από τις προεκλο-

γικές προσδοκίες και τον εκλογικό κύκλο (βλ. και οικονομικό κλίμα).

Η σταθερή διεύρυνση της δημόσιας κατανάλωσης σε ποσοστό υψηλότερο του 10% και η ταχύρρυθμη εκτέλεση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων καθ' όλο το 2009, δηλαδή η αύξηση του τμήματος της ζήτησης που προέρχεται από το δημόσιο τομέα, έχουν συγκρατήσει την υποχώρηση του ΑΕΠ, λόγω της φθίνουσας συμβολής του ιδιωτικού τομέα στην οικονομική δραστηριότητα. Αποτέλεσμα όμως αυτών αποτελεί η άνοδος των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά 11,6% στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με την αυξανόμενη υστέρηση των εσόδων του, έχει προκαλέσει την πέρα από κάθε εκτίμηση αύξηση του ελλείμματός του.

Ωστόσο, παρά την επίδραση της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής που ασκήθηκε κατά το 2009, όπως σαφώς προκύπτει από τα παραπάνω δημοσιονομικά μεγέθη, το ΑΕΠ υποχωρεί κατά 1,1% στο εννιάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2009. Σε αυτό επίπεδο κινούνται οι τελευταίες εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ΟΟΣΑ για το σύνολο του έτους, ενώ μικρότερης έκτασης μείωση αναμένει το ΔΝΤ (-0,8%), η πρόβλεψή του όμως είχε γίνει πριν την τελευταία αναθεώρηση του ΑΕΠ¹⁴. Σε επίπεδο εγχώριων φορέων, η σχετική εκτίμηση στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2010 καταλήγει σε ύφεση της τάξης του 1,2% και της Τράπεζας της Ελλάδος σε

¹⁴ Economic Outlook No. 86, November 2009, Economic Forecast Autumn 2009, European Commission, November 2009, World Economic Outlook, IMF, October 2009

πτώση του εγχώριου προϊόντος που θα προσεγγίσει ή και θα ξεπεράσει το 1,0%¹⁵.

Όλες δηλαδή οι προβλέψεις συγκλίνουν σε σημαντική εξασθένιση του ΑΕΠ της Ελλάδας το 2009 που θα ξεπεράσει το 1,0%. Συνεκτιμώντας μια σειρά παραγόντων όπως η αναθεώρηση των τάσεων στο ΑΕΠ βάσει των πρόσφατων στατιστικών δεδομένων, η εξέλιξη της παραγωγής/κύκλου εργασιών σε βασικούς τομείς-κλάδους, το διαμορφούμενο οικονομικό κλίμα μετά την παρέλευση των πρόσφατων εκλογών, καθώς και οι άμεσες επιπτώσεις από την εκτίναξη του δημοσιονομικού ελλείμματος, το IOBE προχωρά σε σημαντική επί το δυσμενέστερο αναπροσαρμογή της εκτίμησής του για το μέγεθος της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας το 2009, η οποία πλέον αναμένεται να κινηθεί γύρω από το **1,5%**.

Η προς τα κάτω ακαμψία της ανεργίας και η διαφαινόμενη ενίσχυσή της στο τελευταίο τρίμηνο του έτους, σε συνδυασμό με την υποχώρηση της ρευστότητας θα επιδράσουν περιοριστικά στην καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών. Η δημόσια κατανάλωση θα εξακολουθήσει να αυξάνεται το τελευταίο τρίμηνο του έτους σε σχέση με το 2008, αλλά σε σαφώς μικρότερο βαθμό, ενώ οι ρυθμοί εκτέλεσης του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων θα επιβραδυνθούν αρκετά στο ίδιο διάστημα, όπως προκύπτει από τις εκτιμήσεις της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού του 2010 για το σύνολο του 2009. Σε ό,τι αφορά τον εξωτερικό τομέα, η μικρότερη από την αρχικά εκτιμώμενη διάσταση εισαγωγών-εξαγωγών, θα

αυξήσει την επιβάρυνση από το σχετικό έλλειμμα στο ΑΕΠ.

Πρόσθετες πιέσεις στην πλευρά της καταναλωτικής ζήτησης, ασκούνται πλέον και από την κλιμάκωση του **πληθωρισμού**. Η άνοδος του προέρχεται κυρίως από την ενίσχυση των τιμών στα ποτά και στο καπνό, στις υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης και ειδικά το Νοέμβριο από την αύξηση του κόστους μεταφορών, που οφείλεται κυρίως στα καύσιμα. Η τελευταία επίδραση αντανακλά σε μεγάλο βαθμό την εξάλειψη από τα μέσα Οκτωβρίου της θετικής επίδρασης της διαφοράς ανάμεσα στη χαμηλότερη φετινή και την υψηλότερη περυσινή τιμή του πετρελαίου, η οποία πλέον λειτουργεί αντίστροφα και επιβαρυντικά για τον πληθωρισμό. Επιπλέον, παρά την αυξημένη ανησυχία για έξαρση της ανεργίας στους προσεχείς μήνες και τη συνεχή επιβράδυνση του ρυθμού πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα, εξελίξεις που συγκρατούν αρκετά τη ζήτηση, η χαμηλή βάση του τελευταίου μήνα του 2008 και η συνήθης τόνωση της κατανάλωσης πριν και κατά την περίοδο των γιορτών αναμένεται να προκαλέσουν περαιτέρω ενίσχυση του πληθωρισμού. Τονίζεται πάντως ότι ο πληθωρισμός, αφενός παραμένει χαμηλότερος από ότι πριν ένα χρόνο, καθώς βρισκόταν στο 2,9% πέρυσι το Νοέμβριο, αφετέρου στο σύνολο του πρώτου 11-μήνου του 2009 διαμορφώνεται στο 1,1%, έναντι 4,4% στο ίδιο διάστημα του 2008.

¹⁵ : Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2010, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2009, Νομισματική Πολιτική, Ενδιάμεση Έκθεση 2009, Οκτώβριος 2009

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής
(σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2000)

	2007	2008	2009	2010
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	4,5	2,0	-1,1	-0,3
Ιδιωτική Κατανάλωση	3,3	2,3	-2,5	-1,3
Δημόσια Κατανάλωση	8,4	0,6	2,0	-0,1
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	4,9	-7,4	-16,2	-3,9
Εξοπλισμός	20,9	6,3	-19,0	-4,8
Τελική Ζήτηση	5,2	1,5	-6,2	-0,9
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	5,8	4,0	-11,8	2,7
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	7,1	0,2	-20,3	3,1
Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα	3,7	1,6	-1,6	-0,7
Απασχόληση	1,4	0,1	-0,9	-0,8
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	6,6	5,9	2,3	1,4
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	3,5	3,9	2,5	0,9
Αποπληθωριστής ΑΕΠ	3,0	-	-	-
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	3,0	4,2	1,2	1,4
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Εγχώρια Ζήτηση	5,0	1,0	-5,0	-1,7
Αποθέματα σε κατοικίες	-	-	-	-
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-17,7	-16,6	-11,0	-10,3
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	-3,7	-7,7	-12,7	-12,2
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-14,7	-13,8	-8,8	-7,9
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	95,6	99,2	112,6	124,9
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	8,3	7,7	9,0	10,2

Πηγή: European Economic Forecast Autumn 2009, European Commission, November 2009

Οι **επενδυτικές δαπάνες** αποτελούν ένα από τα μεγέθη της ελληνικής οικονομίας που, όπως είχε τονίσει το ΙΟΒΕ σε προηγούμενες εκθέσεις του φέτος, υφίστανται τις εντονότερες αρνητικές επιδράσεις από την οικονομική ύφεση. Παρά τη συνέχιση της εκτέλεσης του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) με ταχείς ρυθμούς και κατά το τρίτο τρίμηνο του 2009, ο ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου παρουσίασε σε αυτό το διάστημα τη μεγαλύτερη πτώση σε ετήσια βάση στη δεκαετία του 2000 (-15,4%). Στις επιπτώσεις της μείωσης της παραγωγής/κύκλου εργασιών και του περιορισμού των τραπεζικών

πηγών ρευστότητας για τις επιχειρήσεις (στο 5,4% η πιστωτική επέκταση τον Οκτώβριο από 24,1% ένα χρόνο πριν), προστέθηκε το τρίτο τρίμηνο η αβεβαιότητα για την πορεία της οικονομικής πολιτικής που προκαλείται σε περίοδο εθνικών εκλογών και η στασιμότητα σε επενδυτικές αποφάσεις. Παρά το γεγονός, σύμφωνα με την Εισηγητική έκθεση του Προϋπολογισμού του 2010, της υπέρβασης του στόχου των δαπανών για το ΠΔΕ στον Προϋπολογισμό του 2009 στο σύνολο του τρέχοντος έτους κατά 8% (€ 700 εκ.), οι δαπάνες του στο τελευταίο τρίμηνο του 2009 θα είναι σαφώς χαμηλότερες έναντι των

προηγούμενων. Επιπλέον, οι φθίνουσες ή πολύ χαμηλές προσδοκίες των επιχειρήσεων σε διάφορους κλάδους για τη ζήτηση/παραγωγή τους στους επόμενους μήνες, όπως καταγράφονται στην έρευνα συγκυρίας, θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά στην πραγματοποίηση επενδύσεων μεγαλύτερου ύψους.

Στον **εξωτερικό τομέα** της οικονομίας, το έλλειμά του, που πλέον μετά την αναθεώρηση των μακροοικονομικών στοιχείων κυμαίνεται στο σύνολο του πρώτου εννεαμήνου του 2009 λίγο κάτω από το αντίστοιχο του 2008, αναμένεται να υποχωρήσει ελαφρά στο υπόλοιπο του έτους, ασκώντας έτσι λιγότερο αρνητική επίδραση στο ΑΕΠ. Σε αυτή την κατεύθυνση αναμένεται να επιδράσουν δύο παράγοντες: η μικρή χαλάρωση της πτώσης των εξαγωγών προς το τέλος της χρονιάς, καθώς

η οικονομική δραστηριότητα στις αναπτυσσόμενες και τις πλέον αναπτυγμένες οικονομίες έχει αναθερμανθεί αρκετά. Στην πλευρά των εισαγωγών, δεν προβλέπεται εξασθένιση της μείωσής τους, λόγω αφενός των αρρυθμιών στο λιμάνι του Πειραιά, καθώς και του ότι παρά την άνοδο της τιμής του πετρελαίου και βασικών εμπορευμάτων, η εγχώρια παραγωγική δραστηριότητα είναι ιδιαίτερα υποτονική και η ισοτιμία ευρώ/δολαρίου κινείται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από ότι την ίδια περίοδο πέρυσι. Ωστόσο, στις τρέχουσες συνθήκες της -προς το παρόν- υποχώρησης της διεθνούς οικονομικής ύφεσης, η στήριξη του ΑΕΠ από τον εξωτερικό τομέα θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερη αν η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών, ένα από τα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, βρισκόταν σε καλύτερο επίπεδο.

Πίνακας 3.3

Σύγκριση Προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2008- 2010
(σε σταθερές αγοραίες τιμές 2000, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΟ			ΕΕ			ΟΟΣΑ			ΔΝΤ		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
ΑΕΠ	2,0	-1,2	-0,3	2,0	-1,1	-0,3	2,0	-1,1	-0,7	2,9 ¹	-0,8	-0,1
Τελική Ζήτηση	:	:	:	1,5	-6,2	-0,9	0,1	-2,4	-1,5	:	:	:
Ιδιωτ. Κατανάλωση	2,3	-1,5	4,0	2,3	-2,5	-1,3	2,3	-1,4	-0,4	2,2	-0,4	-0,3
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	4,2	1,2	1,4	4,2	1,2	1,4	4,2	1,2	2,0	4,2 ¹	1,1	1,7
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	:	-19,8	-1,9	6,3	-19,0	-4,8	-7,4	-15,5	-6,3	-11,5	-10,2	-5,0
Ανεργία (%)	7,7	9,0	9,7	7,7	9,0	10,2	7,7	9,3	10,4	7,6 ¹	9,5	10,5
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-7,7	-12,7	-9,1	-7,7	-12,7	-12,2	-7,8	-12,7	-9,8	-5,0	-6,2	-7,5
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	:	:	:	-16,6	-11,0	-10,3	-14,6	-11,1	-10,0	-14,4 ¹	-10,0	-9,0
Ακαθ. Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	99,2	113,4	120,8	99,2	112,6	124,9	:	:	:	98,0	109,0	116,0

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2010, Υπουργείο Οικονομικών, Νοέμβριος 2009, European Economic Forecast Autumn 2009, European Commission, November 2009, OECD Economic Outlook No. 86, November 2009, IMF, Greece:2009 Article IV Consultation-Staff Report, August 2009.

¹ Οι εκτιμήσεις για αυτά τα μεγέθη είναι από το World Economic Outlook, IMF, October 2009

Οι δυσοίωνες εκτιμήσεις για την πορεία της οικονομικής δραστηριότητας αντανακλώνονται στις εξελίξεις στην **αγορά εργασίας**. Το τρίτο τρίμηνο, όπως είχε προβλέψει το IOBE στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεσή του, η ανεργία αυξάνεται σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο, στο 9,3% από 8,9%, παρότι διαχρονικά τη θερινή περίοδο υποχωρούσε εξαιτίας της αυξημένης εποχικής απασχόλησης. Επιπλέον, διευρύνεται η απόκλιση της σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008 και φθάνει πλέον τις 2,1 εκατοστιαίες μονάδες, όταν στο πρώτο τρίμηνο του 2009 βρισκόταν στο ήμισυ αυτής. Η ανοδική της πορεία εκτιμάται ότι θα συνεχιστεί και θα επιταχυνθεί στο τελευταίο τρίμηνο του έτους, εξέλιξη στην οποία θα συντελέσουν η λήξη της μικρότερης σε σύγκριση με περασμένα χρόνια εποχικής απασχόλησης των καλοκαιρινών μηνών, οι δυσμενείς εκτιμήσεις για την πορεία της παραγωγής και η προσπάθεια συγκράτησης/εξορθολογισμού της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα. Έτσι, το IOBE εκτιμά ότι στο σύνολο του 2009 η ανεργία θα διαμορφωθεί στο **9,3%**.

Σε περισσότερο μακροπρόθεσμο ορίζοντα, η στήριξη της ελληνικής οικονομίας πρωτίστως στην καταναλωτική δαπάνη, της οποίας αφενός η υποχώρηση λόγω της οικονομικής κρίσης στο σκέλος της που προέρχεται από τον ιδιωτικό τομέα έπληξε αρκετά το ΑΕΠ, αφετέρου η υποκατάστασή της από τη σημαντική επέκταση της δημόσιας κατανάλωσης εκτίναξε το έλλειμμα του προϋπολογισμού, φανερώνει τα όρια του εφαρμοζόμενου τα περασμένα χρόνια αναπτυξιακού υποδείγματος. Παράλληλα με την καθίζηση των επενδύσεων, που αποτελούν το δεύτερο πυλώνα του, παρά την εμπροσθοβαρή υλοποίηση του Προ-

γράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και την υπέρβαση του στόχου στον προϋπολογισμό του 2009 για το μέγεθος του, αποκάλυπτον τους δυσχέρειες που θα συναντήσει η ελληνική οικονομία στην προσπάθεια εξόδου της από την οικονομική ύφεση και την επιστροφή της στους υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης του παρελθόντος.

Επομένως, όπως επανειλημμένα έχει τονίσει το IOBE πολύ πριν την εξάπλωση των επιπτώσεων της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία, είναι αναγκαία η χάραξη μιας καινούργιας αναπτυξιακής πολιτικής, με βασικούς γνώμονες την ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας και τη βέλτιστη αξιοποίηση των εθνικών αποταμιεύσεων-πόρων. Η πρώτη προτεραιότητα θα διευρύνει τις περιορισμένες εξαγωγές, δυνατότητα που στην παρούσα φάση διακυμάνσεων και αναδιατάξεων στο διεθνές εμπόριο είναι περισσότερο εφικτή, περιορίζοντας τη στενή εξάρτηση του ΑΕΠ από την εγχώρια καταναλωτική δαπάνη. Η δεύτερη θα εξασφαλίσει τους ιδιαίτερα απαραίτητους για επενδύσεις πόρους, ελαχιστοποιώντας τη δυσβάσταχτη πλέον εξάρτηση από τον ξένο δανεισμό και βελτιώνοντας την καθαρή θέση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

3.2 Εξελίξεις και Προοπτικές σε βασικούς τομείς της οικονομίας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι τριμηνιαίοι δείκτες δραστηριότητας που καταρτίζει η ΕΣΥΕ και οι οποίοι αποτυπώνουν την πορεία της παραγωγής στη Βιομηχανία και του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων στους τομείς των Κατασκευών, του Εμπορίου και των Υπηρεσιών. Ταυτόχρονα, παρουσιάζονται αντίστοιχοι κλαδικοί

δείκτες που κατασκευάζει το IOBE με βάση τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας, τις οποίες διεξάγει στην Ελλάδα από το 1981 και έπειτα. Ο συνδυασμός των δεικτών αυτών και η συνεκτίμηση των τάσεων που προκύπτουν, συνεισφέρουν σε μία ευρύτερη απεικόνιση της πλευράς της προσφοράς της οικονομίας, αποτυπώνοντας με σαφήνεια την ένταση της εγχώριας ζήτησης.

Βιομηχανία

Την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2009, καταγράφεται σημαντική υποχώρηση στη βιομηχανική παραγωγή η οποία φθάνει το 9,7%, τριπλάσια δηλαδή σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2008 (-3,2%).

Το πρώτο δεκάμηνο του 2009 όλοι οι τομείς της Βιομηχανίας, παρουσιάζουν υποχώρηση: στα Ορυχεία – Λατομεία καταγράφεται πτώση 11,5%, σχεδόν παρόμοια, με εκείνη του δείκτη των Μεταποιητικών Βιομηχανιών (-11,8%). Μικρότερη είναι η μείωση στον τομέα του Ηλεκτρισμού, όπου η παραγωγή υποχωρεί 3,9% έναντι μείωσης 1,9% πέρυσι, ενώ στον τομέα της παροχής νερού ο σχετικός δείκτης εξασθενεί κατά 2,7%, έναντι αύξησης 1,8 εκατοστιαίων μονάδων το 2008.

Στη **Μεταποίηση** το διάστημα Ιανουαρίου-Οκτωβρίου, καταγράφεται μείωση στους κυριότερους κλάδους, με εξαίρεση εκείνους της Παραγωγής πετρελαίου και άνθρακα (1,6% φέτος έναντι μείωσης 3,7% πέρυσι) και των Βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και σκευασμάτων, όπου παρατηρείται σημαντική άνοδος 14,7% έναντι 2,7% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα του 2008. Αντίθετα, στους κλάδους

των Τροφίμων και των Ποτών καταγράφεται μείωση 4,1% και 6,4% αντίστοιχα (έναντι αύξησης 1,2% και 0,1% πέρυσι). Σημαντική επίσης, είναι η επιβράδυνση του δείκτη παραγωγής στα Βασικά μέταλλα κατά 20,2%, έναντι μείωσης 4,2% πέρυσι, στα Χημικά προϊόντα κατά 13,7% (πτώση 3,1% το 2008) και στην Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού κατά 20,6%, όταν πέρυσι παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητη. Σε δύο επιπλέον βασικούς τομείς της ελληνικής μεταποίησης, δηλαδή στην παραγωγή Κλωστοϋφαντουργικών υλών και στην Ένδυση, καταγράφεται μείωση η οποία επίσης είναι μεγαλύτερη σε σχέση με πέρυσι και η οποία προσεγγίζει το 29,2% και 22,3% αντίστοιχα. Τέλος, στην Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοπλισμού η μείωση φθάνει το 15,5% από 9,3% πέρυσι.

Στους επιμέρους κλάδους των **Ορυχείων-Μεταλλείων**, η αύξηση στον κλάδο Άντλησης Αργού Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου κατά 24,3% (έναντι πτώσης 18,5% πέρυσι), αντισταθμίζεται από τη σημαντική μείωση στους κλάδους Εξόρυξης μεταλλούχων μεταλλευμάτων και Άλλων εξορυκτικών και λατομικών δραστηριοτήτων κατά 24,7% (έναντι αύξησης 3,3% πέρυσι) και 27,4% (έναντι μείωσης 12,5% πέρυσι) αντίστοιχα. Αντίθετα, ο κλάδος με τη μικρότερη υποχώρηση στην παραγωγή είναι της Εξόρυξης Άνθρακα και Λιγνίτη με το σχετικό δείκτη να υποχωρεί κατά 1,6 εκατοστιαίες μονάδες, έναντι αύξησης 1% το 2008.

Σε όλες τις επιμέρους κατηγορίες αγαθών, η μείωση κινείται μεταξύ 2,2% στον κλάδο της ενέργειας και 23% στα κεφαλαιουχικά αγαθά, όταν την αντίστοιχη περίοδο το

2008 κυμάνθηκε μεταξύ -1% και -8%. Στα διαρκή καταναλωτικά αγαθά, ο δείκτης υποχωρεί κατά 20,7 εκατοστιαίες μονάδες την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 2009 έναντι πτώσης 3,9 το 2008, ενώ παρόμοια είναι και η κάμψη στα ενδιάμεσα αγαθά (-19,2% έναντι -5,4% πέρυσι). Τέλος, στα μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά η βιομηχανική παραγωγή υποχωρεί κατά 5,4%, έναντι μείωσης 1,1% το δεκάμηνο του 2008.

Κατασκευές

Ο γενικός δείκτης παραγωγής του τομέα των Κατασκευών υποχωρεί το γ' τρίμηνο του 2009 κατά 14,2% σε σχέση με το ίδιο τρίμηνο του 2008, έναντι αντίστοιχης αύξησης 3,3% το 2008. Η συγκεκριμένη μείωση είναι η μεγαλύτερη που καταγράφεται από το 2006 και έπειτα. Στους επιμέρους δείκτες του τομέα, ο δείκτης παραγωγής οικοδομικών έργων μειώνεται κατά 18,7%, μεταβολή υπερδιπλάσια της αντίστοιχης μείωσης του 2008 (-8,3%), ενώ και ο δείκτης παραγωγής Έργων Πολιτικού Μηχανικού καταγράφει πτώση 11,7% στο τρίτο τρίμηνο του 2009, έναντι αύξησης το 2008 κατά 11,1%.

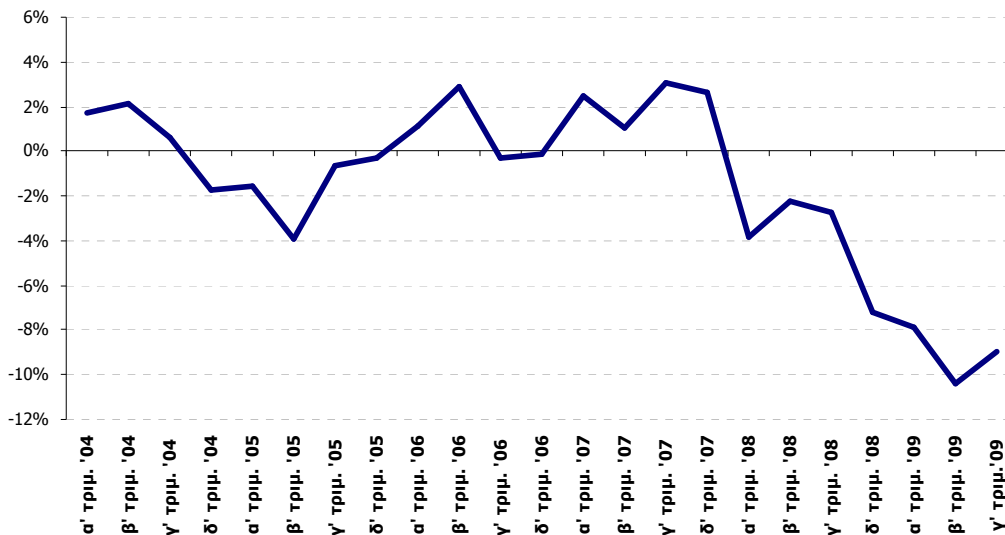
Η συνολική οικοδομική δραστηριότητα (ιδιωτική και δημόσια) υποχώρησε την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2009 στις 41.645 άδειες, έναντι 49.228 αδειών

που χορηγήθηκαν κατά το αντίστοιχο διάστημα του 2008 (-15,4%). Η μεγαλύτερη υποχώρηση καταγράφεται στα Ιόνια Νησιά (-22,4%) και ακολουθούν η Θεσσαλία και η Κεντρική Μακεδονία (-18,8% αμφότερες). Η εξέλιξη αυτή, συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι σημαντικό μερίδιο νέων κατοικιών συνεχίζει να παραμένει αδιάθετο, ενώ η σταθεροποίηση από την ΕΚΤ των επιτοκίων σε χαμηλά επίπεδα από τις αρχές του 2009, φαίνεται ότι δεν αρκεί προκειμένου να στηριχθεί η μειωμένη ζήτηση στην αγορά κατοικίας.

Ο δείκτης παραγωγής της ΕΣΥΕ έχει διαπιστωθεί ότι συσχετίζεται θετικά με το Δείκτη Επιπέδου Εργασιών που μετράται στις Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας που διεξάγει το IOBE. Έτσι, η ελαφρά ενίσχυση του δείκτη Επιπέδου Εργασιών που σημειώνεται στις έρευνες του IOBE για το γ' τρίμηνο του 2009 αναμένεται να αποτυπωθεί στα επίσημα στοιχεία, όπως ήδη διαφαίνεται από την πορεία του δείκτη παραγωγής του β' τριμήνου. Συγκεκριμένα, η πορεία του Επιπέδου Εργασιών το τελευταίο τρίμηνο φαίνεται να συγκρατεί την έντονη πτώση που σημειώθηκε τα προηγούμενα τρία τρίμηνα, και επομένως χωρίς να προεξοφλείται μεγάλη άνοδος του δείκτη παραγωγής, διαφαίνεται μια σταθεροποίηση με ενδεχόμενη ανοδική τάση για το επόμενο διάστημα.

Διάγραμμα 3.1

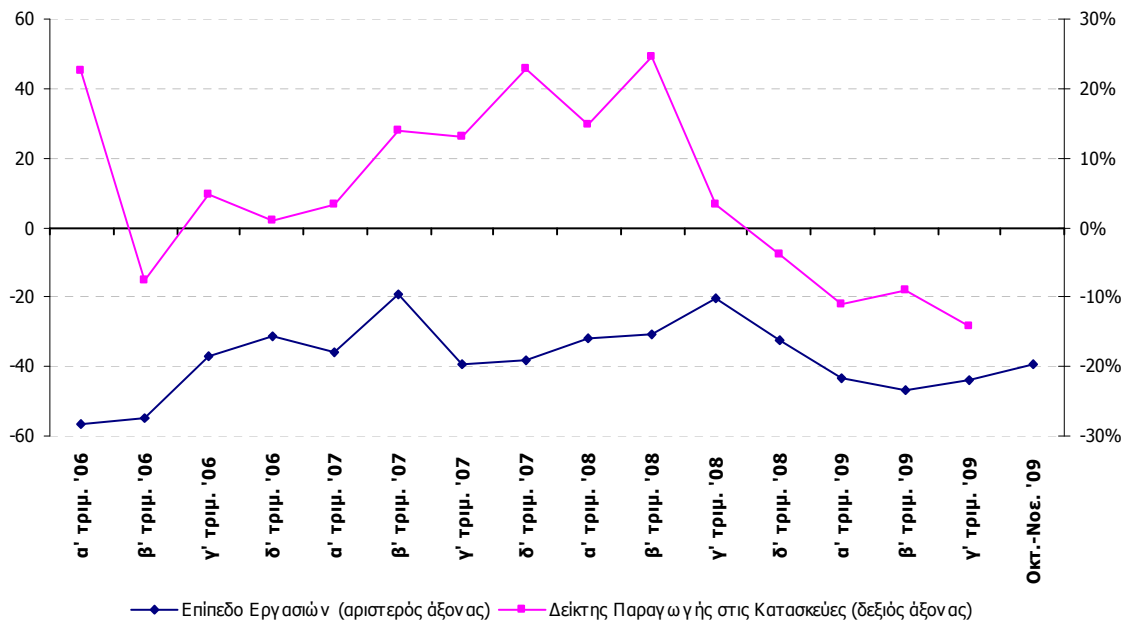
Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στη Μεταποίηση (Έτος βάσης 2005=100)
(% μεταβολή με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους)

Πηγή: ΕΣΥΕ

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές (ετήσιες μεταβολές) και Δείκτης Επίπεδου Εργασιών (διαφορά σταθμισμένων ποσοτών απαντήσεων για υψηλότερο-χαμηλότερο του κανονικού επιπέδου εργασιών)

— Επίπεδο Εργασιών (αριστερός άξονας) — Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές (δεξιός άξονας)

Πηγή: ΕΣΥΕ-ΙΟΒΕ

Λιανικό Εμπόριο

Ένας από τους πλέον χαρακτηριστικούς δείκτες στους οποίους αποτυπώνονται έντονα οι εκάστοτε τάσεις από την πλευρά της κατανάλωσης είναι οι λιανικές πωλή-

σεις. **Ο Δείκτης Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο** (κύκλος εργασιών σε σταθερές τιμές, με καύσιμα και λιπαντικά αυτοκινή-

των¹⁶) σημείωσε πτώση το τρίτο τρίμηνο του 2009 κατά 7,9%, σχεδόν τετραπλάσια σε σχέση με πέρυσι (-2,1%). Όμως, σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2009, ο δείκτης καταγράφει ελαφρά άνοδο 0,9%, έναντι αντίστοιχης σημαντικής μείωσης κατά 6,5% πέρυσι. Αναλυτικότερα, σε όλους τους υποκλάδους του Λιανικού εμπορίου το τρίτο τρίμηνο του 2009, με εξαίρεση την Ένδυση-Υπόδηση και τα Φαρμακευτικά-Καλλυντικά, παρατηρείται πτώση η οποία είναι μεγαλύτερη συγκριτικά με το αντίστοιχο γ' τρίμηνο του 2008. Η μεγαλύτερη καταγράφεται στον κλάδο Βιβλίων-Χαρτικών (-25,4%) και η μικρότερη στα Τρόφιμα-ποτά-καπνός (-2,1%). Από εκεί και έπειτα, στα Πολυκαταστήματα η πτώση προσεγγίζει το 14,9%, ακολουθεί ο κλάδος των Επίπλων-Ηλεκτρικών Ειδών-Οικιακού Εξοπλισμού (-13,5%) και των Καυσίμων-Λιπαντικών Αυτοκίνητου (-6,2%), ενώ ο δείκτης στον κλάδο των Μεγάλων καταστημάτων-Τροφίμων εμφανίζει μείωση κατά 4,8%.

Ωστόσο, σε σύγκριση με το β' τρίμηνο του 2009 η μείωση στις επιμέρους κατηγορίες έχει περιοριστεί, εξαιτίας της ανόδου μεταξύ διαδοχικών τριμήνων του δείκτη όγκου στα Πολυκαταστήματα, στα Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακό Εξοπλισμό και στα Χαρτικά. Ταυτόχρονα, στα Φαρμακευτικά-Καλλυντικά και στην Ένδυση-Υπόδηση σημειώνεται πτώση, ενώ τέλος στα Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκίνητου η μείωση φέτος περιορίζεται σημαντικά συγκριτικά με εκείνη την ίδια περίοδο πέρυσι.

Ο Δείκτης Κύκλου Εργασιών στο Εμπόριο, Συντήρηση και Επισκευή Αυτοκινήτων και Μοτοσικλετών (κλάδος 45 της NACE Rev.2), υποχωρεί το γ' τρίμηνο του 2009 κατά 9,9%, μείωση σημαντικά μεγαλύτερη από εκείνη το 2008 (-2,8%). Στον υποκλάδο Εμπορίας Αυτοκινήτων (κλάδος 451 της NACE Rev.2) η μείωση του δείκτη είναι εντονότερη, καθώς υποχωρεί κατά 13,4% το τρίτο τρίμηνο του 2009, όταν πέρυσι η πτώση διαμορφώθηκε στο 4,2%. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι, η πτώση και στους δύο κλάδους περιορίζεται σε σχέση με τα δύο προηγούμενα τρίμηνα του 2009 και σε σύγκριση με το α' τρίμηνο, οπότε και έφτανε το -30,7% και -35,5%, αντίστοιχα. Επομένως, η συγκεκριμένη πορεία αποτυπώνει συγκράτηση των πτωτικών τάσεων στην αγορά.

Στις **Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE**, καταγράφηκαν το τελευταίο διάστημα αυξομειώσεις του Δείκτη Επιχειρηματικών Προσδοκιών για τα Αυτοκίνητα – Οχήματα, με τον τελευταίο μήνα μέτρησης (Νοέμβριος) να εμφανίζει πτώση σε σχέση με τους προηγούμενους μήνες, αλλά να εξακολουθεί να βρίσκεται υψηλότερα από τα περσινά, πολύ χαμηλά επίπεδα. Η λήξη του μέτρου του μειωμένου τέλους ταξινόμησης τον Αύγουστο, συνοδεύτηκε από την έναρξη του μέτρου της απόσυρσης, με την αγορά να ανταποκρίνεται θετικά, καθώς οι προσδοκίες για το επόμενο διάστημα εμφάνισαν σημαντική ανάκαμψη. Η παύση ωστόσο του μέτρου, οδήγησε σε υποχώρηση του σχετικού δείκτη με κακόρυφη πτώση στις προσδοκίες για τις μελλοντικές πωλήσεις. Αν και ο Νοέμβριος χαρακτηρίστηκε από αυξημένες πωλήσεις επιβατικών αυτοκινήτων, αυτό οφείλεται αποκλειστικά στις προπωλήσεις που πραγ-

¹⁶ Σύμφωνα με την νέα στατιστική ταξινόμηση οικονομικών δραστηριοτήτων NACE Rev.2 ο κλάδος «Λιανικής πώλησης καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων» κατατάσσεται στο **Λιανικό εμπόριο** και πλέον δεν ανήκει στην κατηγορία «Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων και μοτοσικλετών».

ματοποιήθηκαν με τη χρήση του μέτρου της απόσυρσης στο διάστημα εφαρμογής του. Κατόπιν αυτών, και δεδομένης της μη λήψης πρόσθετων μέτρων, αναμένεται η πτωτική τάση στην αγορά να συνεχιστεί, καθώς έχουν εκφραστεί απόψεις από φορείς της αγοράς ότι το 2010 θα κινηθεί σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα.

Σε όλους τους υπόλοιπους κλάδους, ο σχετικός δείκτης προσδοκιών παρουσίασε υποχώρηση, με εντονότερη εκείνη στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-37,2%), στα Υφά-

σματα-Ένδυση-Υπόδηση (-24,7%) και στα Τρόφιμα-Ποτά (-24%). Έτσι, ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών του IOBE στο σύνολο του Λιανικού Εμπορίου για την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου φέτος, καταγράφει πτώση 24% σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα του 2008. Αν και η συγκεκριμένη υποχώρηση είναι μικρότερη εκείνης που σημειώθηκε στο πρώτο εννιάμηνο του έτους (-30%), ο δείκτης όγκου λιανικών πωλήσεων αναμένεται να κινηθεί χαμηλότερα από πέρυσι στο σύνολο της χρονιάς.

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο, Γ' Τρίμηνο

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2005=100,0)				
	2007	2008	2009*	Ετήσια Μεταβολή (08/07)	Ετήσια Μεταβολή (09/08)
Γενικός Δείκτης	108,6	106,2	97,8	-2,2%	-7,9%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	109,2	106,3	97,3	-2,7%	-8,5%
Επιμέρους κατηγορίες καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	112,7	112,0	106,6	-0,6%	-4,8%
Πολυκαταστήματα	136,3	140,4	119,5	3,0%	-14,9%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	92,1	88,0	82,5	-4,5%	-6,3%
Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός	99,3	95,1	93,1	-4,2%	-2,1%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	98,3	99,4	102,4	1,1%	3,0%
Ένδυση-Υπόδηση	90,3	86,6	90,5	-4,1%	4,5%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλ.	125,4	118,8	102,8	-5,3%	-13,5%
Βιβλία -Χαρτικά- Λοιπά είδη δώρων	103,3	102,1	76,2	-1,2%	-25,4%

*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΣΥΕ

Πίνακας 3.5

Κλαδικό Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	Ιαν.-Νοε. 2008	Ιαν.-Νοε. 2009	Π.Μ. (%)
Τρόφιμα – Ποτά - Καπνός	113,7	86,4	-24,0
Υφάσματα -Ένδυση - Υπόδηση	119,7	90,1	-24,7
Είδη Οικιακού εξοπλισμού	108,3	68,0	-37,2
Οχήματα - Ανταλλακτικά	95,7	77,7	-18,9
Πολυκαταστήματα	115,9	105,8	-8,7
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	105,8	80,4	-24,0

Πηγή: IOBE

Χονδρικό Εμπόριο

Ο Δείκτης κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο κατά **NACE Rev.2**¹⁷, παραμένει σε πτωτική τροχιά από τις αρχές του 2009, με αποτέλεσμα το γ' τρίμηνο να σημειώνει πτώση 7,1%, η οποία όμως είναι μικρότερη σε σχέση με εκείνη κατά το β' τρίμηνο (-14,9%). Έτσι, τα επίπεδα του δείκτη για το 2009 κινούνται κοντά σε εκείνα του 2007, ενώ είναι αρκετά υψηλότερα από τα αντίστοιχα του 2005 και 2006.

Υπηρεσίες

Η ΕΣΥΕ δημοσιεύει πλέον αρκετούς δείκτες κύκλου εργασιών και στον τομέα των Υπηρεσιών, οι οποίοι έχουν εξαιρετικό ενδιαφέρον για την αποτύπωση της πορείας της οικονομικής δραστηριότητας¹⁸. Η εξέλιξη των περισσότερων δεικτών υποδεικνύει ότι η εικόνα επιβράδυνσης του κύκλου εργασιών συνεχίζεται και το γ' τρίμηνο του 2009, καθώς 10 από τους 14 τομείς εμφανίζουν πτώση, όταν το 2008 οι τομείς που εμφάνισαν υποχώρηση ήταν μόλις τρεις.

Αναλυτικότερα:

Ο Δείκτης Κύκλου Εργασιών στις Υπηρεσίες Τηλεπικοινωνιών (**κλάδος 61**)¹⁹ υποχώρησε το γ' τρίμηνο του 2009 κατά 11,7% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2008, κατά το οποίο είχε σημειωθεί

πτώση 1,8%. Η εξασθένηση του δείκτη κατά το τρίτο τρίμηνο είναι μάλιστα παρόμοια με εκείνη που σημειώθηκε στο δεύτερο τρίμηνο φέτος.

Ο δείκτης του κλάδου Υπηρεσιών Πληροφορικής (**κλάδος 62**), έπειτα από τη σημαντική πτώση κατά 19,9% το β' τρίμηνο του 2009, ανακάμπτει στο επόμενο τρίμηνο με αποτέλεσμα να σημειώνει αντίστοιχα κατακόρυφη άνοδο 19,2%, υπερδιπλάσια εκείνης του αντίστοιχου τριμήνου του 2008 (7,1%). Στο σύνολο του πρώτου εννιαμήνου, ο δείκτης κινείται ανοδικά και βρίσκεται κοντά στα επίπεδα του 2007, εξέλιξη η οποία μεταξύ άλλων υποδηλώνει μία διόρθωση συγκριτικά με τις υψηλότερες τιμές του 2008.

Ο κύκλος εργασιών στους **κλάδους 69 και 70.2**, οι οποίοι αφορούν Νομικές και Λογιστικές δραστηριότητες, καθώς και δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης, εμφανίζει σημαντική μείωση το γ' τρίμηνο του 2009 κατά 19,2%, έναντι αύξησης 8,7% το γ' τρίμηνο του 2008. Η συγκεκριμένη μείωση μάλιστα, είναι η μεγαλύτερη που καταγράφεται από το 2006 και έπειτα. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα στο πρώτο εννιάμηνο του έτους, ο κύκλος εργασιών στους συγκεκριμένους κλάδους να εμφανίσει μείωση 7,8%.

Τέλος ο κύκλος εργασιών για τον **κλάδο 73** (δραστηριότητες διαφήμισης, έρευνας αγοράς και δημοσκοπήσεων κοινής γνώμης) σημειώνει το γ' τρίμηνο σημαντική πτώση 21,2% (η 3^η μεγαλύτερη μεταξύ των 10 τομέων που καταγράφουν πτώση) σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2008 κατά το οποίο είχε ανέλθει κατά 4,3%. Συνεχίζεται επομένως η έντονη

¹⁷ Ο δείκτης στο Χονδρικό Εμπόριο υπολογίζεται χωρίς το Φ.Π.Α. και περιλαμβάνει τα συνολικά ποσά που έχει τιμολογήσει η επιχείρηση στη διάρκεια της περιόδου αναφοράς (τρίμηνο).

¹⁸ Οι δείκτες που επιλέγονται να παρουσιαστούν από το IOBE είναι κυρίως αυτοί για τους οποίους προκύπτουν πρόσθετα – συμπληρωματικά στοιχεία και από τις έρευνες συγκυρίας του IOBE, οπότε μπορεί να διαμορφωθεί μία ακόμα πιο ολοκληρωμένη εικόνα για αυτούς.

¹⁹ Ο δείκτης Τηλεπικοινωνιών δεν ενσωματώνει πλέον τον τομέα των ταχυδρομείων ο οποίος μελετάται με ξεχωριστό δείκτη (κλάδος 53).

κάμψη που σημειώθηκε και κατά τα δύο προηγούμενα τρίμηνα του 2009, παρά το γεγονός ότι στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2009 μεσολάβησε η προεκλογική περίοδος των εθνικών εκλογών, κατά την οποία υπήρχε έντονη κινητικότητα στον κλάδο.

Ο δείκτης στον τομέα του Τουρισμού²⁰, ο οποίος καταγράφει τις εξελίξεις στους κλάδους 55 και 56 (NACE Rev.2), παρουσίασε μείωση στο γ' τρίμηνο του 2009 κατά 2,3% σε σχέση με το τρίτο τρίμηνο του 2008, όταν και είχε σημειώσει αύξηση κατά 5,7%. Συνολικά η τιμή του δείκτη για το πρώτο εννιάμηνο του 2009 κυμαίνεται σε επίπεδο ελαφρά μικρότερο από το 2008 και το 2007 αντίστοιχα, είναι όμως υψηλότερα από το επίπεδο στο οποίο βρισκόταν το 2006. Άλλωστε, οι συνολικές διανυκτερεύσεις στην Ελλάδα μειώθηκαν κατά 21% περίπου σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2008 (προσωρινά στοιχεία για την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου), ενώ οι αφίξεις στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας

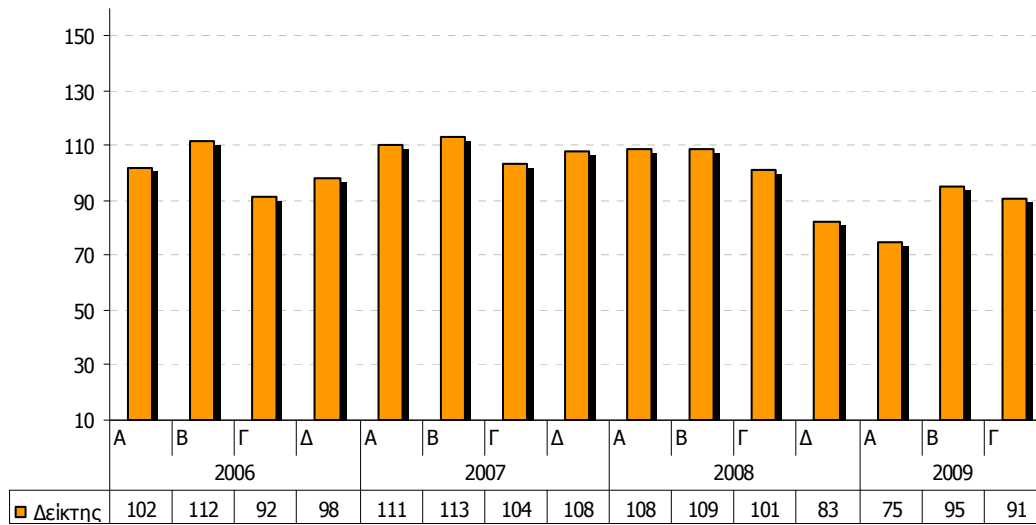
για το πρώτο εννιάμηνο του 2009 υποχώρησαν κατά 7,6% σε σχέση με το 2008, σύμφωνα με το Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων.

Η εικόνα υποχώρησης στον τομέα των Υπηρεσιών κατά το γ' τρίμηνο του 2009 είχε αποτυπωθεί στις προβλέψεις των πρόδρομων δεικτών στα αποτελέσματα των ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE. Στο πρώτο εξάμηνο του έτους, ο συνολικός δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις Υπηρεσίες μειώθηκε κατά 36% σε σχέση με το ίδιο διάστημα του 2008. Η μείωση αυτή αποτυπώθηκε στα πραγματικά στοιχεία, καθώς όπως έχει ήδη περιγραφεί για τους επιμέρους τομείς των υπηρεσιών, οι δείκτες στην πλειονότητα τους έχουν παρουσιάσει πτώση. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για το πρώτο εντεκάμηνο του 2009, φαίνεται πως η μείωση έχει περιοριστεί στο -30% γεγονός που πιθανόν να οδηγήσει σε μερική ανάσχεση της ύφεσης στο τελευταίο τρίμηνο του 2009.

²⁰ Ο κλάδος 55 περιλαμβάνει τα ξενοδοχεία, όλα τα είδη καταλυμάτων διακοπών καθώς και χώρους camping και αναψυχής, ενώ ο κλάδος 56 περιλαμβάνει τα εστιατόρια, κινητές μονάδες εστίασης, catering κ.α.

Διάγραμμα 3.3

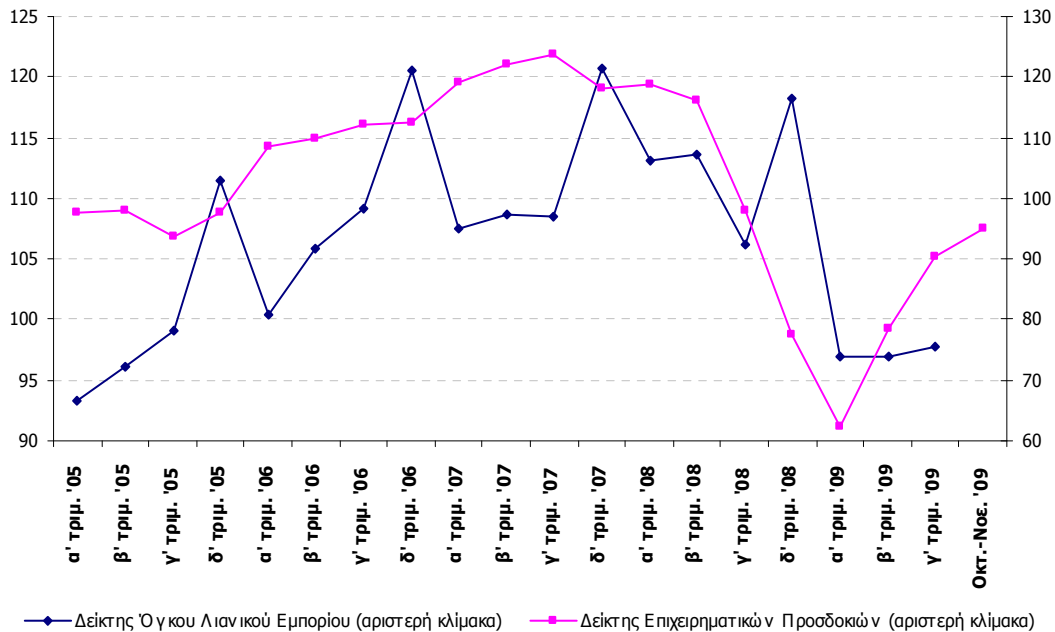
Εξέλιξη δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Εμπόριο, Συντήρηση και Επισκευή αυτοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, Εμπόριο ανταλλακτικών και εξαρτημάτων αυτοκινήτων, Κλάδος 45 (2005=100)

Πηγή: ΕΣΥΕ

Διάγραμμα 3.4

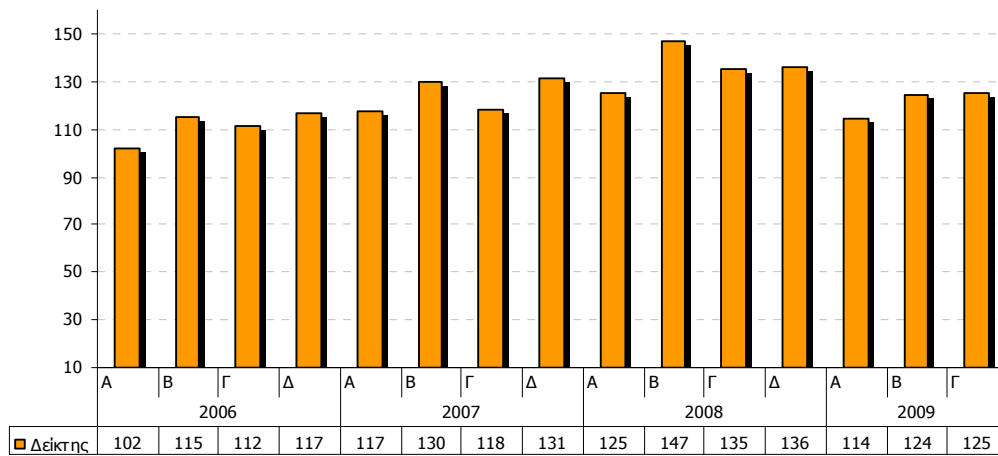
Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2005=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

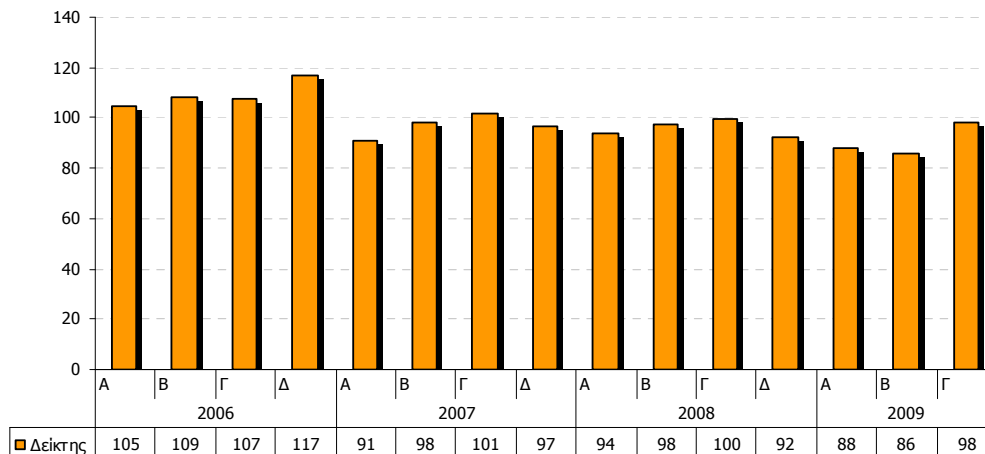
Πηγή: ΕΣΥΕ-ΙΟΒΕ

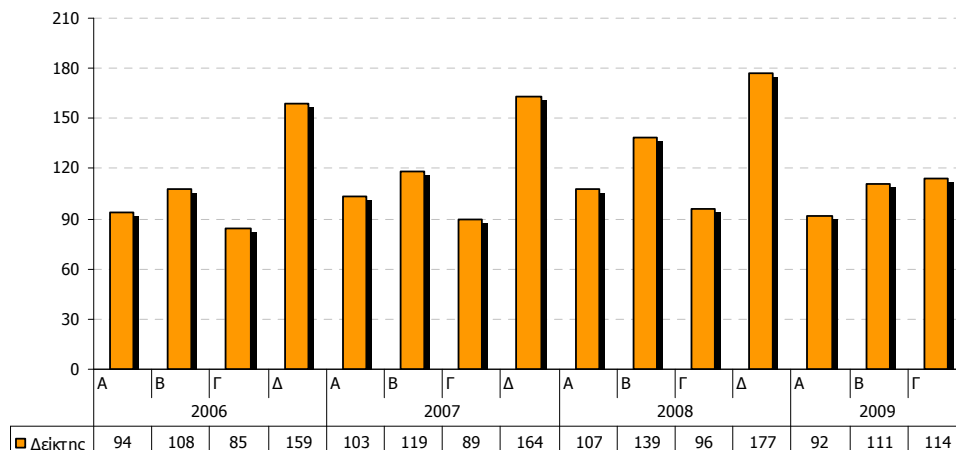
Διάγραμμα 3.5
Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο (2005=100)

Διάγραμμα 3.6
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Τηλεπικοινωνιών (2005 = 100)

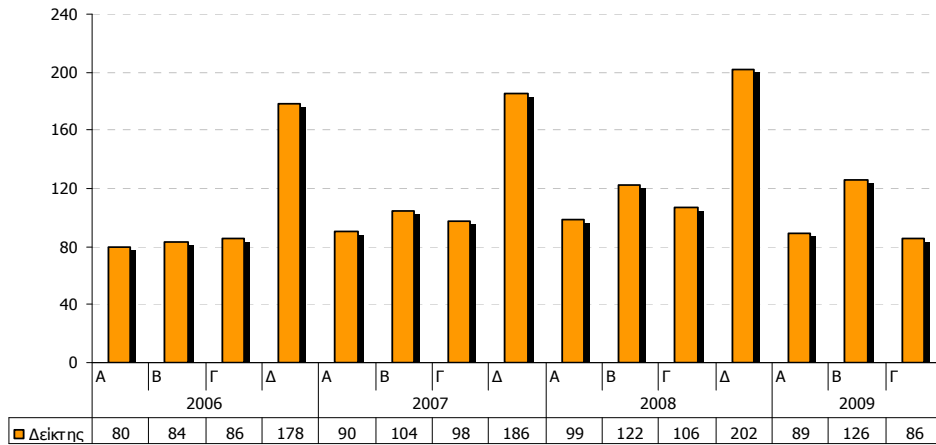
Διάγραμμα 3.7
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Πληροφορικής (2005 = 100)

Πηγή: ΕΣΥΕ

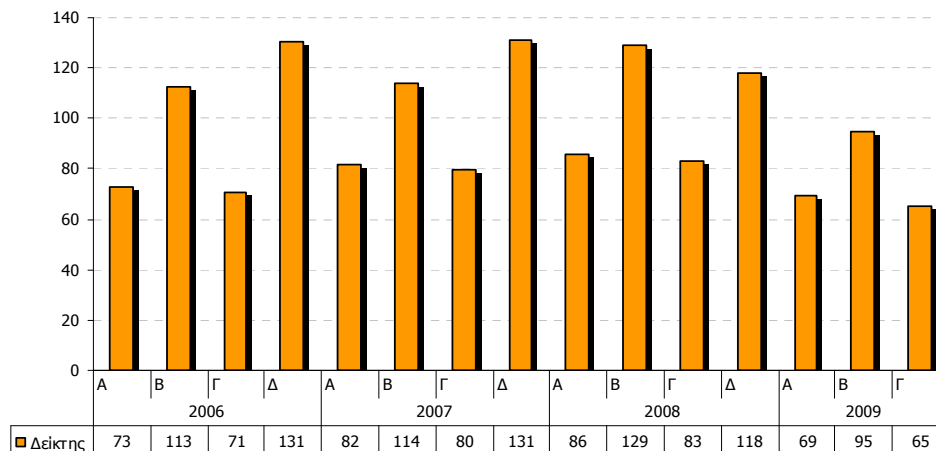
Διάγραμμα 3.8

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Νομικών, Λογιστικών και Παροχής Συμβούλων Διαχείρισης Δραστηριοτήτων (2005 = 100)

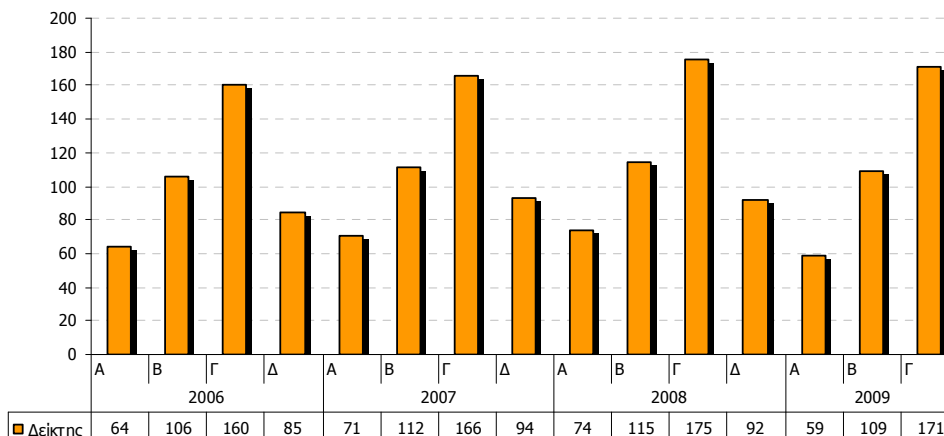
Διάγραμμα 3.9α

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Διαφήμισης, Έρευνας Αγοράς, και Δημοσκοπήσεων Κοινής Γνώμης (2005 = 100)

Διάγραμμα 3.9β

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα του Τουρισμού –Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης- (2005 = 100)

Πίνακας 3.6

Κλαδικοί Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

	Ιαν.-Νοε. 2008	Ιαν.-Νοε. 2009	Π.Μ. (%)
Ξενοδοχεία – Εσπιατόρια	101,6	79,5	-21,7
Τουριστικά Γραφεία – Πρακτορεία	87,8	70,8	-19,4
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	90,9	59,7	-34,3
Χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	87,6	71,9	-17,9
Πληροφορική	94,7	65,5	-30,9
Σύνολο Υπηρεσιών	100,7	70,0	-30,5

Πηγή: IOBE

Ανακεφαλαιώνοντας, η πλειονότητα των δεικτών στο τρίτο τρίμηνο του έτους, παρέμεινε σε πτωτική πορεία, αν και σε αρκετές περιπτώσεις, η έντασή της ήταν μικρότερη σε σχέση με το β' τρίμηνο του 2009. Στο τρίτο τρίμηνο του 2009, ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής εμφανίζει υποχώρηση, η οποία μάλιστα είναι μεγαλύτερη συγκριτικά με το πρώτο τρίμηνο του έτους. Σημαντικότερη είναι η επιδείνωση στο δείκτη των Κατασκευών, όπου η μείωση το γ' τρίμηνο του 2009 είναι η μεγαλύτερη των τελευταίων ετών. Στο Λιανικό Εμπόριο, η πτώση είναι μικρότερη από εκείνη του α' και β' τριμήνου του 2009, όπως και στον υποκλάδο της εμπορίας αυτοκινήτων όπου η μείωση περιορίστηκε περισσότερο, σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο. Στο Χονδρικό Εμπόριο, η υποχώρηση περιορίζεται, εξέλιξη που μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της εξέλιξης στο λιανικό εμπόριο την αντίστοιχη περίοδο. Από την άλλη πλευρά, στις υπηρεσίες η μεταβολή ποικίλει ανάλογα με τον τομέα δραστηριότητας, αλλά η πλειονότητα των δεικτών κινείται πτωτικά.

Οι μεταβολές αυτές των δεικτών, με τη διαφορετική εικόνα ανάλογα με τον τομέα δραστηριότητας, είχαν ήδη αποτυπωθεί

στους δείκτες του IOBE. Παρόλο δηλαδή που σημειώνεται πτώση σε σχέση με πέρυσι, η επιβράδυνση αυτής στη διάρκεια του τρίτου τριμήνου του 2009, πιθανόν να σηματοδοτεί σε έναν μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, τη σταδιακή ανάκαμψη της παραγωγής. Επιπρόσθετα, οι δυσμενείς εξελίξεις σε βασικούς τομείς της οικονομίας στη διάρκεια του 2009, μπορούν να ενταχθούν και σε μία φάση διόρθωσης μετά από έντονες αυξήσεις του 2006 και 2007, και οι οποίες επιταχύνθηκαν εξαιτίας της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

3.3 Οι Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Καθοδικά κινούνται οι εξαγωγές αγαθών κατά το πρώτο εννιάμηνο του 2009 σε σχέση με το αντίστοιχο του 2008, έχοντας υποχωρήσει σε χαμηλότερο επίπεδο και από εκείνο του 2007. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία (ΕΣΥΕ, επεξεργασία IOBE), την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2009 σημειώνεται πτώση των εξαγωγών κατά 17,9%, όταν την ίδια περίοδο πέρυσι είχε σημειωθεί αύξηση 2,4%. Μεγαλύτερη ωστόσο, είναι η μείωση στις εισαγωγές αγαθών (-31,3% έναντι αύξησης 13,5% πέρυσι), οι οποίες επίσης

βρίσκονται σε επίπεδο χαμηλότερο του 2007. Οι εξελίξεις αυτές έχουν βέβαια ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος κατά 36,4%, όταν την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι είχε διευρυνθεί κατά 18,3%, καθώς και την αύξηση του ποσοστού κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές σε 33% από 27,6% το 2008. Πιο συγκεκριμένα, η εικόνα των εξαγωγών την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2009 διαμορφώνεται ως εξής:

Η μικρότερη υποχώρηση (-1%) συγκριτικά με τους άλλους τομείς, καταγράφεται στα αγροτικά προϊόντα, στα οποία οι εξαγωγές την ίδια περίοδο πέρυσι είχαν αυξηθεί κατά 12,2%. Η εξέλιξη αυτή, έχει ως αποτέ-

λεσμα να ενισχύεται το μερίδιό τους στο σύνολο των εξαγωγών, καθώς αποτελούν πλέον το ¼ της αξίας των συνολικών εξαγόμενων αγαθών, έχοντας διευρύνει το μερίδιό τους κατά 6 εκατοστιαίες μονάδες ως προς το 2007. Μεταξύ των αγροτικών προϊόντων, οι εξαγωγές «Τροφίμων και ζωντανών» καταγράφουν μικρή μείωση (-1,4%), σε αντίθεση με τα «Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης» όπου καταγράφεται σημαντική πτώση (-15,4%). Η αρνητική επίδραση της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης φαίνεται να μην επηρεάζει τον κλάδο «Ποτών και καπνού», καθώς είναι η μοναδική κατηγορία στην οποία παρουσιάζεται αύξηση και μάλιστα σημαντική, κατά 11%.

Πίνακας 3.7
Εξαγωγές (σε εκατ. ευρώ), προσωρινά στοιχεία

	Ετήσια στοιχεία						
	Αξία (εκατ. €)		Ετήσια Μεταβολή (%)		Σύνθεση (%)		
	Ιαν.-Σεπ. 2008	Ιαν.-Σεπ. 2009	08/07	09/08	2007	2008	2009
Αγροτικά προϊόντα	2.720,9	2.697,1	12,2%	-0,9%	19,0%	20,8%	25,1%
Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	2.067,4	2.038,0	14,3%	-1,4%	14,2%	15,8%	19,0%
Ποτά & καπνός	402,0	446,5	16,9%	11,1%	2,7%	3,1%	4,2%
Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	251,5	212,7	-7,8%	-15,4%	2,1%	1,9%	2,0%
Πρώτες ύλες	595,6	502,9	0,9%	-15,6%	4,6%	4,6%	4,7%
Πρώτες ύλες μη edwδιδμες εκτός από καύσιμα	595,6	502,9	0,9%	-15,6%	4,6%	4,6%	4,7%
Καύσιμα	1.415,9	1.031,2	-16,4%	-27,2%	13,3%	10,8%	9,6%
Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά, κ.λπ.	1.415,9	1.031,2	-16,4%	-27,2%	13,3%	10,8%	9,6%
Βιομηχανικά προϊόντα	7.971,1	6.289,8	4,6%	-21,1%	59,7%	61,0%	58,6%
Χημικά προϊόντα & συναφή (μ.α.κ.)	1.785,7	1.546,8	-0,6%	-13,4%	14,1%	13,7%	14,4%
Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη	3.032,9	2.142,2	9,3%	-29,4%	21,7%	23,2%	20,0%
Μηχανήματα & υλικό μεταφορών	1.753,6	1.462,2	4,6%	-16,6%	13,1%	13,4%	13,6%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.399,0	1.138,6	2,1%	-18,6%	10,7%	10,7%	10,6%
Άλλα	366,3	211,9	-15,4%	-42,1%	3,4%	2,8%	2,0%
Είδη & συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες	366,3	211,9	-15,4%	-42,1%	3,4%	2,8%	2,0%
Συνολικές εξαγωγές	13.069,9	10.732,9	2,4%	-17,9%	100,0%	100,0%	100,0%

Πηγή: ΕΣΥΕ-Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Ωστόσο, η πορεία των βιομηχανικών προϊόντων, τα οποία αντιπροσωπεύουν την πλειονότητα των εξαγωγών, είναι εκείνη που επηρεάζει καθοριστικά τη συνολική εικόνα αυτών. Το πρώτο εννιάμηνο του 2009, σημειώνεται υποχώρηση κατά 21,1%, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα το μερίδιό τους να διαμορφωθεί στο 58,6%. Πιο αναλυτικά, οι εξαγωγές «Βιομηχανικών ειδών ταξινομημένων κατά πρώτη ύλη», που κατέχουν και το υψηλότερο μερίδιο στα βιομηχανικά προϊόντα, εμφανίζουν κάμψη 29,4% (η δεύτερη μεγαλύτερη μεταξύ των κατηγοριών) με την αξία τους να διαμορφώνεται στα 2,14 δισεκ. ευρώ, ενώ στις εξαγωγές «Χημικών προϊόντων και συναφών» η πτώση φτάνει το 13,4%.

Στους υπόλοιπους τομείς, η αξία των εξαγωγών καυσίμων μειώνεται κατά 27,2%, συνεχίζοντας την πτωτική πορεία τους από το 2007, όποτε και ήταν 1,6 φορές πάνω από το φετινό επίπεδό τους. Πτωτικά κινούνται επίσης και οι «πρώτες ύλες», κατά 15,6%, παρότι το μερίδιό τους δεν μεταβάλλεται την τελευταία διετία. Αντίθετα, οι εξαγωγές «Ειδών & συναλλαγών μη ταξινομημένων κατά κατηγορίες» σημειώνουν τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση κατηγορίας (-42,1%), με το μερίδιό τους να διαμορφώνεται πλέον στο 2%.

Σε όρους γεωγραφικής κατεύθυνσης, οι εξαγωγές των ελληνικών προϊόντων προς την αγορά της ΕΕ-27 μειώθηκαν το πρώτο εννιάμηνο του 2009 κατά 21,5% σε σχέση με πέρυσι, ενώ προς τα Βαλκάνια όπου και διοχετεύεται σημαντικό μέρος των ελληνικών προϊόντων η μείωση φτάνει το 24%. Στις υπόλοιπες βασικές γεωγραφικές ζώνες η εξέλιξη είναι επίσης πτωτική, με τις εξα-

γωγές να υποχωρούν τόσο στις χώρες του ΟΟΣΑ και της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (χώρες πρώην ΕΣΣΔ), όσο και στη Λατινική Αμερική και τη Ν.Α. Ασία. Οι μόνες αγορές όπου καταγράφεται αύξηση, είναι εκείνες των χωρών της Μέσης Ανατολής (6,3%) και της Βορείου Αμερικής (1,3%).

Πιο αναλυτικά, οι εξαγωγές προς τις χώρες του ΟΟΣΑ, που αντιπροσωπεύουν το 57% των συνολικών εξαγωγών της χώρας, σημείωσαν πτώση 17,5% κατά το πρώτο εννιάμηνο του έτους. Όσον αφορά στην ΕΕ-27, οι εξαγωγές προς τις χώρες της Ευρωζώνης υποχώρησαν κατά 19,6%, ενώ προς τις χώρες εκτός αυτής κατά 25,7%.

Η εξέλιξη αυτή οφείλεται εν μέρει στο σημαντικό περιορισμό των εξαγωγών σε δύο εκ των βασικών εμπορικών εταίρων της Ελλάδας, δηλαδή της Ιταλίας και της Γερμανίας κατά 24,4% και 17,6% αντίστοιχα. Είναι ενδεικτικό ωστόσο, ότι σε όλες τις χώρες-μέλη της ΕΕ-27, με εξαίρεση το Βέλγιο και την Αυστρία, καταγράφεται μείωση στις εξαγωγές η οποία κυμαίνεται μεταξύ 4% στην Κύπρο και 80% στη Λετονία.

Στην περιοχή των Βαλκανίων, η μεγαλύτερη μείωση καταγράφεται στις εξαγωγές προς την Σλοβενία (-67,5%) και την Κροατία (-62,4%). Με βάση τη σπουδαιότητα του μεριδίου τους, στη Βουλγαρία η πτώση φτάνει το 24,4%, στην Τουρκία το 14,5% και στην Ρουμανία το 28,6%. Αντίθετα, ανοδικά κινήθηκαν οι εξαγωγές προς την Αλβανία (2%) οι οποίες διαμορφώθηκαν στα 288,4 εκατ. ευρώ και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (10,7%).

Πίνακας 3.8
Εξαγωγές ανά προορισμό (σε εκατ. €), προσωρινά στοιχεία

	Εξαγωγές				
	Αξία		Ποσοστιαία Μεταβολή 09/08	Σύνθεση	
	Ιαν.-Σεπ. 2008	Ιαν.-Σεπ. 2009		Ιαν.-Σεπ. 2008	Ιαν.-Σεπ. 2009
ΟΟΣΑ (29 χώρες)	7.420,9	6.119,0	-17,5%	56,8%	57,0%
Ε. Ε. (27)	8.530,6	6.693,5	-21,5%	65,3%	62,4%
Χώρες Ευρωζώνης (16)	5.819,5	4.679,1	-19,6%	44,5%	43,6%
Χώρες Ε.Ε. εκτός Ευρωζώνης (11)	2.711,1	2.014,3	-25,7%	20,7%	18,8%
Βόρεια Αμερική	645,1	653,3	1,3%	4,9%	6,1%
Άλλες ανεπτυγμένες χώρες	86,7	74,7	-13,8%	0,7%	0,7%
Υπόλοιπες ΟΟΣΑ (εκτός Ν. Κορέας)	764,2	699,9	-8,4%	5,8%	6,5%
Βαλκάνια	3.165,7	2.410,6	-23,9%	24,2%	22,5%
Κοινοπολιτεία. Ανεξαρτήτων Κρατών (ΚΑΚ)	431,8	292,2	-32,3%	3,3%	2,7%
Μέση Ανατολή & Βόρεια Αφρική	690,8	734,3	6,3%	5,3%	6,8%
Χώρες Αφρικής (εκτός Β. Αφρικής)	643,2	576,8	-10,3%	4,9%	5,4%
Ν.Α. Ασία	126,1	98,1	-22,2%	1,0%	0,9%
Λατινική Αμερική	75,2	44,6	-40,7%	0,6%	0,4%
Ινδία	26,3	45,8	74,0%	0,2%	0,4%
Κίνα	79,6	67,8	-14,8%	0,6%	0,6%

Πηγή: ΕΣΥΕ-Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Από την άλλη πλευρά, οι αυξημένες εξαγωγές στη Β. Αμερική διέυρυναν ελαφρώς το μερίδιό της στο σύνολο των ελληνικών εξαγωγών κατά 1 περίπου εκατοστιαία μονάδα, κυρίως λόγω της αύξησης των εξαγωγών στο Μεξικό (39,5%), η οποία υπεραντιστάθμισε τη μείωση από τον Καναδά (-12,3%). Αντίστοιχα, στη Μέση Ανατολή η άνοδος που επιτυγχάνεται, είναι συνέπεια κυρίως της μεγάλης αύξησης των εξαγωγών στο Ομάν, τη Λιβύη και το Ιράν. Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι ελληνικές εξαγωγικές επιδόσεις στην Κίνα και στην Ινδία παραμένουν χαμηλές καθώς η αξία των αγαθών που διοχετεύονται στις αγορές τους, αποτελεί μόλις το 0,6% και 0,4% αντίστοιχα της συνολικής αξίας των ελληνικών εξαγωγών στο πρώτο εννιάμηνο του 2009. Το γεγονός αυτό, υποδεικνύει τα μεγαλύτερα περιθώρια διεύρυνσης των ελληνικών αγαθών στις αγορές των συγκεκριμένων χωρών, οι οποίες αποτελούν τις

πολυπληθέστερες χώρες του κόσμου και σημαντικά αναπτυσσόμενες οικονομίες.

3.4 Απασχόληση - Ανεργία

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ, το ποσοστό ανεργίας το τρίτο τρίμηνο του 2009 διαμορφώθηκε στο 9,3% -ποσοστό αντίστοιχο με εκείνο του α' τριμήνου του 2009- έχοντας αυξηθεί κατά 2,1 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008. Έτσι, ο συνολικός αριθμός των ανέργων ανήλθε στους 465,1 χιλ. από 355,1 χιλ. πέρυσι (αύξηση 31%). Πρόκειται για την υψηλότερη τιμή των τελευταίων τεσσάρων ετών. Όσον αφορά στους απασχολούμενους, ο αριθμός τους διαμορφώθηκε στα 4.540,1 χιλ. άτομα καταγράφοντας πτώση 1,1%, όταν το ίδιο τρίμηνο πέρυσι είχε αυξηθεί κατά 1,1%. Από την άλλη μεριά, η συμμετοχή στην απασχόληση, δηλαδή το ποσοστό του εργατι-

κού δυναμικού στο σύνολο του πληθυσμού, διευρύνθηκε στο 54% από 53,5% το τρίτο τρίμηνο του 2008, επίδοση η οποία -σε τριμηνιαία βάση- αποτελεί την υψηλότερη που έχει καταγραφεί από το 1998. Συνολικά, το πρώτο εννιάμηνο του έτους το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 9,2% (456,7 χιλ. άνεργοι) από 7,6% το 2008 και η απασχόληση υποχώρησε κατά 0,9%, έναντι αύξησης 1,2% το πρώτο εννιάμηνο του 2008.

Η επιδείνωση της κρίσης κατά τη διάρκεια του 2009, είχε ως αποτέλεσμα ο αριθμός των ανέργων να αυξηθεί κατά 22,5 χιλ. (5,1%) σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2009 -όταν μεταξύ β' και α' τριμήνου του 2009 είχε καταγραφεί μείωση κατά 19,7 χιλ. ή 4,3%-, ενώ αντίθετα συντελέστηκε μικρή αύξηση των απασχολουμένων κατά 8,2 χιλ. (0,2%).

Με βάση τα επιμέρους χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού, η ανεργία των γυναικών το τρίτο τρίμηνο του 2009 ανήλθε στο 13,1%, παραμένοντας σε διπλάσιο επίπεδο από εκείνη των ανδρών (6,6%), όταν το ίδιο περσινό τρίμηνο τα σχετικά ποσοστά ήταν 10,8% και 4,7% αντίστοιχα. Παράλληλα, στα ηλικιακά χαρακτηριστικά της ανεργίας, την περίοδο μεταξύ Ιουλίου και Σεπτεμβρίου 2009, σημειώνεται αύξηση της ανεργίας σε όλες τις ηλικιακές ομάδες και ιδιαίτερα στους νέους μεταξύ 15 και 29 ετών, με την αναλογία να φτάνει στο 18,5% (αυξημένη κατά 2,9 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2008). Ακόμη μεγαλύτερο είναι το ποσοστό ανεργίας στις νέες γυναίκες όπου το ποσοστό ανήλθε στο 24,5% από 21%.

Όσον αφορά στους «νέους ανέργους», δηλαδή εκείνους που εισέρχονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας και δε βρίσκουν δουλειά, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 28,1% από 37,1% το γ' τρίμηνο του 2008. Επίσης, κάμψη εμφανίζει και το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων στο 43,6% από 52,2%. Από την άλλη πλευρά, μεγαλύτερα εμπόδια πρόσβασης στην αγορά εργασίας αντιμετωπίζουν πλέον τα άτομα ξένης υπηκοότητας, με το ποσοστό ανεργίας να είναι υψηλότερο από το μέσο εθνικό (9,8%), σε αντίθεση με το ίδιο τρίμηνο πέρυσι όταν εμφάνιζαν χαμηλότερη ανεργία σε σχέση με το σύνολο (5,7% έναντι 7,2%).

Με βάση τα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά, σε όλες τις κατηγορίες σημειώνεται άνοδος του ποσοστού ανεργίας, με τα άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου να πληττονται εντονότερα. Το μεγαλύτερο ποσοστό (15,1%) καταγράφεται στους άνεργους που δεν πήγαν ποτέ σχολείο, όταν το ίδιο τρίμηνο πέρυσι στη συγκεκριμένη ομάδα σημειώνονταν το μικρότερο ποσοστό ανεργίας (4,5%). Ακολουθούν, οι απόφοιτοι ανώτερης τεχνολογικής εκπαίδευσης (10,9%) και τα άτομα με απολυτήριο τριτάξιας μέσης εκπαίδευσης (10,5%) και μέσης εκπαίδευσης (10,1%), αντίστοιχα. Στα άτομα με απολυτήριο δημοτικού, το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται στο 7,3% (αυξημένο κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στα άτομα που τελείωσαν μερικές μόνο τάξεις δημοτικού διαμορφώθηκε στο 8,7%, καταγράφοντας άνοδο 4 εκατοστιαίων μονάδων σε σχέση με πέρυσι. Το μικρότερο ποσοστό ανεργίας (μαζί με τα άτομα με απολυτήριο δημοτικού), παρατηρείται στους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου επίσης

σημειώνεται και η μικρότερη άνοδος σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008 (1,7%). Όμως, στους κατόχους διδακτορικού ή μεταπτυχιακού διπλώματος, παρατηρείται σημαντική αύξηση της ανεργίας κατά 3,2 εκατοστιαίες μονάδες -η 3^η μεγαλύτερη μεταξύ των 8 υποομάδων-, με αποτέλεσμα το ποσοστό ανεργίας να διαμορφωθεί στο 9,1%, εξέλιξη αντίθετη σε σχέση με τα προηγούμενα τρίμηνα, όπου η συγκεκριμένη ομάδα εμφάνιζε γενικά το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας.

Σε επίπεδο περιφερειών, η ανεργία κινείται ανοδικά στις 11 από τις 13 περιφέρειες συγκριτικά με το τρίτο τρίμηνο του 2008. Το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, καταγράφεται στην Δυτική Μακεδονία (11,4%), σημείωσε πτώση κατά 1,1 εκατοστιαίες μονάδες. Παράλληλα, το συγκεκριμένο ποσοστό είναι το χαμηλότερο που έχει καταγραφεί στην περιοχή από το 1998 και έπειτα. Ακολουθούν, η Ανατολική-Μακεδονία Θράκη (11%) όπου σημειώνεται η δεύτερη μεγαλύτερη άνοδος κατά 3 εκατοστιαίες μονάδες, η Ήπειρος (10,7% έναντι 10%), η Κεντρική Μακεδονία (10,3% έναντι 8,2%) και η Στερεά Ελλάδα (10,1% έναντι 8,2%). Η μεγαλύτερη αύξηση ανεργίας, καταγράφεται στο Νότιο Αιγαίο (3,7 εκατοστιαίες μονάδες), με αποτέλεσμα το ποσοστό να διαμορφωθεί στο 6,6%. Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει την αρνητική επίδραση της οικονομικής επιβράδυνσης στον τουρισμό. Αντίθετα, το μικρότερο ποσοστό ανεργίας, όπως συνήθως συμβαίνει την περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, παρατηρείται στα Ιόνια Νησιά (5,1%), όπου επίσης καταγράφεται και η μικρότερη άνοδος στο ποσοστό ανεργίας. Ακολουθούν το Βόρειο Αιγαίο (5,4%)

και η Κρήτη (6,4%), όπου επίσης η αύξηση της ανεργίας είναι ηπιότερη.

Σε ό,τι αφορά τους τομείς, το τρίτο τρίμηνο του 2009 στον πρωτογενή εργάζεται το 12% των απασχολούμενων, στο δευτερογενή το 21,2% και στον τριτογενή το 66,7%. Το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα είναι το υψηλότερο των τελευταίων τριών ετών, αντίστοιχο εκείνου το β' τρίμηνο του 2006, ενώ σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2008 οι απασχολούμενοι σε αυτόν αυξάνονται κατά 6,1% (ή 31,5 χιλ.). Σε κλαδικό επίπεδο, η μεγαλύτερη άνοδος καταγράφεται στην Ενημέρωση και Επικοινωνία (11,3%). Αντίθετα, υποχώρηση της απασχόλησης καταγράφεται στους 11 από τους 21 βασικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας με τη μεγαλύτερη να παρατηρείται στην Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου (-15,4%) και στα Ορυχεία-Λατομεία (-10,2%). Στο δευτερογενή τομέα το γ' τρίμηνο του 2009, καταγράφεται επίσης μείωση των απασχολούμενων στη Μεταποίηση κατά 5,2% και στις Κατασκευές κατά 5,5%. Η μείωση της απασχόλησης στο σύνολο των κλάδων του δευτερογενή τομέα, έχει ως αποτέλεσμα ο αριθμός των απασχολούμενων σε αυτόν να σημειώσει πτώση κατά 5,9% (ή 60,3 χιλ.) σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2008. Στον τριτογενή τομέα τέλος, το ποσοστό απασχόλησης παραμένει ουσιαστικά αμετάβλητο τα τελευταία χρόνια, αν και σε σχέση με πέρυσι, καταγράφεται πτώση κατά 5,9% (ή 60,3 χιλ. άτομα). Μεταξύ των 15 κλάδων που ανήκουν στον τομέα των υπηρεσιών, μείωση παρατηρείται στους έξι από αυτούς. Στη Δημόσια Διοίκηση, την Υγεία και την Εκπαίδευση, όπου απασχολείται το 1/3 σχεδόν των εργαζομένων του τριτογενή τομέα, η αύξηση σε

σχέση με πέρυσι είναι οριακή, ενώ στις Μεταφορές-Αποθήκευση και στις Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, σημειώνεται άνοδος κατά 3,5 και 1,8 εκατοστιαίες μονάδες αντίστοιχα.

Κάθε χρόνο από το 1998 και έπειτα κατά το εννιάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου, σημειώνονταν άνοδος της απασχόλησης, ο μέσος ετήσιος ρυθμός της οποίας προσέγγιζε το 1,3%. Μάλιστα, ο μεγαλύτερος ρυθμός αύξησης της απασχόλησης συγκριτικά με εκείνον του εργατικού δυναμικού, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού των ανέργων τη δεδομένη περίοδο. Το 2009 όμως, σημειώνεται κάμψη κατά 0,9% σε σχέση με το αντίστοιχο εννιάμηνο πέρυσι. Επομένως, η οικονομική επιβράδυνση που παρατηρείται στη χώρα από τα τέλη του 2008, επηρεάζει αρνητικά και την αγορά εργασίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι για πρώτη φορά την τελευταία δεκαετία τουλάχιστον, καταγράφεται άνοδος του ποσοστού ανεργίας από το β' στο γ' τρίμηνο, την περίοδο δηλαδή του έτους, όπου κατεξοχήν αυξανόταν η απασχόληση, λόγω της κορύφωσης της εποχικής απασχόλησης στη χώρα. Για το 2009 επομένως, η μείωση της απασχόλησης θα κινηθεί περίπου στο 1,1% και το ποσοστό ανεργίας θα διαμορφωθεί στην περιοχή του 9,4%. Δεδομένων των εκτιμήσεων ότι ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας το 2010 θα συνεχίσει να είναι αρνητικός, με αποτέλεσμα το ΑΕΠ να διαμορφωθεί σε επίπεδο χαμηλότερο του 2009, εκτιμάται ότι το ποσοστό ανεργίας το 2010 θα συνεχίσει ν' ανέρχεται.

Ωστόσο, όπως επισημαίνεται επανειλημμένα στις τριμηνιαίες εκθέσεις του IOBE, οι ιδιαιτερότητες που εμφανίζει η αγορά ερ-

γασίας στην Ελλάδα δρουν ανασταλτικά στην πιο έντονη αύξηση της ανεργίας. Στην Ελλάδα, καταγράφεται το χαμηλότερο ποσοστό μισθωτών και ταυτόχρονα το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων μεταξύ των χωρών της ΕΕ-27. Το τρίτο τρίμηνο του 2009, το ποσοστό των μισθωτών υπαλλήλων στο σύνολο των απασχολούμενων διαμορφώθηκε στο 64,5%, ενώ οι αυτοαπασχολούμενοι, συμπεριλαμβανομένων και των οικογενειακών βοηθών αποτέλεσαν το 35,5%, αναλογία η οποία παρέμεινε ίδια σε σχέση με το β' τρίμηνο του έτους.

Αυτή την προσέγγιση επαληθεύουν τα αποτελέσματα της έκθεσης του Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας-GEM του IOBE²¹, από την οποία προκύπτει, μεταξύ άλλων, ότι σε περιόδους κρίσης καταγράφεται άνοδος της αυτοαπασχόλησης, καθώς η έλλειψη άλλων επιλογών εργασίας ή η δυσαρέσκεια από το επίπεδο των αμοιβών από την τρέχουσα απασχόληση οδηγεί μεγαλύτερα τμήματα του πληθυσμού στην αναζήτηση εναλλακτικών επιλογών εργασίας.

Το γ' τρίμηνο του 2009, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων (συμπεριλαμβανομένων των οικογενειακών βοηθών) καταγράφεται στον πρωτογενή τομέα (31%), και στους κλάδους του Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου, επισκευής μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών (23%) και των Επαγγελματιών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων (8%).

²¹ «Η επιχειρηματικότητα στα πρόθυρα της κρίσης: η έρευνα GEM 2008-2009». IOBE, Δεκέμβριος 2009

Πίνακας 3.9

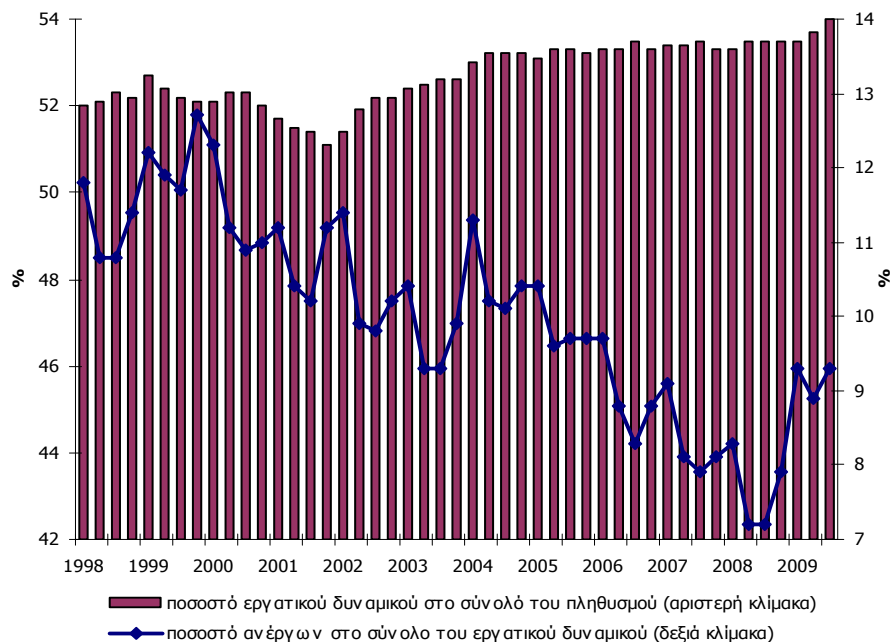
Πληθυσμός (σε χιλιάδες) ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (2006-2009 ανά τρίμηνο)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Εργατικό Δυναμικό					
		Σύνολο	% του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	% εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	% εργατικού δυναμικού
2004	9.063,5	4818,8	53,2	4313,2	89,5	505,7	10,5
2005	9.108,1	4846,5	53,2	4369,0	90,1	477,5	9,9
α' τρίμ. 2006	9.136,0	4.873,1	53,3	4.400,0	90,3	473,1	9,7
β' τρίμ. 2006	9.150,1	4.880,2	53,3	4.452,8	91,2	427,4	8,8
γ' τρίμ. 2006	9.164,2	4.902,5	53,5	4.494,2	91,7	408,3	8,3
δ' τρίμ. 2006	9.179,1	4.891,2	53,3	4.462,1	91,2	429,1	8,8
α' τρίμ. 2007	9.195,4	4.906,9	53,4	4.461,2	90,9	445,7	9,1
β' τρίμ. 2007	9.206,7	4.917,9	53,4	4.519,9	91,9	398,0	8,1
γ' τρίμ. 2007	9.211,3	4.926,8	53,5	4.539,3	92,1	387,5	7,9
δ' τρίμ. 2007	9.216,0	4.915,6	53,3	4.519,1	91,9	396,5	8,1
α' τρίμ. 2008	9.222,7	4.918,2	53,3	4.511,6	91,7	406,5	8,3
β' τρίμ. 2008	9.230,1	4.939,7	53,5	4.582,5	92,8	357,1	7,2
γ' τρίμ. 2008	9.237,8	4.944,9	53,5	4.589,8	92,8	355,1	7,2
δ' τρίμ. 2008	9.245,8	4.946,3	53,5	4.553,6	92,1	392,7	7,9
α' τρίμ. 2009	9.252,7	4.948,1	53,5	4.485,8	90,7	462,3	9,3
β' τρίμ. 2009	9.262,4	4.974,5	53,7	4.531,9	91,1	442,6	8,9
γ' τρίμ. 2009	9.272,3	5.005,3	54,0	4540,1	90,7	465,1	9,3

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Διάγραμμα 3.10

Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανεργών στο Σύνολο του Εργατικού Δυναμικού

Πηγή: ΕΣΥΕ-Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Πρόσθετα στοιχεία για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης προσφέρουν οι Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του IOBE.

Το 2009, οι προσδοκίες για την απασχόληση σε όλους τους τομείς σημείωσαν αισθητή μείωση σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Παρά το γεγονός ότι τους τελευταίους μήνες του έτους προκύπτει βελτίωση στους περισσότερους τομείς, η απόκλιση των προσδοκιών συνολικά για την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009 σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι, είναι σημαντική σε όλους τους κλάδους. Το μεγαλύτερο πάντως πλήγμα στις προοπτικές της απασχόλησης, υπέστη ο τομέας των Κατασκευών, ενώ έντονη υποχώρηση καταγράφεται και στις Υπηρεσίες και στο Λιανικό Εμπόριο. Ο τελευταίος τομέας ωστόσο, διατηρεί θετικό το συνολικό του ισοζύγιο φέτος, γεγονός που σημαίνει ότι καταφέρνει να τροφοδοτήσει την ελληνική οικονομία με νέες θέσεις εργασίας ακόμα και εν μέσω κρίσης. Στη Βιομηχανία, όπου σε αντίθεση με τους υπόλοιπους τομείς, το σχετικό ισοζύγιο ήταν ήδη κατά μέσο όρο ελαφρά αρνητικό και το 2008, οι προσδοκίες επίσης περιορίζονται αισθητά, όμως ανακάμπτουν αργά αλλά σταθερά από τον Μάρτιο και μετά. Αναλυτικότερα:

Στη **Βιομηχανία**, οι προβλέψεις για την απασχόληση το διάστημα Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009 είναι συνολικά αρνητικές, αφού η αισθητή πτώση στην απασχόληση του τομέα είχε ξεκινήσει από τον Οκτώβριο του 2008 και κορυφώθηκε το φετινό Μάρτιο. Έκτοτε, το σχετικό ισοζύγιο έχει παραμείνει αρνητικό, αλλά αμβλύνεται σταθερά, με τάση σταθεροποίησης την περίοδο Ιουνίου – Σεπτεμβρίου. Έτσι, συ-

νολικά για την υπό εξέταση περίοδο, ο δείκτης προσδοκιών της απασχόλησης διαμορφώνεται στις -23 μονάδες, από -4 μονάδες την αντίστοιχη περσινή περίοδο. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που προβλέπει άνοδο της απασχόλησης το επόμενο διάστημα παραμένει συνολικά πάντως πολύ χαμηλό, στο 4% κατά μέσο όρο. Όμως, επτά στις δέκα επιχειρήσεις αναμένουν σταθερότητα, καθώς είναι φανερό ότι έγιναν οι απαραίτητες προσαρμογές την προηγούμενη περίοδο.

Αντίστοιχες απώλειες σε όρους θέσεων εργασίας προέκυψαν και στον τομέα των **Κατασκευών**, όπου η επιδείνωση των σχετικών προβλέψεων είχε ξεκινήσει από τον Σεπτέμβριο του 2008. Το 2009, ο τομέας καταγράφει συνολικά πολύ αρνητικές προβλέψεις, αφού κατά μέσο όρο την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, το 42% των επιχειρήσεων προέβλεπε πτώση της απασχόλησης και μόλις ένα 10% άνοδο. Το σχετικό ισοζύγιο διαμορφώθηκε έτσι κατά μέσο όρο στις -32 μονάδες, τη χειρότερη επίδοση σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς, όταν για την ίδια περίοδο πέρυσι ήταν θετικό, στις +13 μονάδες. Ελαφρά βελτίωση παρουσιάζουν οι σχετικές προσδοκίες του τομέα το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, χωρίς όμως να μεταβάλλουν ουσιαστικά την πολύ αρνητική εικόνα, ενώ το αρνητικό ισοζύγιο στις Ιδιωτικές Κατασκευές είναι υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου στα Δημόσια Έργα, γεγονός το οποίο φανερώνει ότι οι κλυδωνισμοί της οικονομικής κρίσης στο συγκεκριμένο κλάδο ήταν πολύ εντονότεροι.

Στον τομέα των **Υπηρεσιών**, οι αρνητικές προβλέψεις της απασχόλησης κυριαρχούν

επί των θετικών από τον Οκτώβριο του περασμένου έτους, όταν άρχισαν να γίνονται αισθητές οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και κορυφώθηκαν το πρώτο δίμηνο του 2009. Ωστόσο, την περίοδο Μαρτίου – Νοεμβρίου, το σχετικό ισοζύγιο προσδοκιών έχει σχεδόν σταθεροποιηθεί κατά μέσο όρο στις -12 μονάδες, καταγράφοντας μικρές ως επί το πλείστον διακυμάνσεις, ενώ η πολύ μεγάλη απαισιοδοξία έχει αμβλυνθεί αρκετά το δίμηνο Οκτωβρίου – Νοεμβρίου. Σε σχέση με το 2008 πάντως, ο σχετικός δείκτης συνολικά έχει υποχωρήσει περί τις 30 μονάδες, φανερώνοντας ότι και ο συγκεκριμένος τομέας υπέστη σημαντικές απώλειες σε όρους θέσεων εργασίας λόγω οικονομικής κρίσης. Από τους επιμέρους κλάδους πάντως, η απασχόληση στα Ξενοδοχεία- Εστιατόρια φαίνεται να ανθιστάται, καθώς η πορεία της ήταν συνολικά καλύτερη από τους άλλους τομείς των υπηρεσιών.

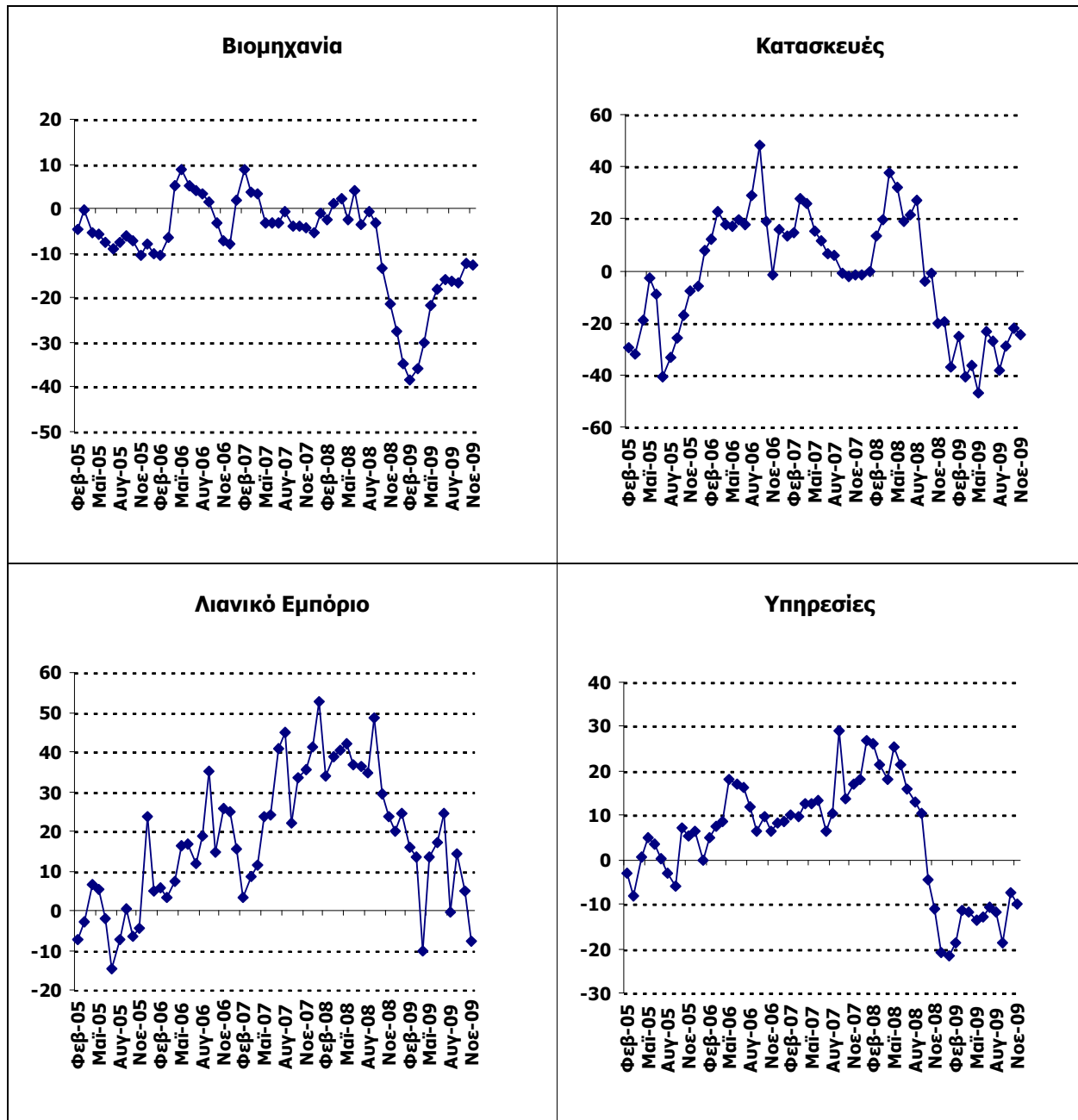
Το **Λιανικό Εμπόριο**, παρά τη δυσμενή οικονομική συγκυρία, διατήρησε το θετικό του ισοζύγιο στις προβλέψεις της απασχόλησης του τομέα καθόλη τη διάρκεια του έτους, με εξαίρεση τρεις μόνο μήνες. Έτσι, κατά μέσο όρο την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, οι προσδοκίες διαμορφώθηκαν στις +10 μονάδες, χωρίς να απωλέσει τελικά ο τομέας το ρόλο του βασικού τρο-

φοδότη της αγοράς εργασίας. Από την άλλη πλευρά όμως, οι προσδοκίες κατά το δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου έχουν ατονήσει, ενώ συνολικά εμφανίζονται μειωμένες κατά 28 μονάδες κατά μέσο όρο σε σχέση με το 2008. Μία στις τέσσερις επιχειρήσεις αναμένει ακόμα άνοδο της απασχόλησης, ενώ η πλειονότητα (63%) προσδοκά σταθερότητα το επόμενο διάστημα. Από τους επιμέρους τομείς, το μεγαλύτερο πλήγμα σε όρους απασχόλησης φαίνεται να δέχτηκαν τα Οχήματα-Ανταλλακτικά και τα Είδη οικιακού εξοπλισμού, όπου συνολικά οι δυσμενείς προβλέψεις υπερτερούν έναντι των θετικών το 2009.

Συνολικά επομένως, το 2009 οι προβλέψεις που διατυπώνονται για την εξέλιξη της απασχόλησης σε όλους τους τομείς της οικονομίας είναι δυσμενέστερες σε σχέση με το προηγούμενο έτος, αν και εξομαλύνονται σταδιακά, διατηρώντας την τάση σταθεροποίησης και ήπιας βελτίωσης που ξεκίνησε ήδη από το δεύτερο τρίμηνο του έτους. Οι προσαρμογές που έγιναν εντός του 2009 φαίνεται να έχουν ολοκληρωθεί και η εικόνα έχει σταθεροποιηθεί. Το γεγονός όμως ότι τα σχετικά ισοζύγια παραμένουν αρνητικά υποδηλώνει ότι έστω και με ήπιο βαθμό οι απώλειες θέσεων εργασίας συνεχίζονται.

Διάγραμμα 3.11

Προβλέψεις για την απασχόληση (διαφορά θετικών – αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: ΙΟΒΕ

3.5 Τιμές Καταναλωτή

Εξελίξεις το 2009

Το εντεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2009, ο πληθωρισμός με βάση το Γενικό Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΓΔΤΚ) διαμορφώθηκε στο 1,1% έναντι 4,4% το αντί-

στοιχο διάστημα του 2008. Συμπληρώνεται έτσι σχεδόν ένας χρόνος κατά τη διάρκεια του οποίου, καταγράφεται μια από τις χαμηλότερες επιδόσεις ιστορικά για την Ελλάδα, καθώς σχεδόν αντίστοιχες τιμές τόσο χαμηλού πληθωρισμού για τόσο μεγάλο διάστημα είχαν καταγραφεί στις αρ-

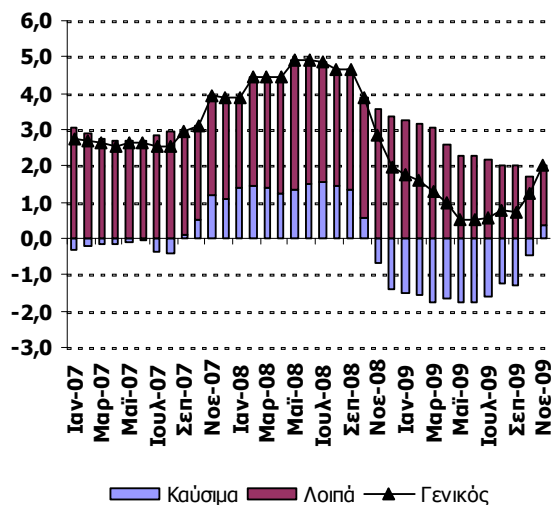
χές της δεκαετίας του '60. Ο ρυθμός αύξησης των τιμών, κινείται ανοδικά όμως από τον Ιούνιο και έπειτα, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο 2% τον Νοέμβριο από 1,2% τον Οκτώβριο και 0,7% τον Σεπτέμβριο του 2009. Όπως είχε επισημανθεί στις προηγούμενες τριμηνιαίες εκθέσεις, η άνοδος του ΓΔΤΚ τους τελευταίους μήνες είναι μεταξύ άλλων, αποτέλεσμα της εξάλειψης της τεχνικής επιβράδυνσης της τιμής των καυσίμων, οι οποίες πλέον κινούνται σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι. Με βάση τη σύγκριση των δεικτών μεταξύ Νοεμβρίου 2009 και Νοεμβρίου 2008, η τιμή της βενζίνης παρουσίασε άνοδο 14,5%, γεγονός το οποίο άσκησε ανοδική επίδραση στο ΓΔΤΚ κατά 0,52 εκατοστιαίες μονάδες. Η μεγάλη ωστόσο επιβράδυνση του ΓΔΤΚ στο εντεκάμηνο του 2009, ερμηνεύεται από την πορεία του δείκτη των καυσίμων, ο οποίος τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, υποχώρησε κατά 18,3%, όταν πέρυσι αυξανόταν με ρυθμό 19%.

Από την άλλη πλευρά, ο δομικός πληθωρισμός παραμένει στην ουσία αμετάβλητος από τον Μάιο και έπειτα, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στην περιοχή του 2% τον Νοέμβριο του '09. Με βάση τις κυριότερες μεταβολές τιμών από τη σύγκριση δεικτών μεταξύ Νοεμβρίου 2009 και Νοεμβρίου 2008, καταγράφεται άνοδος στη νοσοκομειακή περίθαλψη (6,6%), στα ενοίκια κατοικιών (3,3%), στις οικιακές υπηρεσίες (3,2%), στις υπηρεσίες ύδρευσης-αποχέτευσης (2,9%) και στις ιατρικές-οδοντιατρικές υπηρεσίες (2,6%), ασκώντας αυξητική επίδραση κατά 0,4 εκατοστιαίες μονάδες στο ΓΔΤΚ. Συνολικά το πρώτο εντεκάμηνο του έτους, ο δομικός πληθωρισμός επιβραδύνθηκε στο 2,4%

έναντι 3,4% την αντίστοιχη περυσινή περίοδο.

Διάγραμμα 3.12

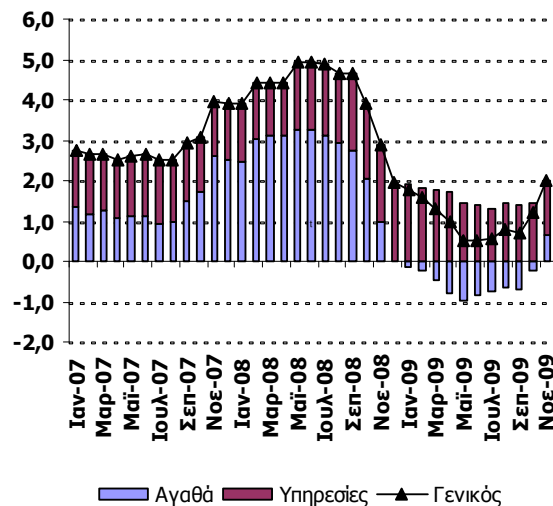
Συμβολή των Καυσίμων στη διαμόρφωση του πληθωρισμού (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΣΥΕ- Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.13

Εξέλιξη πληθωρισμού (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

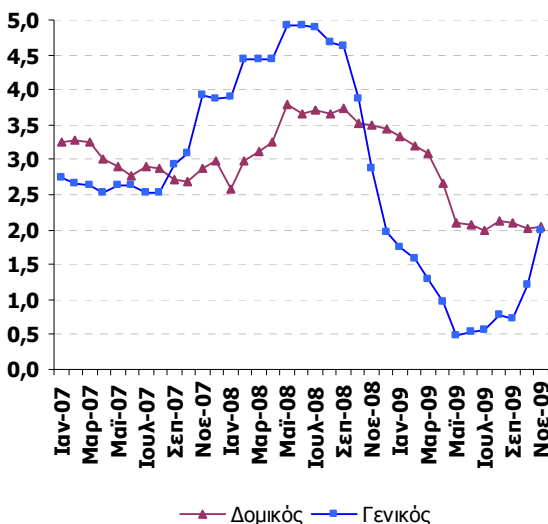
Πηγή: ΕΣΥΕ- Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Από την άλλη πλευρά, ο ρυθμός ανόδου των τιμών στα οπωροκηπευτικά κινείται στο επίπεδο του 6,6%, υψηλότερα κατά 2,4 εκατοστιαίες μονάδες από τον αντίστοιχο περυσινό. Σε ό,τι αφορά τις βασικές κατηγορίες κατανάλωσης, στα αγαθά πα-

ρατηρείται μείωση τιμών κατά 0,8%, όταν την ίδια περίοδο πέρυσι είχε σημειωθεί άνοδος 4,7%. Αντίθετα, στις υπηρεσίες ο δείκτης κινείται με θετικό ρυθμό 3,7% το πρώτο εντεκάμηνο του έτους, έναντι 3,8% το 2008. Η συγκεκριμένη εξέλιξη, καταδεικνύει ότι η επιβράδυνση του πληθωρισμού την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2009 είναι αποτέλεσμα της μείωσης των τιμών στα αγαθά και όχι στις υπηρεσίες, όπου η αύξηση είναι σημαντική και αντίστοιχη του προηγούμενου έτους.

Διάγραμμα 3.14

Εξέλιξη δομικού πληθωρισμού (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: ΕΣΥΕ- Επεξεργασία στοιχείων IOBE

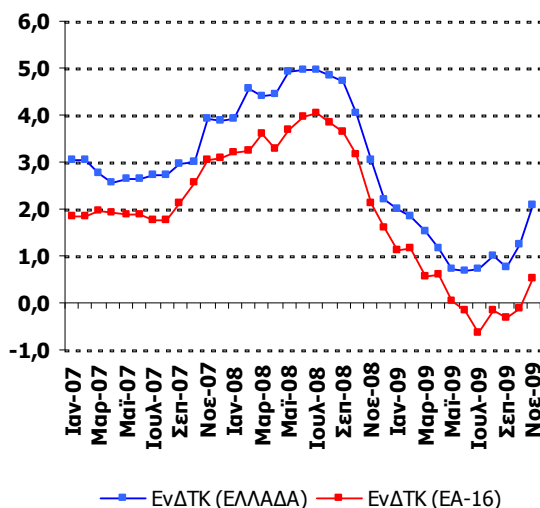
Σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ-27) και παρά τις ιστορικά χαμηλές επιδόσεις, ο πληθωρισμός (βάση του εναρμονισμένου δείκτη) στην Ελλάδα το Νοέμβριο του 2009 είναι από τους υψηλότερους(2,1%), καθώς μόνο τέσσερις χώρες (Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία και Σουηδία) εμφάνισαν μεγαλύτερους ρυθμούς ανόδου των τιμών. Παράλληλα, τον ίδιο μήνα παρατηρείται μείωση του αριθμού των χωρών της ΕΕ στις οποίες καταγράφεται αρνητικός πληθωρισμός (5 έναντι 13 τον Οκτώβριο του

2009). Οι χώρες αυτές είναι η Ιρλανδία (-2,8%), η Εσθονία (-2,1%), η Λετονία (-1,4%), η Πορτογαλία (-0,8%) και η Μάλτα (-0,1%), ενώ ο μέσος όρος διαμορφώθηκε στο 1% για την ΕΕ-27 (από 0,5% τον Οκτώβριο) και στο 0,5% για την Ευρωζώνη των 16 (από -0,1% τον Οκτώβριο). Παρά τη μείωση που συντελέστηκε τα τελευταία χρόνια, η απόκλιση στον εναρμονισμένο δείκτη συνεχίζει να διατηρείται στην μια εκατοστιαία μονάδα, με αποτέλεσμα το εντεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου να διαμορφώνεται στο 0,2% στην Ευρωζώνη έναντι 1,2% στην Ελλάδα.

Σε κλαδικό επίπεδο, η πλειονότητα (10 εκ των 12 συνολικά) των κατηγοριών του ΓΔΤΚ, εμφανίζει άνοδο στο εντεκάμηνο η οποία κυμαίνεται μεταξύ 1,2% και 5,1%. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις καταγράφονται στα Αλκοολούχα ποτά-Καπνός (5,2% έναντι 1,8% πέρυσι) και στην Εκπαίδευση (4,2% έναντι 4,7% την αντίστοιχη περίοδο του 2008). Ακολουθούν, η Ένδυση-Υπόδηση και η Υγεία (3% έναντι 2,7% και 3,6%) και τα Ξενοδοχεία – Καφέ - Εστιατόρια (2,9% έναντι 5% πέρυσι). Αντίθετα, εξαίρεση αποτελούν οι κλάδοι των Μεταφορών και της Στέγασης. Στις Μεταφορές, σημειώνεται πτώση τιμών που φτάνει το 3,4%, έναντι αύξησης 4,6% την ίδια περίοδο πέρυσι. Ωστόσο, τον Νοέμβριο καταγράφεται ανοδική πορεία σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα πέρυσι, εξαιτίας της αύξησης, πέρα των καυσίμων, στα τέλη κυκλοφορίας-διόδια, τα υπεραστικά τρένα, τα ταξί και τις αστικές συγκοινωνίες. Τέλος, ο κλάδος της Στέγασης επίσης εμφανίζει μείωση 3,2%, όταν το ίδιο διάστημα πέρυσι καταγράφονταν σημαντική άνοδος 10,4%.

Διάγραμμα 3.15

Εξέλιξη Εναρμονισμένων Δεικτών Καταναλωτή
Ελλάδας και Ευρωζώνης
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat και ΕΣΥΕ

Ταυτόχρονα, το κόστος παραγωγής στη βιομηχανία εξακολουθεί να βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από πέρυσι. Έτσι, οι τιμές παραγωγού στην εγχώρια βιομηχανία το πρώτο δεκάμηνο φέτος²² κινήθηκαν πτωτικά κατά 7,3% έναντι αύξησης 12,5% το 2008. Η μεγαλύτερη πτώση, ως επακόλουθο της μείωσης της τιμής του αργού, καταγράφεται στα προϊόντα οπτάνθρακα και διύλισης (-35,1%) και στα ενεργειακά αγαθά (-18,4%), ενώ στον κλάδο των ενεργειακών αγαθών μη συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρικής ενέργειας, η πώση φτάνει το 31,7%. Τον Οκτώβριο του '09 ο δείκτης τιμών παραγωγού σημείωσε αύξηση 0,9% σε σχέση με τον Σεπτέμβριο του '09, έναντι μείωσης 3,3 πέρυσι.

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Η αποκλιμάκωση κατά κύριο λόγο της τιμής του πετρελαίου, όπως και άλλων βασικών εμπορευμάτων η οποία ξεκίνησε τους τελευταίους μήνες του 2008, αποτέλεσε

βασικό προσδιοριστικό παράγοντα της μεγάλης υποχώρησης του ΓΔΤΚ κατά το πρώτο εννιάμηνο του 2009. Ωστόσο, οι τιμές του πετρελαίου πλέον κινούνται σε επίπεδο υψηλότερο από πέρυσι, γεγονός που οδήγησε στην αρνητική επίπτωση του στον ΓΔΤΚ. Είναι χαρακτηριστικό ότι τον Νοέμβριο του 2008, η μέση τιμή του πετρελαίου τύπου Brent στη διεθνή αγορά διαμορφώθηκε στα \$53 το βαρέλι, ενώ τον αντίστοιχο μήνα φέτος ξεπέρασε τα \$70 το βαρέλι. Αν και η διατήρηση της ισοτιμίας μεταξύ ευρώ και δολαρίου διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, λειτουργώντας ανασταλτικά στην περαιτέρω άνοδο, η προαναφερθείσα εξέλιξη στην τιμή του πετρελαίου επηρεάζει τις εγχώριες τιμές των πωλούμενων καυσίμων. Ο πληθωρισμός τον Δεκέμβριο αναμένεται να σημειώσει περαιτέρω μικρή αύξηση με αποτέλεσμα σε ετήσια βάση να διαμορφωθεί στο 1,2% από 4,2% το 2008, στο επίπεδο δηλαδή που έχει προβλέψει το IOBE στην 1^η τριμηνιαία έκθεση του 2009.

Πέραν της τεχνικής επίδρασης, η μείωση του πληθωρισμού το 2009 αντανακλά την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας και τη μείωση της ζήτησης ως αποτέλεσμα της κρίσης που εκδηλώθηκε εντονότερα το 2009 στην ελληνική οικονομία. Η εγχώρια ζήτηση ως σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας του πληθωρισμού, επηρεάζεται από την οικονομική αβεβαιότητα, τις αρνητικές εκτιμήσεις για την πορεία της οικονομίας και την απασχόληση, καθώς και την περιορισμένη πιστωτική επέκταση προς τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

Η υποχώρηση της εγχώριας ζήτησης τόσο για καταναλωτικούς όσο και επενδυτικούς

²² Διαθέσιμα στοιχεία από την ΕΣΥΕ έως και τον Οκτώβριο '09

σκοπούς, όπως και η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου του κόστους εργασίας, επιδρούν θετικά και στο δομικό πληθωρισμό, ο οποίος θα διαμορφωθεί στο 2,4% το 2009 έναντι 3,4% το 2008. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος²³, ο ρυθμός ανόδου του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος θα διαμορφωθεί στο 3,8% το 2009 από 6,4% το 2008 στο σύνολο της οικονομίας. Ωστόσο, ο δομικός πληθωρισμός θα εξακολουθήσει να κινείται σε σημαντικά ανώτερο επίπεδο από τον ΓΔΤΚ, εξαιτίας του ατελούς ανταγωνισμού που παρατηρείται σε συγκεκριμένες αγορές στην ελληνική οικονομία. Οι στρεβλώσεις αυτές, έχουν ως αποτέλεσμα το επίπεδο του πληθωρισμού στην Ελλάδα, βάσει του εναρμονισμένου δείκτη να είναι από τα υψηλότερα μεταξύ των κρατών-μελών τόσο της ΕΕ-27 όσο και της Ευρωζώνης. Τέλος, το βασικό επιτόκιο της ΕΚΤ συνεχίζει αμετάβλητο στο επίπεδο στο 1% γεγονός που υποδεικνύει ότι η ανάκαμψη συντελείται με αργούς ρυθμούς.

Σε ότι αφορά το 2010, αναμένεται ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων καθώς σταδιακά θα ανακάμψει η οικονομική δραστηριότητα και θα ενισχύεται η ζήτηση. Έτσι, ο πληθωρισμός αναμένεται να κινηθεί στην περιοχή του 2,4% το α' εξάμηνο του 2010.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών στο επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξή τους από την πλευρά της προσφοράς.

Το 2009 χαρακτηρίζεται από έντονα αποπληθωριστικές προβλέψεις για το επίπεδο των τιμών, σε όλους τους οικονομικούς τομείς, ως αποτέλεσμα της σημαντικής υποχώρησης της ζήτησης και του χαμηλού επιπέδου παραγγελιών που έπληξαν το σύνολο των κλάδων της ελληνικής οικονομίας. Έτσι, σε όλους τους τομείς καθόλη τη διάρκεια του 2009 οι προβλέψεις μείωσης τιμών υπερακοντίζουν τις προβλέψεις ανόδου, με αποτέλεσμα τα σχετικά ισοζύγια να είναι σταθερά αρνητικά. Οι προβλέψεις δηλαδή των επιχειρήσεων συγκλίνουν με τα πραγματικά στοιχεία και την πορεία του πληθωρισμού. Κατά τους πρώτους μήνες του έτους οι προβλέψεις μείωσης τιμών ενισχύονταν σταθερά σε όλους τους τομείς, σε συνέχεια πάντως της σχετικής τάσης που είχε διαμορφωθεί από το β' εξάμηνο του 2008. Σημαντική ήταν η μείωση στη Βιομηχανία, εντονότερη στο Λιανικό Εμπόριο και τις Κατασκευές και ηπιότερη στις Υπηρεσίες, εξέλιξη που επίσης συμβαδίζει με την εικόνα του δείκτη πληθωρισμού στις υπηρεσίες. Η γενικευμένη πτωτική τάση πάντως άρχισε να εξασθενεί από τον Μάιο και μετά, με την εικόνα να διαμορφώνεται πλέον προς τη σταθερότητα, γεγονός που υποδηλώνει ενίσχυση των πληθωριστικών πιέσεων στο επόμενο τρίμηνο. Αναλυτικότερα:

- Στη **Βιομηχανία**, οι προβλέψεις αποκλιμάκωσης των τιμών των πρώτων μηνών του έτους έχουν ξεκινήσει από τα τέλη του 2008 και ενισχύονται σταθερά μέχρι και τον Μάιο του 2009. Από εκεί και μετά καταγράφεται μικρή εξασθένηση της σχετικής τάσης, ως αποτέλεσμα λιγότερο δυσμενών συνθηκών για την πορεία της ζήτησης. Τους τελευταίους μήνες πά-

²³ Νομισματική Πολιτική, Ενδιάμεση Έκθεση, Οκτώβριος 2009

ντως οι προβλέψεις για περαιτέρω μείωση ενισχύονται εκ νέου. Συνολικά, για την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009, ο δείκτης προβλέψεων των τιμών του τομέα διαμορφώνεται στις -9 μονάδες, 28 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το ίδιο διάστημα πέρυσι. Η συντριπτική πλειονότητα πάντως των επιχειρήσεων (76%) προσδοκά σταθερότητα των τιμών βραχυπρόθεσμα.

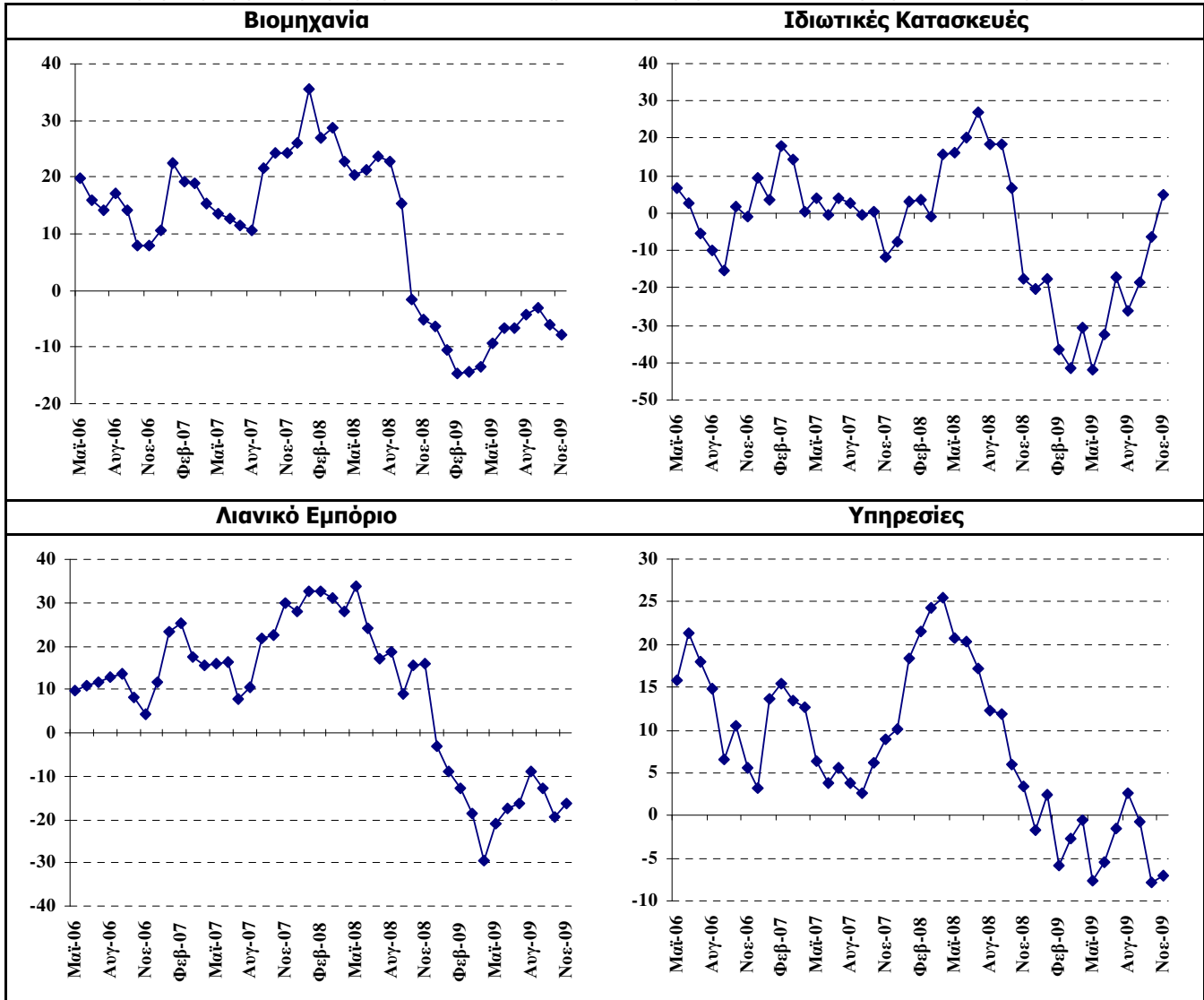
- Στο **Λιανικό Εμπόριο**, η εξέλιξη των προσδοκιών για τις τιμές υπήρξε καθόλη τη διάρκεια του έτους έντονα πτωτική και κορυφώθηκε τον Απρίλιο. Έκτοτε, με εξαίρεση την περίοδο Αυγούστου- Σεπτεμβρίου, όπου σημειώθηκε ελαφρά κάμψη των αποπληθωριστικών προσδοκιών, το σχετικό ισοζύγιο κινείται σε επίπεδα μεταξύ -16 και -21 μονάδων, ενώ κατά μέσο όρο την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου 2009 φθάνει τις -17 μονάδες από τις +24 την αντίστοιχη περίοδο το 2008. Από τους επιμέρους κλάδους του τομέα, σταθερά εντονότερες προσδοκίες αποκλιμάκωσης το 2009 εμφανίζουν οι κλάδοι Υφάσματα -Ένδυση-Υπόδηση και τα Είδη οικιακού εξοπλισμού. Και εδώ πάντως το τελευταίο τρίμηνο οι προβλέψεις για περαιτέρω μείωση ενισχύονται.
- Στον τομέα των **Υπηρεσιών**, η τάση υποχώρησης του επιπέδου των τιμών εμφανίζεται σημαντικά πιο συγκρατημένη καθόλη τη διάρκεια του έτους, σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς. Στο συγκεκριμένο εξάλλου τομέα, η υποχώρηση στις τιμές συνδέεται σε μεγαλύτερο βαθμό με υποχώρηση

στους μισθούς, εξέλιξη η οποία δεν συνηθίζεται στην αγορά εργασίας. Έτσι, το 2009, οι τιμές στον τομέα εμφανίζουν ακόμα και θετικό ισοζύγιο ορισμένων μήνες, ενώ κατά μέσο όρο την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, ο δείκτης των προβλέψεων για τις τιμές διαμορφώνεται σε οριακά αρνητικά επίπεδα, στις -3 μονάδες, όταν πάντως την ίδια περίοδο πέρυσι βρισκόταν στις +16 μονάδες. Σχεδόν οκτώ στις δέκα επιχειρήσεις του τομέα προβλέπουν σταθερές τιμές το επόμενο διάστημα.

- Τέλος, στις **Ιδιωτικές Κατασκευές** η αποκλιμάκωση των τιμών το 2009 υπήρξε εντονότερη από κάθε άλλο τομέα, αφού η οικονομική κρίση έπληξε σφοδρά την πορεία εργασιών του συγκεκριμένου κλάδου. Η έντονη πάντως επικράτηση των αποπληθωριστικών προσδοκιών έναντι των προσδοκιών ανόδου, διατηρήθηκε μέχρι και τον Αύγουστο του 2009, ενώ από τον Σεπτέμβριο και μετά παρατηρείται σταδιακή ενίσχυση των προβλέψεων ανόδου των τιμών δείκτη. Τον Νοέμβριο μάλιστα ο δείκτης λαμβάνει θετική τιμή, στις +5 μονάδες, ύστερα από 13 μήνες. Συνολικά, την περίοδο Ιανουαρίου – Νοεμβρίου, ο σχετικός δείκτης των προβλέψεων για το επίπεδο των τιμών διαμορφώνεται στις -24 μονάδες, όταν για το ίδιο διάστημα πέρυσι βρισκόταν 34 μονάδες υψηλότερα, ενώ τρεις στις πέντε επιχειρήσεις κατά μέσο όρο το 2009 διατυπώνουν προσδοκίες σταθεροποίησης τιμών το επόμενο διάστημα.

Διάγραμμα 3.16

Προβλέψεις για τις τιμές Προϊόντων και Υπηρεσιών (διαφορά % θετικών αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή:ΙΟΒΕ

3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Τον Σεπτέμβριο του 2009, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε κατά 42,4% σε σύγκριση με τον αντίστοιχο μήνα του 2008, με συνέπεια την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2009 να συρρικνωθεί κατά 25,3%, υποχωρώντας σε επίπεδο που είναι το χαμηλότερο την τελευταία δεκαετία τουλάχιστον, στα 18,3

δισεκ. ευρώ²⁴. Η εξέλιξη αυτή, είναι αποτέλεσμα της σημαντικής μείωσης που καταγράφεται στο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου η οποία, λειτούργησε αντισταθμιστικά στον περιορισμό των πλεονασμάτων του ισοζυγίου υπηρεσιών πρωτίστως, αλλά και των τρεχουσών μεταβιβάσεων δευτε-

²⁴ Υπενθυμίζεται ότι οι διαφορές μεταξύ των στοιχείων της Τράπεζας της Ελλάδος και εκείνων της ΕΣΥΕ, όσον αφορά τις εμπορευματικές συναλλαγές, οφείλονται σε σημαντικό βαθμό στο γεγονός ότι τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, αφορούν εισπράξεις και πληρωμές, κυρίως μέσω του εγχώριου τραπεζικού συστήματος, ενώ της ΕΣΥΕ βασίζονται αφενός σε τελωνειακά στοιχεία για συναλλαγές με χώρες εκτός της ΕΕ και αφετέρου σε φορολογικά στοιχεία (INTRASTAT) για συναλλαγές εντός της ΕΕ.

ρευόντως. Μείωση αν και μικρότερης έντασης, καταγράφεται επίσης στο έλλειμμα του ισοζυγίου εισοδημάτων, το οποίο στο πρώτο εννιάμηνο του 2009 μειώθηκε κατά 5%.

Η μεγάλη συρρίκνωση του ελλείμματος του **εμπορικού ισοζυγίου** κατά 32,2% (-11 δισεκ. ευρώ) στο πρώτο εννιάμηνο του έτους, οφείλεται κυρίως στη μείωση του εμπορικού ελλείμματος των αγαθών εκτός καυσίμων και πλοίων κατά 27,7% (-5,7 δισεκ. ευρώ), των καθαρών πληρωμών για εισαγωγές καυσίμων κατά 40,9% (-3,9 δισεκ. ευρώ) και σε μικρότερο βαθμό, στη μείωση των καθαρών πληρωμών για αγορές πλοίων (-1,3 δισεκ. ευρώ). Αποτέλεσμα των παραπάνω, ήταν η μεγαλύτερη μείωση των εισαγωγών κατά 29,8% (-14,6 δισεκ. ευρώ), συγκριτικά της αντίστοιχης των εξαγωγών (-24,3% ή -3,6 δισεκ. ευρώ).

Τον Σεπτέμβριο του 2009 συνεχίστηκε η υποχώρηση στο πλεόνασμα του **ισοζυγίου υπηρεσιών** (-15%), με αποτέλεσμα η μείωση την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου να προσεγγίσει κατά μέσο όρο το 26,8% και το πλεόνασμα να διαμορφωθεί στα 10,9 δισεκ. ευρώ. Η εξέλιξη αυτή, οφείλεται στη μείωση των εισπράξεων από υπηρεσίες μεταφορών, κυρίως της εμπορικής ναυτιλίας κατά 31,6%, έναντι αύξησης 22,5% στο εννιάμηνο του 2008, όπως και των τουριστικών εισπράξεων από αλλοδαπούς επισκέπτες κατά 11,6% (αύξηση 3,8% πέρυσι), γεγονός που υποδεικνύει τις αρνητικές επιδράσεις της οικονομικής ύφεσης παγκοσμίως.

Από την άλλη πλευρά, το έλλειμμα του **ισοζυγίου των εισοδημάτων** περιορίστηκε κατά 386 εκατ. ευρώ σε σχέση με

το πρώτο εννιάμηνο του 2008 (-4,9%), λόγω της μείωσης των καθαρών πληρωμών για τόκους, μερίσματα και κέρδη ως αποτέλεσμα των δυσμενών εξελίξεων στις διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίων.

Στο **ισοζύγιο των τρεχουσών μεταβιβάσεων**, σημειώνεται μείωση του πλεονάσματος κατά 1,2 δισεκ. ευρώ την ίδια χρονική περίοδο, εξαιτίας του περιορισμού των μεταβιβάσεων της ΕΕ προς τη Γενική κυβέρνηση κατά 19,6% και σε μικρότερο βαθμό, λόγω της αύξησης των πληρωμών προς την ΕΕ κατά 12%.

Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων

Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2009 το πλεόνασμα του **ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων** διαμορφώθηκε στα 1,5 δισεκ. ευρώ, το μισό σε σχέση με πέρυσι. Η μείωση αυτή οφείλεται στο σημαντικό περιορισμό των κεφαλαιακών μεταβιβάσεων από την ΕΕ προς τη Γενική Κυβέρνηση. Το **συνολικό ισοζύγιο μεταβιβάσεων** (δηλαδή τρεχουσών και κεφαλαιακών) παρουσίασε πλεόνασμα 3 δισεκ. ευρώ το πρώτο εννιάμηνο του έτους, μειωμένο όμως κατά 48% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2008. Τέλος, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων** (οι δανειακές ανάγκες δηλαδή της οικονομίας από το εξωτερικό), διαμορφώνεται στα 16,8 δισεκ. ευρώ, καταγράφοντας μείωση κατά 22% σε σχέση με το πρώτο εννιάμηνο του 2008.

Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου χρηματοοικονομικών συναλλαγών** μειώθηκε

στο πρώτο επτάμηνο του 2009 κατά 21,1%, έναντι αύξησης 11,4% την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι.

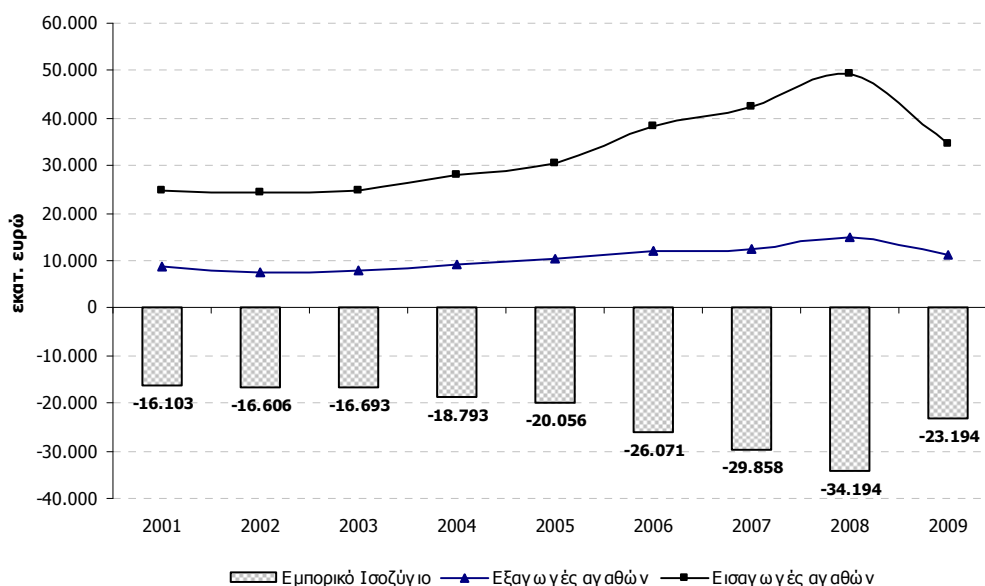
Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι **άμεσες επενδύσεις** παρουσίασαν καθαρή εισροή ύψους 1,6 δισεκ. ευρώ το πρώτο εννιάμηνο του 2009, αυξημένη κατά 70% σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό διάστημα. Η εκροή άμεσων επενδύσεων μειώθηκε κατά 61%, φτάνοντας τα 704 εκατ. ευρώ, ενώ η εισροή άμεσων επενδύσεων από μη κατοίκους του εξωτερικού στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 16% ή 438 εκατ. ευρώ.

Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου** η καθαρή εισροή ανήλθε σε 23,1 δισεκ. ευρώ τους πρώτους εννέα μήνες του 2009. Ειδικότερα, η εισροή κεφαλαίων για αγορές ομολόγων και εντόκων του Ελληνικού Δημοσίου από μη κατοίκους της χώρας ανήλθε στα 32,7 δισεκ. ευρώ, ενώ συγχρόνως αυξήθηκαν οι τοποθετή-

σεις κατοίκων Ελλάδας σε ομόλογα, έντοκα γραμμάτια και μετοχές του εξωτερικού φτάνοντας τα 9,6 δισεκ. ευρώ. Στην κατηγορία των **"λοιπών" επενδύσεων** η καθαρή εκροή ύψους 7,5 δισεκ. ευρώ το πρώτο εννιάμηνο του 2009 οφείλεται στην αύξηση των επενδύσεων στο εξωτερικό από εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα, η οποία αντισταθμίστηκε εν μέρει από την αντίστοιχη αύξηση τοποθετήσεων από πιστωτικά ιδρύματα του εξωτερικού στην Ελλάδα. Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Σεπτεμβρίου στα 3,5 δισεκ. ευρώ.

Η βελτίωση επομένως που καταγράφεται στον εξωτερικό τομέα, είναι αποτέλεσμα ως ένα βαθμό της επιβράδυνσης της ελληνικής οικονομίας, η οποία σε συνδυασμό με την υποχώρηση του παγκοσμίου εμπορίου, ευνοεί βραχυπρόθεσμα το ισοζύγιο, με τις εισαγωγές να περιορίζονται λόγω της χαμηλότερης εγχώριας ζήτησης.

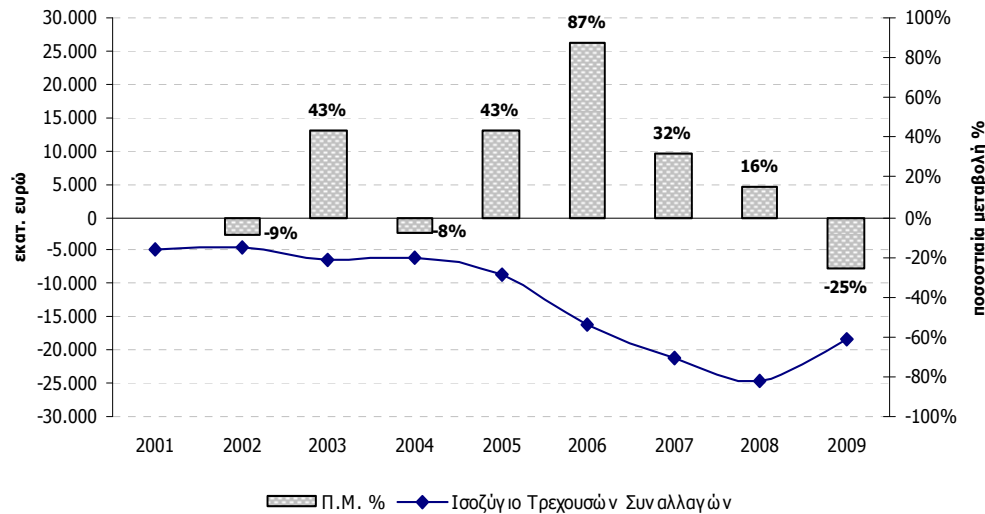
Διάγραμμα 3.17
Εισαγωγές-Εξαγωγές 2001-2009 (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Διάγραμμα 3.18

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών 2001-2009 (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος-Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Η συγκυριακή αυτή εξέλιξη, δεν αναιρεί τα χρονίζοντα διαρθρωτικά προβλήματα και την έλλειψη εξωστρέφειας που παρουσιάζει η ελληνική οικονομία. Όπως έχει επισημανθεί σε προηγούμενες μελέτες και στις τριμηνιαίες εκθέσεις του IOBE, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε συνδυασμό με τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα των εγχώριων προϊόντων, αποτελούν πάγια διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας.

Οι ελληνικές εξαγωγές δεν μπορούν να προσαρμοστούν στο συνεχώς μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, καθώς το μερίδιο σε αυτές προϊόντων μεσαίας και υψηλής τεχνολογίας, δηλαδή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας είναι μικρό, ενώ παράλληλα η εγχώρια προσφορά δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στα χαρακτηριστικά της ζήτησης. Ταυτόχρονα, αρνητική είναι η επίδραση που ασκείται στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών από το έλλειμμα του Ισοζυγίου Εισοδημάτων, εξαιτίας του αυξανόμενου μεριδίου του Δημοσίου χρέους που διακρατείται από

ξένους επενδυτές, αλλά και της διεύρυνσης των πληρωμών τόκων προς το εξωτερικό. Είναι ενδεικτικό, ότι με βάση τα στοιχεία εννιαμήνου (Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου) για τα έτη μεταξύ 2000 και 2009 οι πληρωμές για τόκους, μερίσματα και κέρδη (Ισοζύγιο Εισοδημάτων), όπως και οι υποχρεώσεις στις Επενδύσεις Χαρτοφυλακίου (Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών), αυξάνονται με μέσο ετήσιο ρυθμό περίπου 16% η καθεμία. Η εξέλιξη αυτή, έχει ως αποτέλεσμα τα σχετικά ποσά να έχουν πενταπλασιαστεί και τετραπλασιαστεί αντίστοιχα ως προς το 2000. Επομένως, απαιτείται ρυθμός αύξησης των εξαγωγών σημαντικά μεγαλύτερος από εκείνον των εισαγωγών, προκειμένου να επιτευχθεί ουσιαστική μείωση στο έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών, γεγονός που υποδεικνύει την ανάγκη πραγματοποίησης σημαντικών διαρθρωτικών αλλαγών στην ελληνική οικονομία και της ενίσχυσης του εξαγωγικού προσανατολισμού της χώρας.

Δεδομένου ότι, η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου καυσίμων λειτουργεί αντισταθμιστικά στη υποχώρηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών, λόγω της χαμηλότερης τιμής του πετρελαίου το 2009 (περίπου στα \$75-\$77 το βαρέλι) και λαμ-

βάνοντας υπ' όψιν τη μείωση στις μεταβιβάσεις από την ΕΕ, εκτιμάται ότι το έλλειμμα στο Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών θα διαμορφωθεί περίπου στο 10% του ΑΕΠ της χώρας το 2009.

Πίνακας 3.11
Προσωρινό Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος) σε εκατ. ευρώ

		Ιανουάριος - Σεπτέμβριος			Σεπτέμβριος		
		2007	2008	2009	2007	2008	2009
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-21.236,9	-24.541,9	-18.332,1	-1.707,1	-2.711,9	-1.561,2
I.A	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (I.A.1 - I.A.2)	-29.858,0	-34.194,2	-23.193,8	-3.422,4	-4.138,1	-2.597,9
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-6.294,1	-9.695,5	-5.726,9	-627,3	-1.387,5	-595,9
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα	-23.563,9	-24.498,7	-17.466,9	-2.795,1	-2.750,6	-2.002,0
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-3.739,6	-3.869,7	-2.549,7	-402,8	-507,5	-108,0
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα και πλοία	-19.824,3	-20.629,0	-14.917,2	-2.392,3	-2.243,1	-1.894,0
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	12.445,3	14.989,7	11.341,0	1.263,8	1.788,8	1.327,2
	Καύσιμα	2.045,4	3.234,7	2.260,0	186,3	409,4	281,6
	Πλοία (εισπράξεις)	1.510,2	1.353,7	613,2	132,5	35,0	56,4
	Λοιπά αγαθά	8.889,7	10.401,3	8.467,8	945,0	1.344,4	989,2
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	42.303,3	49.183,9	34.534,9	4.686,1	5.926,9	3.925,1
	Καύσιμα	8.339,5	12.930,2	7.987,0	813,6	1.796,9	877,5
	Πλοία (πληρωμές)	5.249,8	5.223,4	3.162,9	535,3	542,5	164,4
	Λοιπά αγαθά	28.714,0	31.030,3	23.385,0	3.337,2	3.587,5	2.883,2
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	13.678,3	14.818,3	10.853,0	2.144,8	2.073,5	1.763,5
I.B.1	Εισπράξεις	24.310,2	27.527,9	21.484,1	3.333,4	3.590,3	2.988,0
	Ταξιδιωτικό	9.954,0	10.334,1	9.136,0	1.694,7	1.638,2	1.590,8
	Μεταφορές	12.145,2	14.877,0	10.176,1	1.399,3	1.684,2	1.110,8
	Λοιπές υπηρεσίες	2.211,0	2.316,7	2.172,0	239,4	267,9	286,4
I.B.2	Πληρωμές	10.631,9	12.709,6	10.631,1	1.188,6	1.516,8	1.224,5
	Ταξιδιωτικό	1.722,4	1.969,4	1.843,4	170,0	217,2	178,5
	Μεταφορές	5.617,3	7.147,3	5.218,4	632,4	855,6	623,6
	Λοιπές υπηρεσίες	3.292,2	3.592,9	3.569,3	386,3	444,1	422,4
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-6.989,2	-7.862,5	-7.476,1	-651,0	-759,0	-706,3
I.Γ.1	Εισπράξεις	3.369,7	4.173,5	3.229,1	393,6	522,6	317,1
	Αμοιβές,μισθοί	267,5	264,4	229,4	26,4	26,6	25,2
	Τόκοι,μερίσματα,κέρδη	3.102,2	3.909,1	2.999,8	367,2	495,9	291,9
I.Γ.2	Πληρωμές	10.359,0	12.036,0	10.705,2	1.044,6	1.281,6	1.023,4
	Αμοιβές,μισθοί	240,9	273,6	303,8	27,8	40,0	36,6
	Τόκοι,μερίσματα,κέρδη	10.118,1	11.762,4	10.401,4	1.016,8	1.241,6	986,8
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	1.932,0	2.696,5	1.484,8	221,5	111,7	-20,4
I.Δ.1	Εισπράξεις	5.041,9	5.540,6	4.555,8	546,6	403,4	283,3
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	3.405,6	3.866,7	3.108,3	329,5	227,2	145,9
	Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα, κλπ)	1.636,2	1.673,9	1.447,6	217,1	176,2	137,4
I.Δ.2	Πληρωμές	3.109,8	2.844,1	3.071,1	325,1	291,7	303,8
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	2.208,6	1.781,7	1.996,3	201,7	161,3	174,6
	Λοιποί τομείς	901,3	1.062,5	1.074,8	123,4	130,4	129,2
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (II.1 - II.2)	2.511,1	3.042,6	1.521,1	8,2	69,8	-13,1
II.1	Εισπράξεις	2.764,7	3.485,5	1.754,0	40,9	115,4	14,5
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	2.581,2	3.270,8	1.604,6	17,0	99,6	2,6
	Λοιποί τομείς	183,5	214,7	149,4	23,9	15,8	11,9
II.2	Πληρωμές	253,6	442,8	233,0	32,7	45,6	27,6
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	22,7	185,6	10,5	2,3	2,4	1,6
	Λοιποί τομείς	230,9	257,2	222,5	30,4	43,2	26,0
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I + II)	-18.725,8	-21.499,3	-16.811,1	-1.698,9	-2.642,1	-1.574,3
IV	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (IV.A + IV.B + IV.Γ + IV.Δ)	19.248,2	21.449,1	16.931,6	2.253,8	2.290,2	1.120,8
IV.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	-2.294,7	939,4	1.599,0	-222,6	-63,0	-133,7
	Κατοίκων στο εξωτερικό	-3.081,6	-1.801,5	-703,8	-109,7	-53,6	-156,1
	Μη κατοίκων στην Ελλάδα	786,9	2.740,9	2.302,8	-112,9	-9,4	22,4
IV.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ*	16.321,7	17.967,1	23.062,2	2.996,9	5.374,0	1.977,1
	Απατήσεις	-14.350,9	-2.051,3	-9.639,0	-2.902,6	3.679,9	-930,1
	Υποχρεώσεις	30.672,6	20.018,4	32.701,2	5.899,6	1.694,2	2.907,2
IV.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	5.430,1	2.548,6	-7.465,6	-258,5	-2.933,9	-707,6
	Απατήσεις	-11.474,3	-20.402,3	-19.524,1	-1.546,9	-915,5	-6.252,9
	Υποχρεώσεις	16.904,4	22.950,9	12.058,4	1.288,4	-2.018,4	5.545,2
	(Δάνεια Γενικής Κυβέρνησης)	-1.914,8	-446,3	-2.178,7	-10,0	-19,0	-319,2
IV.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	-209,0	-6,0	-264,0	-262,0	-87,0	-15,0
V	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II + IV + V = 0)	-522,4	50,2	-120,5	-554,8	352,0	453,5
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ (τέλος περιόδου)***				2.378,0	2.498,0	3.492,0

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) καθαρή εισροή (-) καθαρή εκροή

** (+) μείωση (-) αύξηση

*** Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συναλλάγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ, και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4. Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Επικρατεί σήμερα η άποψη ότι η μεγαλύτερη κρίση που καλείται να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα τον 21ο αιώνα, είναι περισσότερο αυτή της ανεπάρκειας του νερού και λιγότερο η ενεργειακή κρίση ή η κλιματική αλλαγή. Η κρίση του νερού, έχοντας τοπικό χαρακτήρα, αποτελεί πραγματικότητα ήδη σε πολλές περιοχές του κόσμου. Σήμερα 1,1 δισεκατομμύρια άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε καθαρό νερό. Περίπου 4.500 παιδιά χάνουν τη ζωή τους σε ημερήσια βάση λόγω επιδημιών που προκαλούνται από την έλλειψη καθαρού νερού. Τα στατιστικά μοντέλα δείχνουν ότι ο συνολικός πληθυσμός που θα έχει επηρεαστεί από τη λειψυδρία έως το 2025 θα ανέρχεται στα 1,25 δισεκατομμύρια, ενώ μακροπρόθεσμα αναμένεται περαιτέρω αύξηση η οποία θα αγγίξει τα 3 δισεκατομμύρια μέχρι το 2050.

Οι επιπτώσεις της παγκόσμιας κρίσης του νερού επηρεάζουν και τους τρεις τομείς του άξονα της αειφόρου ανάπτυξης (οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον) ενώ οι ακριβείς επιπτώσεις δεν είναι δυνατό να προσδιορισθούν και να ποσοτικοποιηθούν. Παρόλα αυτά, ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει μια γενική εικόνα των επιπτώσεων:

Πίνακας 4.1

Επιπτώσεις της κρίσης του νερού

Διάσταση	Περιβάλλον	Κοινωνία	Οικονομία
Αλλαγή χρήσεων γης	■		■
Ευτροφισμός	■		■
Πλημμύρες, Ξηρασίες	■		■
Φυλετικές διαμάχες		■	
Οικολογικοί πρόσφυγες	■	■	■
Ερημοποίηση	■	■	■

Πηγή: Barchiesi, S. (2009): Environment as infrastructure – Resilience to climate change impacts on water through investments in nature, IUCN. Switzerland.

Στην Ελλάδα η διαθεσιμότητα των υδάτινων πόρων ανά μόνιμο κάτοικο, εκ πρώτης όψεως, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως χαμηλή, ειδικά σε σύγκριση με άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, όπως η Μάλτα και η Κύπρος. Εξάλλου, ούτε η ένταση της άντλησης των ανανεώσιμων υδάτινων πόρων μπορεί να χαρακτηριστεί ως υψηλή, καθώς με βάση το ποσοστό άντλησης η Ελλάδα βρίσκεται στη 12η θέση ανάμεσα στα 27 μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, η προσφορά των υδάτινων πόρων στην Ελλάδα έρχεται αντιμέτωπη με αρκετές προκλήσεις λόγω των ιδιαίτερων γεωγραφικών, κλιματικών, δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της χώρας. Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται:

α) ανομοιόμορφη χρονική και χωρική κατανομή των βροχοπτώσεων, με μεγάλα ποσοστά βροχοπτώσεων στην Δυτική Ελλάδα κατά τη χειμερινή περίοδο.

β) εξάρτηση από τα διακρατικά νερά στο βόρειο τμήμα της χώρας.

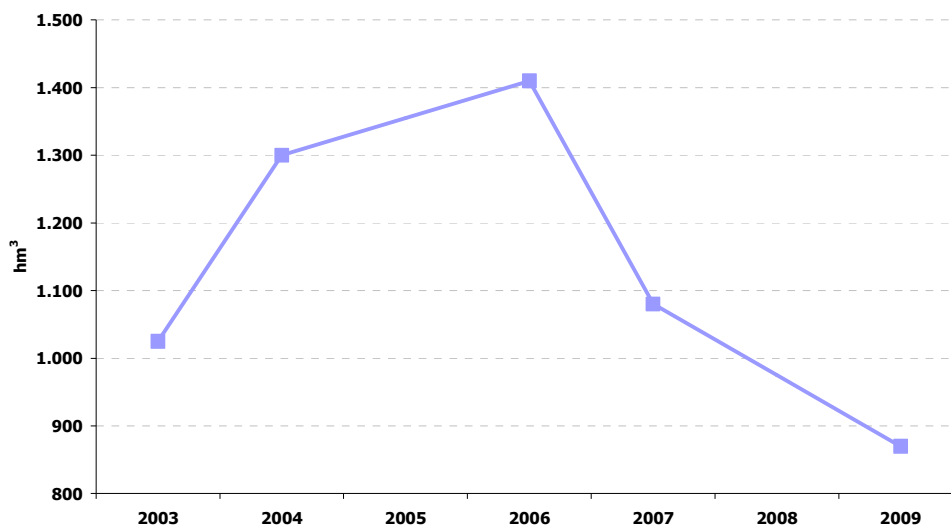
γ) συγκέντρωση του πληθυσμού σε περιοχές της Ανατολικής Ελλάδας με συγκριτικά μικρότερη διαθεσιμότητα νερού.

δ) εποχικότητα στη ζήτηση, καθώς αυτή λαμβάνει μέγιστες τιμές κατά τη διάρκεια του θέρους, όταν ταυτόχρονα παρατηρούνται χαμηλά ποσοστά βροχόπτωσης.

ε) απορροή φρέσκου νερού στη θάλασσα και την είσοδο θαλάσσιων υδάτων στην ενδοχώρα, λόγω της τεράστιας ακτογραμμής της χώρας.

Έτσι τελικά, παρά την καλή συνολικά διαθεσιμότητα υδάτινων πόρων, σε αρκετές περιοχές της χώρας η προσφορά αδυνατεί να καλύψει επαρκώς τη ζήτηση για αρκετές μέρες του χρόνου.

Διάγραμμα 4.1
Υδατικά αποθέματα στην Ελλάδα

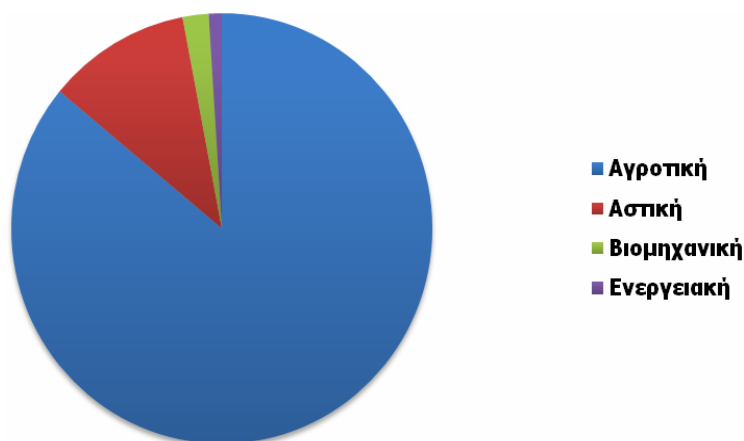
Πηγή: ΕΥΔΑΠ

Η αδυναμία κάλυψης της ζήτησης εντοπίζεται σε διάφορες αιτίες: Το υδατικό αποτύπωμα της κατά κεφαλήν κατανάλωσης στην Ελλάδα είναι από τα υψηλότερα στον κόσμο. Υπολογίζεται ότι περίπου 2.389 κυβικά μέτρα αντιστοιχούν σε κάθε κάτοικο της Ελλάδας ετησίως, μέγεθος που φέρνει την Ελλάδα πολύ κοντά στις καταναλώσεις των κατοίκων των ΗΠΑ (2.480 κυβικά μέτρα/έτος). Αυτό περιλαμβάνει όχι μόνο την κατανάλωση στον οικιακό τομέα, αλλά και στους υπόλοιπους τομείς της οικονομίας (γεωργία, βιομηχανία, υπηρεσίες, κ.ά.), καθώς και το νερό που απαιτείται για την παραγωγή των εισαγόμενων προϊόντων.

Για την αξιόπιστη εικόνα της ζήτησης η μελέτη ερευνά αναλυτικά τους κύριους καταναλωτικούς τομείς υδάτων της χώρας: Στην Ελλάδα ο αγροτικός τομέας, στον οποίο αντιστοιχεί το 86% της συνολικής κατανάλωσης, είναι μακράν ο μεγαλύτερος καταναλωτής υδατικών πόρων. Σε επίπεδο περιφερειών την πρωτιά στη χρήση νερού για αγροτικούς σκοπούς κατέχουν

η Θεσσαλία, η Ανατολική Μακεδονία και η Στερεά Ελλάδα. Οι αρδευόμενες εκτάσεις, σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος, ανέρχονται στα 13.200.000 στρέμματα. Περίπου το 40% της άρδευσης υποστηρίζεται από εγγειοβελτιωτικά έργα, ενώ το υπόλοιπο 60% αρδεύεται από μικρότερα έργα ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ο ελληνικός αγροτικός τομέας με την παρούσα παραγωγική και τεχνολογική δομή του, παρουσιάζει χαμηλή προστιθέμενη αξία ανά κυβικό μέτρο κατανάλωσης νερού και εμφανίζει σημαντικά περιθώρια εξοικονόμησης των υδάτινων πόρων.

Διάγραμμα 4.2
Υδατικές Χρήσεις στην Ελλάδα

Πηγή: Eurostat

Είναι προφανές ότι υπάρχουν μεγάλα περιθώρια βελτίωσης της παραγωγικότητας στον αγροτικό τομέα, έτσι ώστε με την ίδια ή μικρότερη κατανάλωση υδάτινων πόρων ο αγροτικός τομέας να παράγει υψηλότερο εισόδημα. Η Ελλάδα, άλλωστε έχει τη δεύτερη χειρότερη θέση τόσο όσον αφορά στην κατά κεφαλήν κατανάλωση στον αγροτικό τομέα, όσο και με βάση την προστιθέμενη αξία ανά m^3 καταναλωθέντος νερού, ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ-27, πίσω μόνο από την Πορτογαλία.

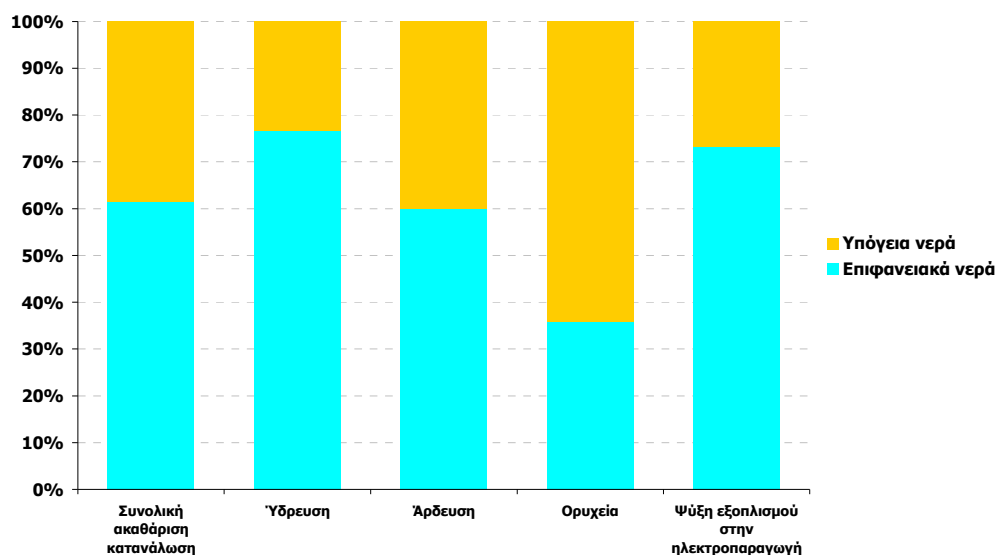
Η έρευνα προχωρά στην αναζήτηση των αιτιών των ελληνικών κακών επιδόσεων στη διαχείριση των υδάτινων πόρων στον αγροτικό τομέα. Πράγματι, ο τύπος της καλλιέργειας, σε συνδυασμό με τα είδη των εδαφών τα οποία καλλιεργούνται, όπως και η υπάρχουσα τιμολογιακή πολιτική είναι ζητήματα που αυξάνουν την κατανάλωση υδάτων προς άρδευση. Για παράδειγμα, ένα μεγάλο ποσό υδάτων «χάνεται» από τη λανθασμένη επιλογή του τρόπου άρδευσης καθώς τουλάχιστον το 60-70% του νερού που διατίθεται προς άρδευση δεν φθάνει ποτέ στον αποδέκτη.

Επόμενος τομέας που ερευνάται στη μελέτη είναι ο αστικός, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την κατανάλωση του 11% των εγχώριων διαθέσιμων υδατικών πόρων. Το δημόσιο δίκτυο ύδρευσης καλύπτει το 94% του πληθυσμού της Ελλάδας, με απώλειες εξαιτίας των πεπαλαιω-

μένων εγκαταστάσεων που κυμαίνονται από 10% έως 40%. Στο υδατικό διαμέρισμα το οποίο συγκεντρώνει το μεγαλύτερο πληθυσμό – της Αττικής – το ετήσιο υδατικό ισοζύγιο είναι ελλειμματικό, παρά το γεγονός ότι σημαντικοί όγκοι νερού εκτρέπονται προς αυτό από άλλα υδατικά διαμερίσματα.

Διάγραμμα 4.3

Κατανάλωση ανά είδος χρήσης και πηγή προέλευσης

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Τέλος, ο βιομηχανικός τομέας (τομέας που για τις ανάγκες της έρευνας περιλαμβάνει και την ηλεκτροπαραγωγή) δεν αποτελεί σημαντικό καταναλωτή υδάτινων πόρων. Στην Ελλάδα, η βιομηχανική χρήση καλύπτει το 1,72% της συνολικής κατανάλωσης, αλλά στοιχεία δημοσιεύονται μόνο για την εξόρυξη και την ψύξη μηχανημάτων στην ηλεκτροπαραγωγή. Το 60% της καταγεγραμμένης κατανάλωσης νερού στη βιομηχανία αφορά στην ψύξη μηχανημάτων παραγωγής ενέργειας, το οποίο κατόπιν εναποτίθεται στο περιβάλλον. Οι υδάτινοι πόροι επιδρούν θετικά στην ηλεκτροπαραγωγή, αλλά και αντίστροφα η παραγωγή ενέργειας συνεισφέρει στην καλύτερη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Για παράδειγμα, η διεύθυνση των ΑΠΕ στα άνυδρα νησιά του Αιγαίου, όπου η ηλεκτροπαραγωγή βασίζεται στην οικονομικά ασύμφορη και περιβαλλοντικά επιβλαβή καύση προϊόντων πετρελαίου, θα βελτιώσει – οικονομικά και περιβαλλοντικά – τις προοπτικές εφαρμογής της ενεργοβόρας τεχνολογίας της αφαλάτωσης. Επιπλέον, η ορθή διαχείριση της απορροής των υδάτων μέσω των ταμιευτήρων συμβάλλει σημαντικά στη διαχείριση του κινδύνου πλημμύρων.

Σημαντικό ρόλο στην ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων διαδραματίζει –όπως προαναφέρθηκε- και η υπάρχουσα τιμολογιακή πολιτική της χώρας. Στην οικιακή και βιομηχανική χρήση, η ΕΥΔΑΠ, η ΕΥΑΘ και οι δημοτικές επιχειρήσεις ύδρευσης εφαρμόζουν την αρχή της μη γραμμικής τιμολόγησης, όπου η τιμή του νερού ανά μονάδα κατανάλωσης κλιμα-

κάνεται με το ύψος της κατανάλωσης. Το μέσο επίπεδο της χρέωσης για τη διάθεση νερού στην Ελλάδα είναι χαμηλό σε σύγκριση με αρκετές χώρες της Ευρώπης και άλλα μέλη του ΟΟΣΑ. Χαρακτηριστική είναι η απουσία ενιαίας τιμολογιακής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο. Η ορθή τιμολόγηση του νερού, ειδικότερα στην Ελλάδα που ο φυσικός πόρος δεν παρουσιάζει αφθονία, θα μπορούσε να είναι καλύψει επαρκώς τις δαπάνες συντήρησης και αναβάθμισης της παροχής νερού ώστε να αποφεύγεται ο εγκλωβισμός της προμήθειας των υδάτινων πόρων σε ένα φαύλο κύκλο υποχρηματοδότησης και υποβάθμισης.

Η μελέτη που αναμένεται σύντομα να ολοκληρωθεί, θα περιλαμβάνει εκτός από τις κύριες διαπιστώσεις της έρευνας και τα συμπεράσματα και τις προτάσεις πολιτικής σε διάφορα επίπεδα ανάλυσης που θα αφορούν τόσο ολοκληρωμένες λύσεις σε επίπεδο λεκάνης απορροής, όσο και λύσεις σε επιμέρους τομείς (όπως στον αγροτικό, στον αστικό, στο βιομηχανικό κ.λπ.).

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Το παράρτημα που ακολουθεί, χωρίζεται σε δύο μέρη, έτσι ώστε στην παρούσα έκθεση του ΙΟΒΕ να ενσωματωθεί το μοντέλο που ακολουθείται πλέον στο πλαίσιο παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας:

A) Το α' μέρος του παραρτήματος περιλαμβάνει τις επιδόσεις των χωρών – μελών της Ε.Ε. των 25 στους 14 διαρθρωτικούς δείκτες που συνθέτουν τη συνοπτική λίστα (short list) δεικτών που χρησιμοποιούνται πλέον από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για την παρακολούθηση της υλοποίησης των στόχων της Λισσαβόνας από κάθε χώρα-μέλος και την πορεία των διαρθρωτικών αλλαγών των αντίστοιχων οικονομιών.

B) Το β' μέρος περιλαμβάνει μία επιλογή από τους υπόλοιπους δείκτες που υιοθετήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2000 σε μια προσπάθεια να τροφοδοτηθούν οι εθνικές κυβερνήσεις με ένα σύνολο από σαφείς διακριτούς και εύκολα μετρήσιμους δείκτες που αποτυπώνουν το βαθμό διαρθρωτικής προσαρμογής κάθε χώρας - μέλους. Οι δείκτες αυτοί αποτελούν έτσι (μαζί προφανώς με τους 14 παραπάνω δείκτες), την ευρεία λίστα (long list) των δεικτών που η Eurostat παρακολουθεί και εναρμονίζει σε συστηματική βάση για την Ε.Ε των 27.

Βασικός στόχος του συνόλου των διαρθρωτικών δεικτών είναι να καταγραφεί η πρόοδος, που έχει σημειωθεί σε πέντε κρίσιμους τομείς πολιτικής, οι οποίοι αφορούν στην **απασχόληση**, στην **καινοτομία και έρευνα**, στις **αλλαγές στη διάρθρωση της οικονομίας**, στην **κοινωνική συνοχή** και στο **περιβάλλον**. Παράλληλα παρακολουθούνται επιπλέον κάποιοι **βασικοί οικονομικοί δείκτες**, που αποδίδουν το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον, εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα οι διαρθρωτικές αλλαγές που εφαρμόζονται σε κάθε χώρα - μέλος.

Κάθε ένας από τους δείκτες που παρουσιάζονται στη συνέχεια, αποδίδεται γραφικά για το σύνολο των 27 χωρών (όπου υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία), ενώ σε πινακοποιημένη μορφή δίνεται η επίδοση της Ελλάδας σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 27, της Ε.Ε. των 25, της Ε.Ε. των 15 και της Ευρωζώνης (τελευταία αναθεώρηση Eurostat, Αύγουστος 2007).

Ονοματολογία

EU27	Ευρωπαϊκή Ένωση (Τον Ιανουάριο 2007 εντάχθηκαν στη Ευρωπαϊκή Ένωση η Βουλγαρία και η Ρουμανία)
EU25	Ευρωπαϊκή Ένωση
EA13	Ευρωζώνη (Τον Ιανουάριο 2007 εντάχθηκε στη Ευρωζώνη η Σλοβενία)
BE	Βέλγιο
CZ	Τσεχία
DK	Δανία
DE	Γερμανία
EE	Εσθονία
EL	Ελλάδα
ES	Ισπανία
FR	Γαλλία
IE	Ιρλανδία
IT	Ιταλία
CY	Κύπρος
LV	Λετονία
LT	Λιθουανία
LU	Λουξεμβούργο
HU	Ουγγαρία
MT	Μάλτα
NL	Ολλανδία
AT	Αυστρία
PL	Πολωνία
PT	Πορτογαλία
SI	Σλοβενία
SK	Σλοβακία
FI	Φινλανδία
SE	Σουηδία
UK	Μ. Βρετανία

ΜΕΡΟΣ Α

(ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΛΙΣΤΑ ΔΙΑΦΘΩΤΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ)

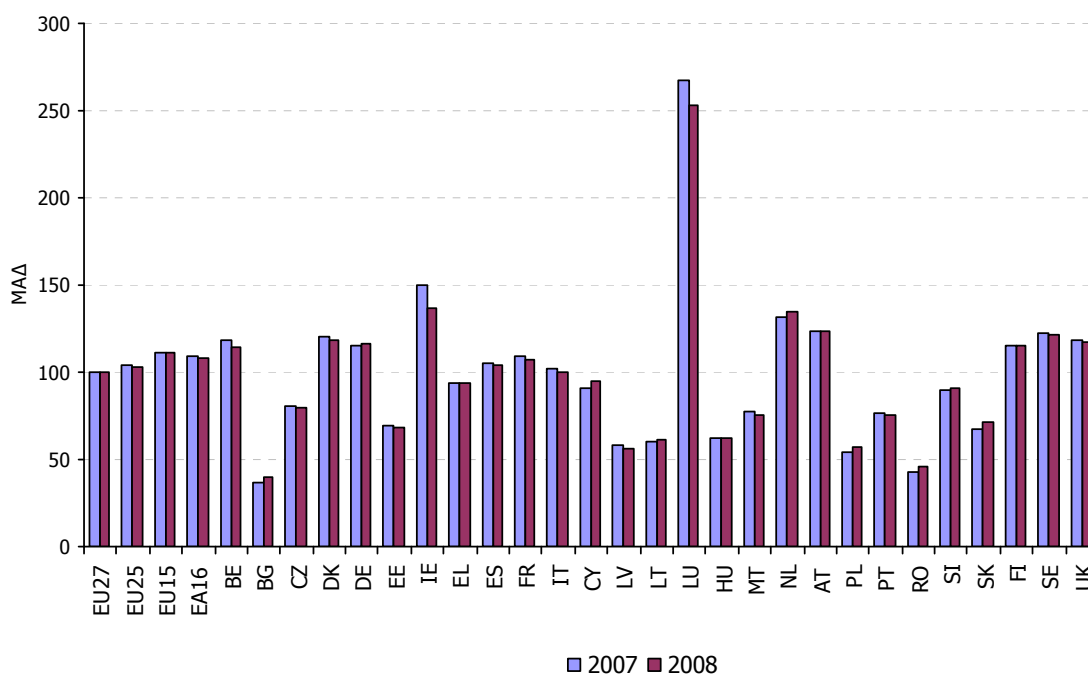

Ι-Α. ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Ι-1α. Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ

(μονάδες αγοραστικής δύναμης, PPS, Ε.Ε-27=100)

Οι μονάδες αγοραστικής δύναμης (Purchasing Power Standards, PPS) είναι δείκτες της μέσης αναλογίας των τιμών μεταξύ διαφορετικών χωρών. Η χρήση τους κάνει εφικτή την σύγκρισή του όγκου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των χωρών.

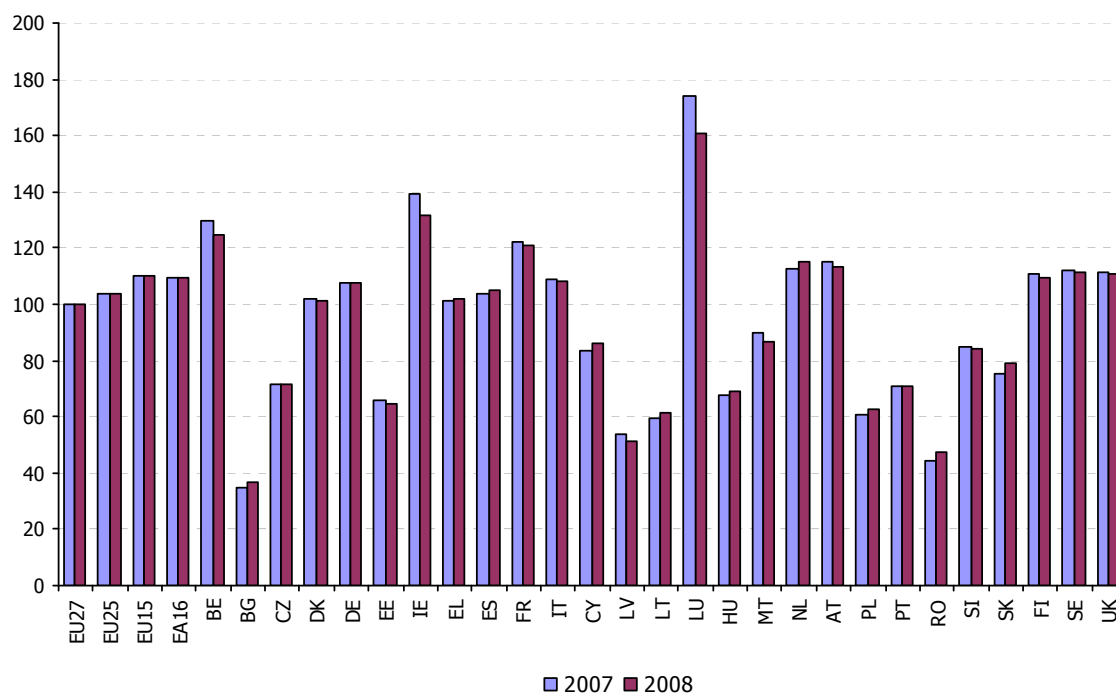
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
EU25	105.0	104.8	104.6	104.4	104.2	104.1	103.9	103.7	103.5
EU15	115.3	114.9	114.3	113.7	113.2	112.8	112.2	111.7	110.8
EA16	112.5	112.1	111.3	110.5	109.4	109.6	109.2	108.9	108.3
EL	84.1	86.5	90.2	92.6	94.0	91.8	92.9	94.1	93.8

Πηγή: Eurostat

Ι-2α. Παραγωγικότητα Εργασίας ανά Απασχολούμενο Άτομο

(ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης,(ΕΕ-27=100) PPS,/ αριθμό εργαζομένων)

Ο αριθμός των εργαζομένων περιλαμβάνει τους απασχολούμενους και τους αυτό-απασχολούμενους. Περιλαμβάνονται οι μισθωτοί, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι στρατιωτικοί και οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων. Οι εποχικά απασχολούμενοι και αυτοί που απουσιάζουν από την εργασία τους λόγω ασθένειας, διακοπών, απεργίας και παρακολούθησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων κατά τη διάρκεια της έρευνας περιλαμβάνονται στους απασχολούμενους. Ο καθορισμός αυτός είναι σύμφωνος με το Διεθνή Οργανισμό Εργασίας (International Labor Organization, ILO)

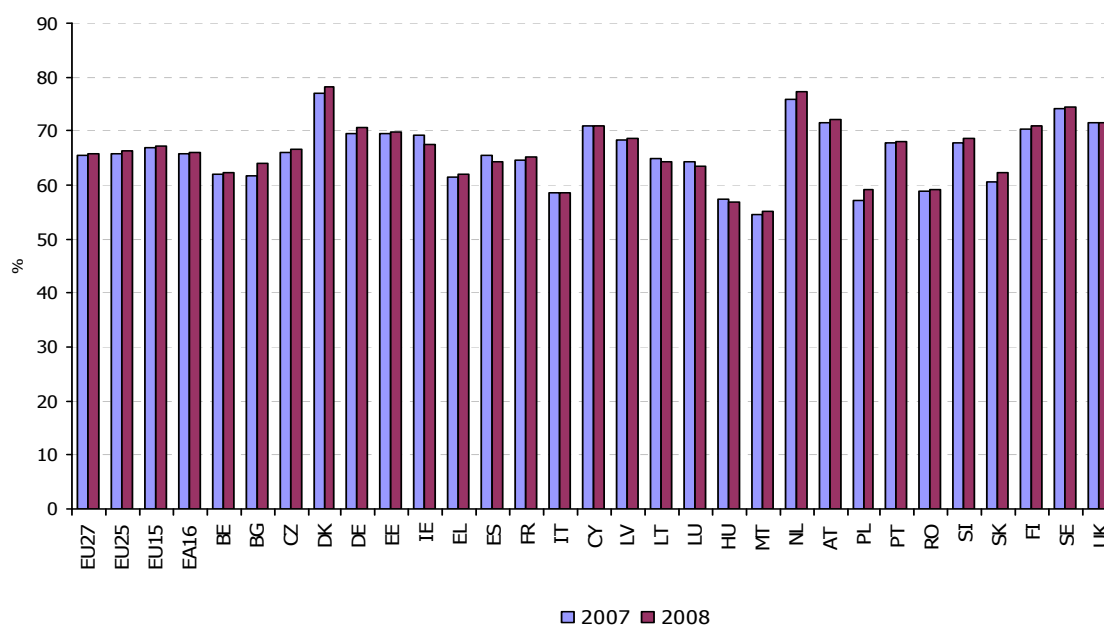
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
EU25	104.8	104.6	104.5	104.4	104.2	104.0	103.9	103.7	103.5
EU15	113.3	112.7	112.0	111.6	111.1	110.9	110.6	110.4	110.0
EA16	112.8	112.0	111.2	110.5	109.5	109.8	109.5	109.4	109.1
EL	93.7	97.3	99.6	101.3	101.2	98.8	99.5	101.3	101.8

Πηγή: Eurostat

II-A. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

II-1α. Ποσοστό Απασχόλησης (% απασχολούμενων ατόμων ηλικίας 15-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού)

Τα εργατικό δυναμικό αποτελείται από άτομα τα οποία κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας εργάζονταν κάνοντας οποιαδήποτε εργασία επί πληρωμή για τουλάχιστον μια ώρα ή έχουν εργασία αλλά απουσίαζαν από αυτή κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας. Η έρευνα αναφέρεται σε άτομα άνω των 15 ετών. Άτομα τα οποία κατοικούν σε συλλογικές κατοικίες (εστίες, θεραπευτήρια, εκκλησιαστικά ιδρύματα, εργατικές εστίες, ξενώνες κ.τ.λ) καθώς και άτομα που εκπληρώνουν υποχρεωτική στρατιωτική θητεία δεν περιλαμβάνονται στην έρευνα.

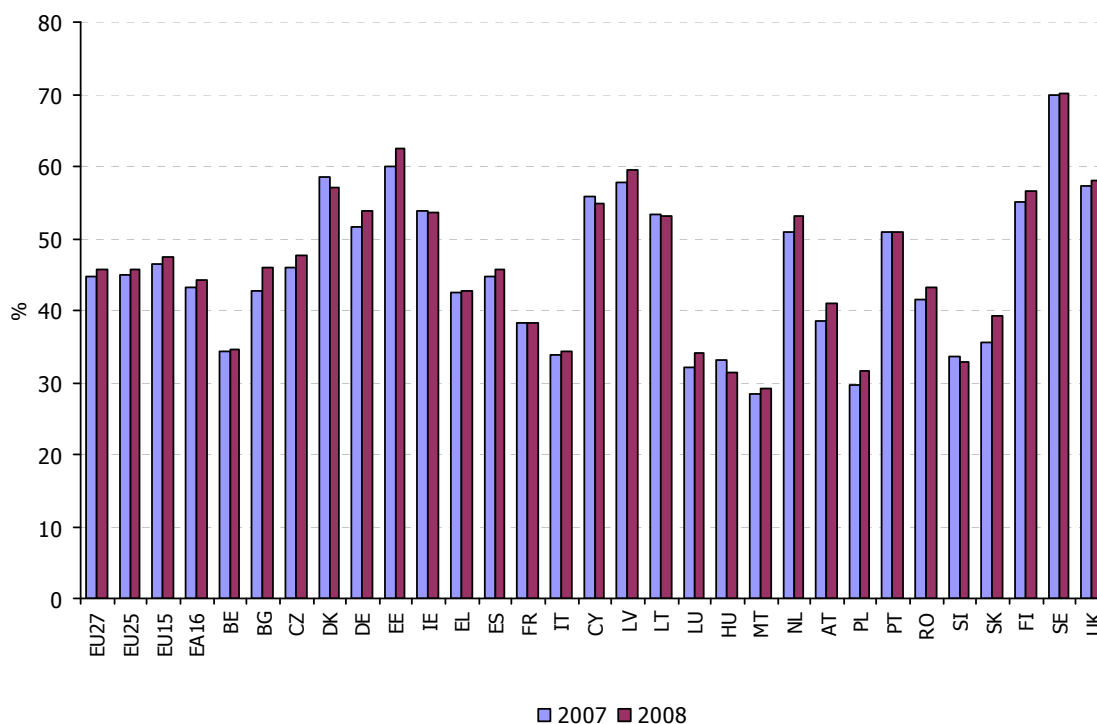

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	62,6	62,4	62,6	63	63,6	64,5	65,4	65,9
EU25	62,8	62,8	63	63,4	64	64,9	65,8	66,3
EU15	64,1	64,2	64,5	64,8	65,4	66,2	67	67,3
EA16	62,2	62,4	62,7	63,2	63,8	64,8	65,7	66,0
EL	56,3	57,5	58,7	59,4	60,1	61	61,4	61,1
Άντρες								
EU27	70,9	70,4	70,3	70,4	70,8	71,7	72,5	72,8
EU25	71,4	71	70,9	71	71,4	72,1	73	73,2
EU15	73,1	72,8	72,7	72,7	73	73,6	74,2	74,2
EA16	71,8	71,6	71,5	71,5	71,8	72,6	73,3	73,3
EL	71,4	72,2	73,4	73,7	74,2	74,6	74,9	75
Γυναίκες								
EU27	54,3	54,4	54,9	55,5	56,3	57,3	58,3	59,1
EU25	54,3	54,7	55,2	55,8	56,6	57,6	58,6	59,4
EU16	55	55,6	56,2	57	57,8	58,8	59,7	60,4
EA13	52,4	53,1	53,8	54,6	55,6	56,7	57,9	58,8
EL	41,5	42,9	44,3	45,2	46,1	47,4	47,9	48,7

Πηγή: Eurostat

II-2α. Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών

(% απασχολούμενων ατόμων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού)

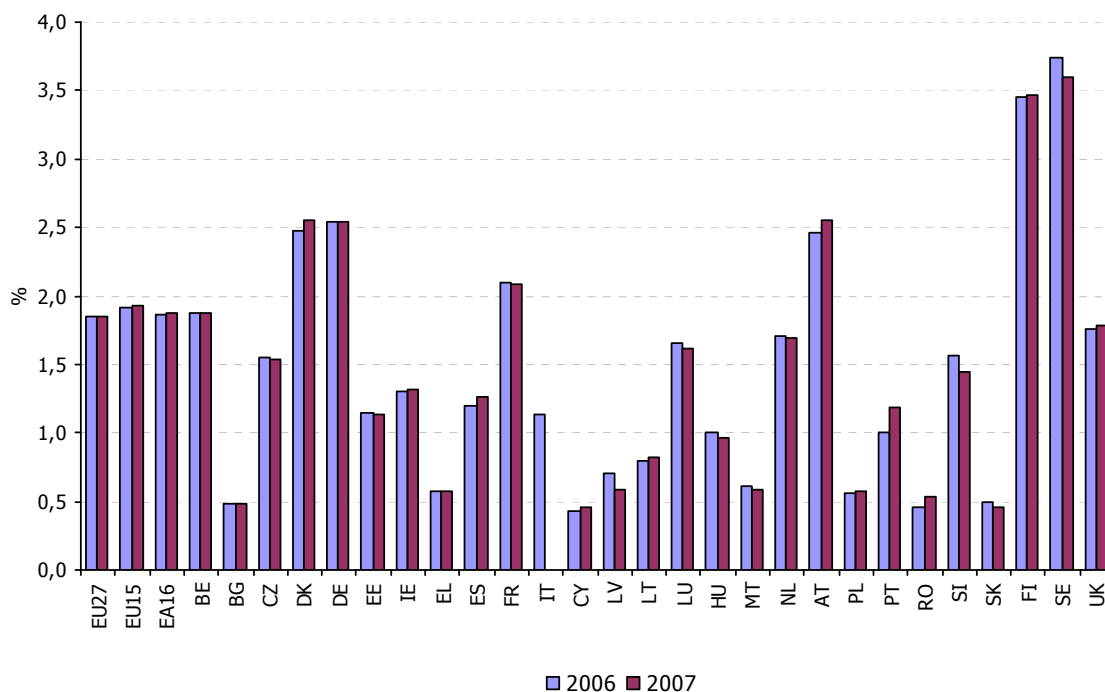

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	36,9	37,7	38,5	40,0	40,7	42,3	43,5	44,7	45,6
EU25	36,6	37,5	38,7	40,3	41,0	42,6	43,7	44,9	45,7
EU15	37,8	38,8	40,2	41,7	42,5	44,2	45,3	46,5	47,4
EA16	34,2	35	36,2	37,7	38,5	40,4	41,7	43,2	44,2
EL	39,0	38,2	39,2	41,3	39,4	41,6	42,3	42,4	42,8
Άντρες									
EU27	47,1	47,7	48,4	49,9	50,3	51,6	52,7	53,9	55,0
EU25	46,9	47,7	48,8	50,3	50,8	51,9	52,8	54,1	55,0
EU15	48,0	48,9	50,1	51,6	52,2	53,3	54,1	55,3	56,2
EA16	44,8	45,5	46,6	48,0	48,6	49,8	50,9	52,4	53,3
EL	55,2	55,3	55,9	58,7	56,4	58,8	59,2	59,1	59,1
Γυναίκες									
EU27	27,4	28,2	29,1	30,7	31,6	33,6	34,9	36,0	36,9
EU25	26,9	27,8	29,2	30,8	31,7	33,8	35,0	36,1	37,0
EU15	28,0	29,1	30,7	32,2	33,2	35,5	36,9	38,1	39,0
EA16	24,1	24,9	26,3	27,7	28,7	31,3	32,8	34,5	35,7
EL	24,3	22,9	24,0	25,5	24,0	25,8	26,6	26,9	27,5

Πηγή: Eurostat

III-A, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΈΡΕΥΝΑ

III-1α, Ακαθάριστη Εγχώρια Δαπάνη σε Έρευνα και Ανάπτυξη (R&D)
(% του ΑΕΠ)

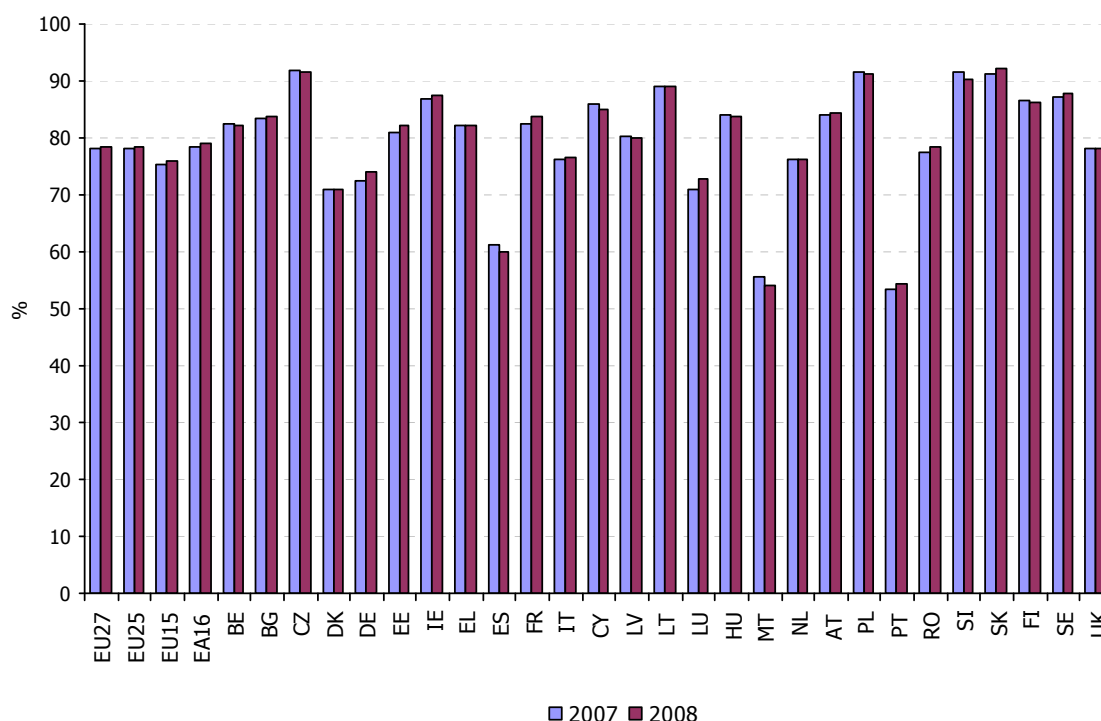
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	1.84(s)	1.85(s)	1.86(s)	1.87(s)	1.86(s)	1.82(s)	1.82(s)	1.85(s)	1.85(s)
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU15	1.89(s)	1.91(s)	1.92(s)	1.93(s)	1.92(s)	1.89(s)	1.88(s)	1.92(s)	1.93(s)
EA16	:	1.84(s)	1.85(s)	1.87(s)	1.86(s)	1.84(s)	1.83(s)	1.86(s)	1.87(s)
EL	0.6	:	0.58	:	0.57	0.55(e)	0.58	0.57(e)	0.57(e)

(s): εκτίμηση Eurostat, (e): εκτίμηση

Πηγή: Eurostat

III-2α, Επίπεδο Μόρφωσης Ατόμων Ηλικίας 20-24 ετών

(% πληθυσμού 20-24 ετών που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την δευτεροβάθμια εκπαίδευση)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	76,6	76,6	76,7	76,9	77,1	77,5	77,9	78,1	78,5
EU25	76,6	76,5	76,7	77	77,3	77,6	77,9	78	78,4
EU15	73,7	73,6	73,7	74	74,4	74,7	75	75,2	75,8
EA16	73,6	73,2	73,4	73,4	74,0	74,2	74,4	74,9	75,5
EL	79,2	80,2	81,1	81,7	83	84,1	81	82,1	82,1
Άντρες									
EU27	73,8	74	74	74,4	74,4	74,9	75	75,5	75,6
EU25	73,7	73,7	74	74,4	74,4	74,8	74,9	75,2	75,4
EU15	70,7	70,5	70,9	71,3	71,2	71,8	71,8	72,2	72,6
EA16	70,2	69,9	70,1	70,2	70,5	70,9	70,9	71,5	72,0
EL	73,6	75,3	76,1	76,6	79,2	79,7	75,5	77,5	78
Γυναίκες									
EU27	79,3	79,2	79,3	79,4	79,9	80,2	80,8	80,8	81,3
EU25	79,5	79,3	79,4	79,6	80,2	80,4	81	80,9	81,5
EU15	76,8	76,6	76,6	76,8	77,5	77,7	78,4	78,3	79,1
EA16	76,9	76,4	76,6	76,7	77,6	77,7	78,1	78,3	79
EL	84,6	84,8	86	86,8	86,8	88,5	86,6	87	86,6

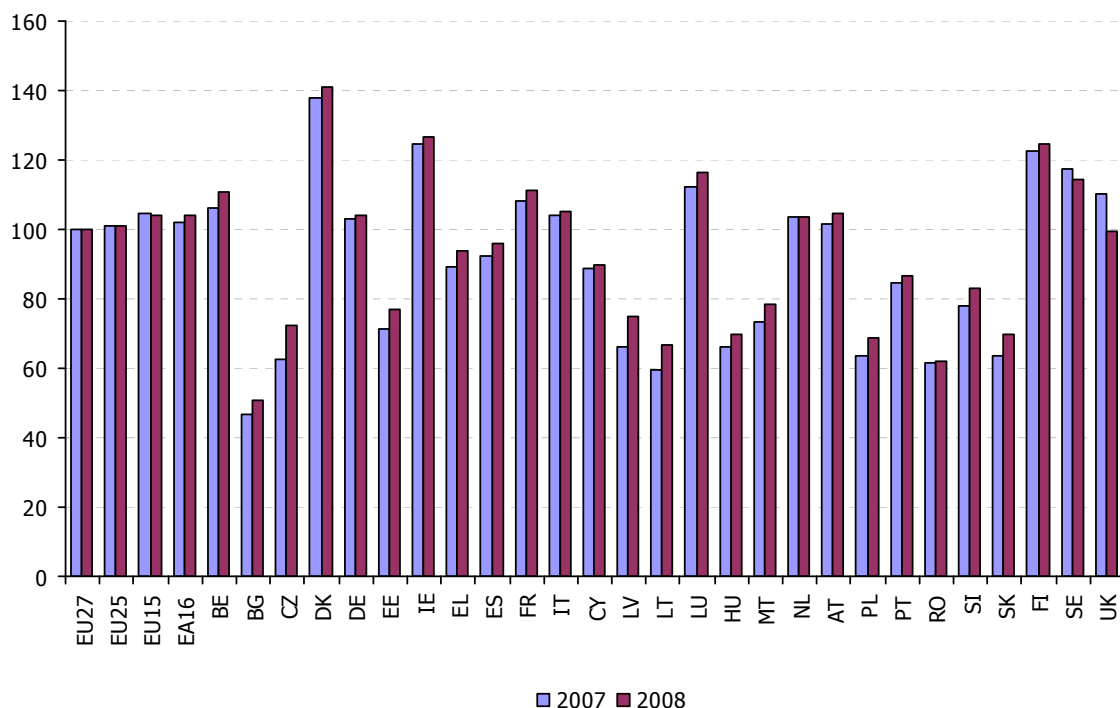
Πηγή: Eurostat

IV-A, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

IV-1α, Συγκριτικά Επίπεδα Τιμών

(ιδιωτική τελική κατανάλωση, συμπεριλαμβάνονται οι έμμεσοι φόροι ΕΕ-25=100)

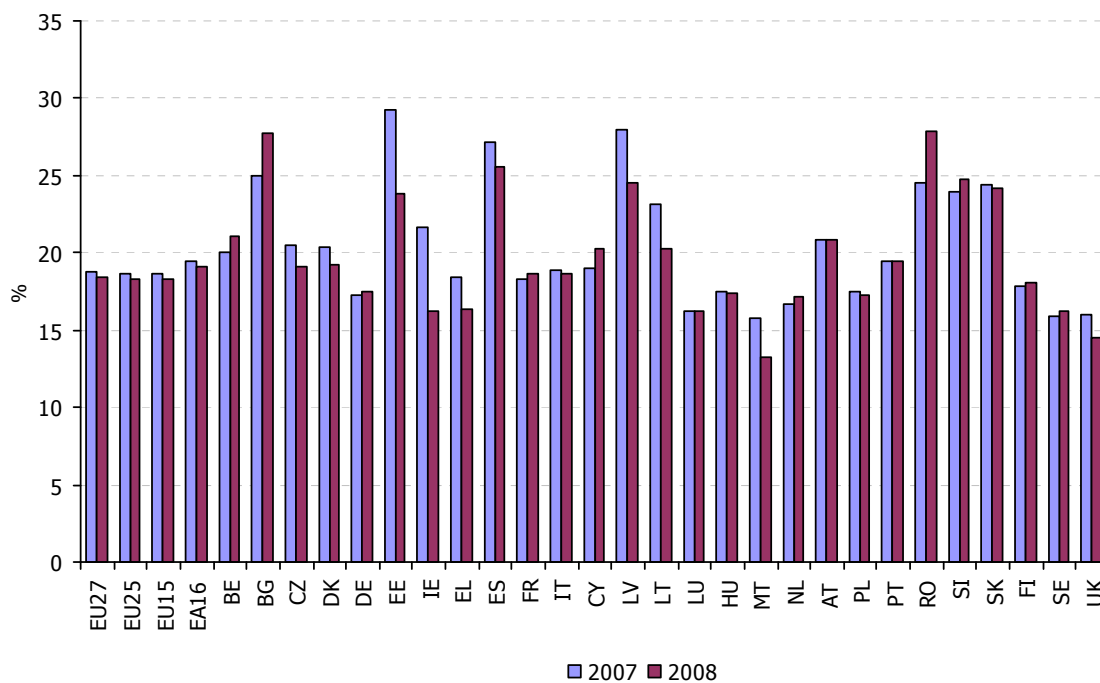

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EU25	101	101,1	101,1	101,1	101,2	101,1	101,1	101,1	101,1
EU15	104,9	104,7	104,8	105,2	105,4	104,8	104,9	104,7	104,3
EA16	100,2	100,5	100,5	103,0	103,1	102,1	102,1	102,0	104,1
EL	84,8	82,3	80,2	85,9	87,6	88,2	88,8	89,4	94,1

Πηγή: Eurostat

IV-2α, Επιχειρηματικές Επενδύσεις

(ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ιδιωτικών επιχειρήσεων ως % του ΑΕΠ)

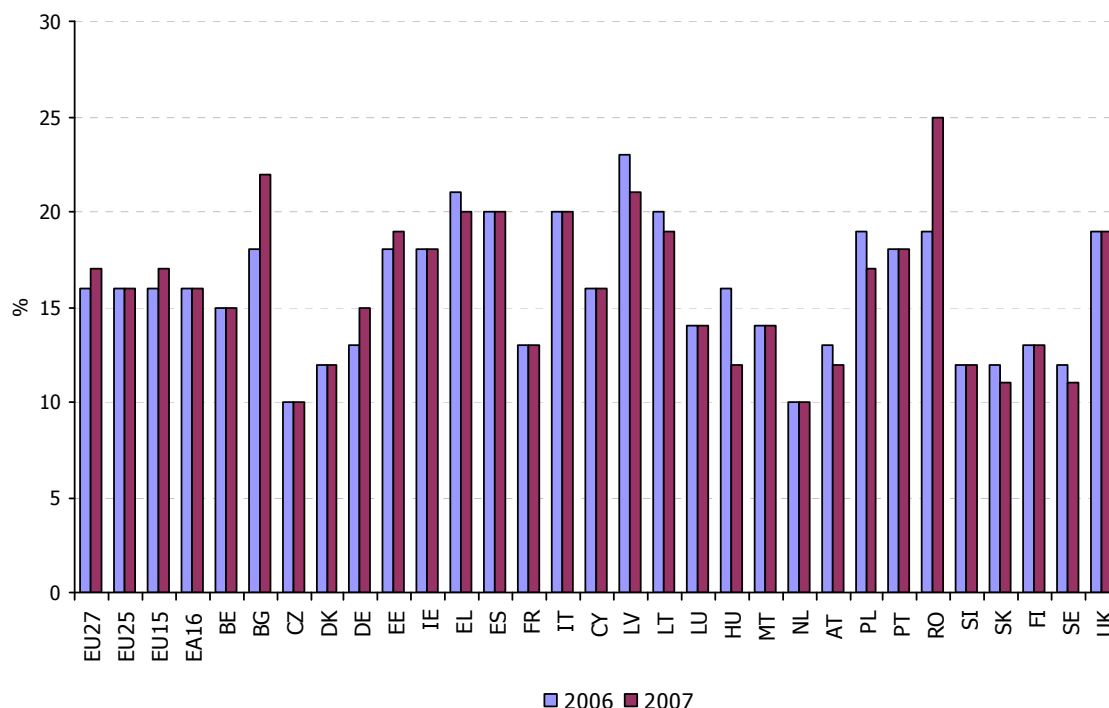
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	18,4	17,8	17,3	17	17,2	17,7	18,2	18,8	18,4
EU25	18,4	17,8	17,3	17	17,2	17,7	18,2	18,7	18,3
EU15	18,2	17,7	17,2	17	17,2	17,7	18,2	18,6	18,3
EA16	18,9	18,4	17,8	17,6	17,8	18,2	18,9	19,4	19,1
EL	17,9	18,1	19,1	19,7	18,5	17,6	18,4	18,4	16,4

Πηγή: Eurostat

V-A, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

V-1α, Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας

(% ατόμων με διαθέσιμο εισόδημα κάτω του 60% του εθνικού διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος)

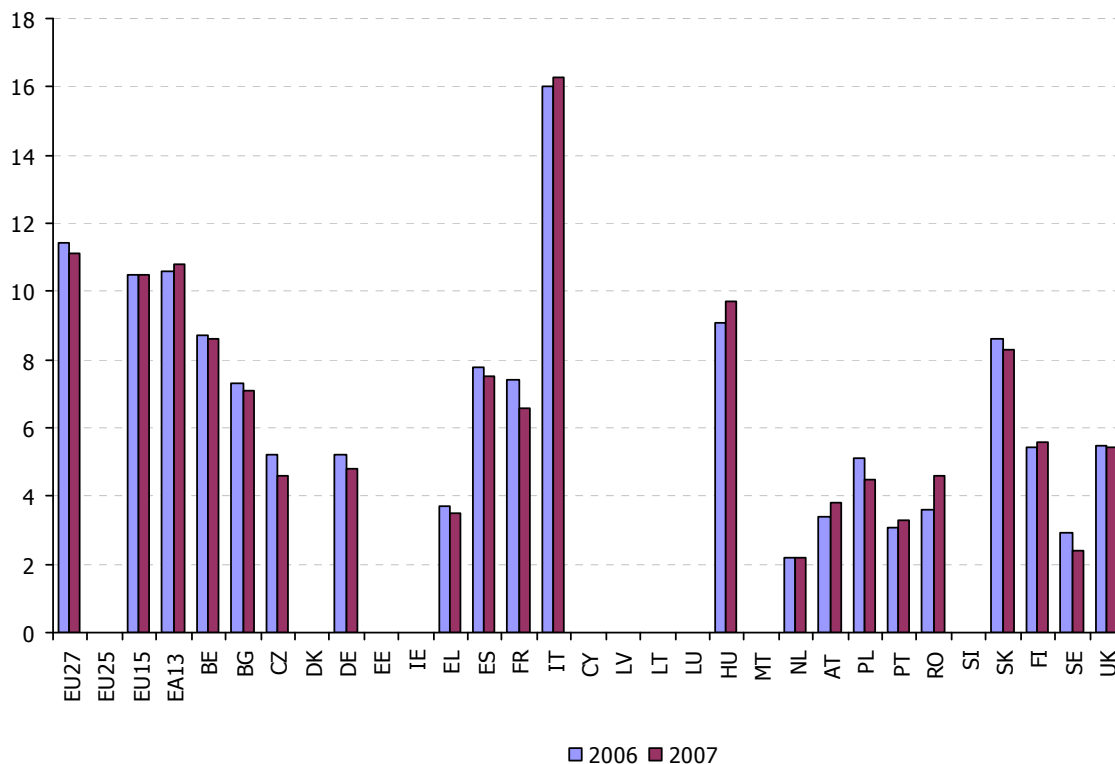

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	:	:	:	:	:	:	16 (s)	16 (s)	17
EU25	17(s)	16 (s)	16 (s)	:	15 (s)	16 (s)	16	16	16
EU15	17(s)	15 (s)	15 (s)	:	15 (s)	17 (s)	16	16	17
EA16	;	:	:	:	:	:	15	16	16
EL	21	20	20	:	21 (b)	20	20	21	20
Άντρες									
EU27	:	:	:	:	:	:	15(s)	15(s)	16
EU25	15(s)	15(s)	15(s)	:	14(s)	15(s)	15(b)	15	15
EU15	15(s)	15(s)	:	:	14(s)	15(s)	15(b)	15	15
EA16	:	:	:	:	:	:	14	15	15
EL	20	19	19	:	20(b)	19	18	20	20
Γυναίκες									
EU27	:	:	:	:	:	:	17(s)	17(s)	18
EU25	17(s)	17(s)	17(s)	:	16(s)	17(s)	17(b)	17	17
EU15	17(s)	16(s)	:	:	17(s)	18(s)	17(b)	17	17
EA16	:	:	:	:	:	:	16	16	17
EL	21	20	22	:	21b	21	21	21	21

(s): εκτίμηση Eurostat

Πηγή: Eurostat

V-2α Διασπορά Ποσοτών Συνολικής Απασχόλησης ανά Περιφέρεια
 (Συντελεστής διασποράς ποσοτών απασχόλησης μεταξύ περιφερειών της κάθε χώρας, NUTS 2)

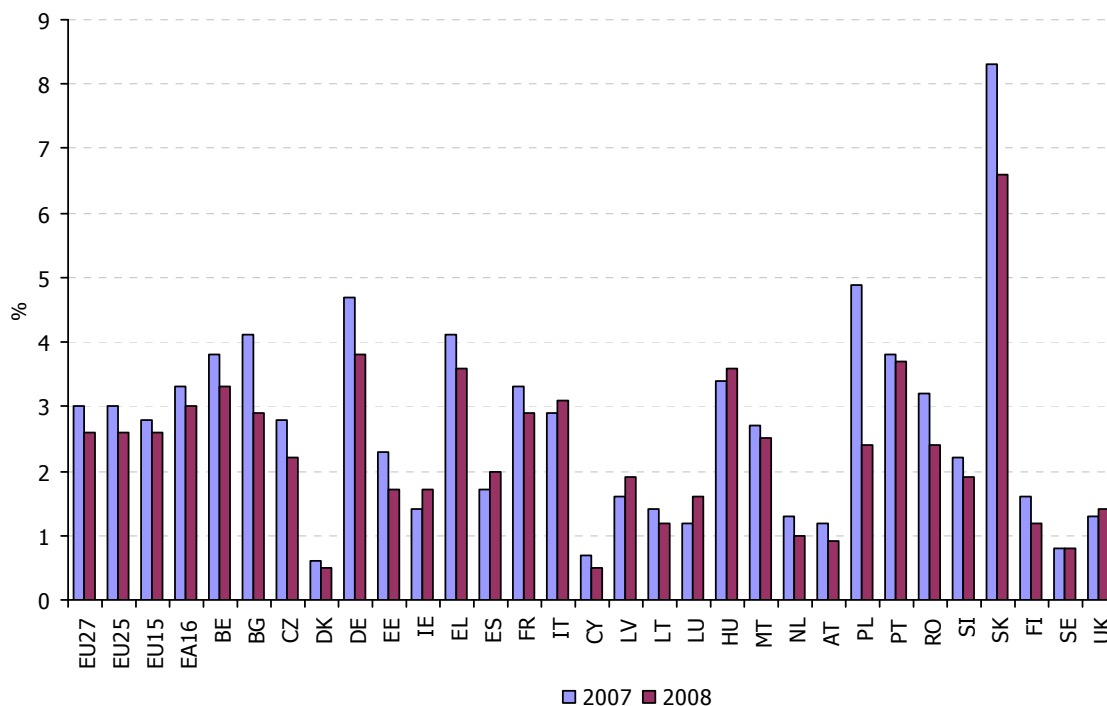
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	12,9	13	13,2	13,2	12,9	12,1	11,9	11,4	11,1
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU15	13,8	13,3	13,1	12,4	11,8	11	10,8	10,5	10,5
EA13*	13,3	13	12,7	12,1	11,5	10,5	10,6	10,6	10,8
EL	5,2	5,1	4,3	3,8	3,2	4,1	4,3	3,7	3,5

*Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ευρωζώνη των 16

Πηγή: Eurostat

V-3α Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας (% των ανέργων άνω των 12 μηνών στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού)

Ως άνεργους θεωρούμε τα άτομα τουλάχιστον 15 ετών τα οποία δεν μένουν σε συλλογικές κατοικίες και δεν θα εργαστούν ή θα ξεκινήσουν να εργάζονται τις επόμενες δυο εβδομάδες καθώς ψάχνουν για εργασία, Η διάρκεια ανεργίας ορίζεται ως το χρονικό διάστημα: που ψάχνουν για εργασία (μεγαλύτερο των 12 μηνών)

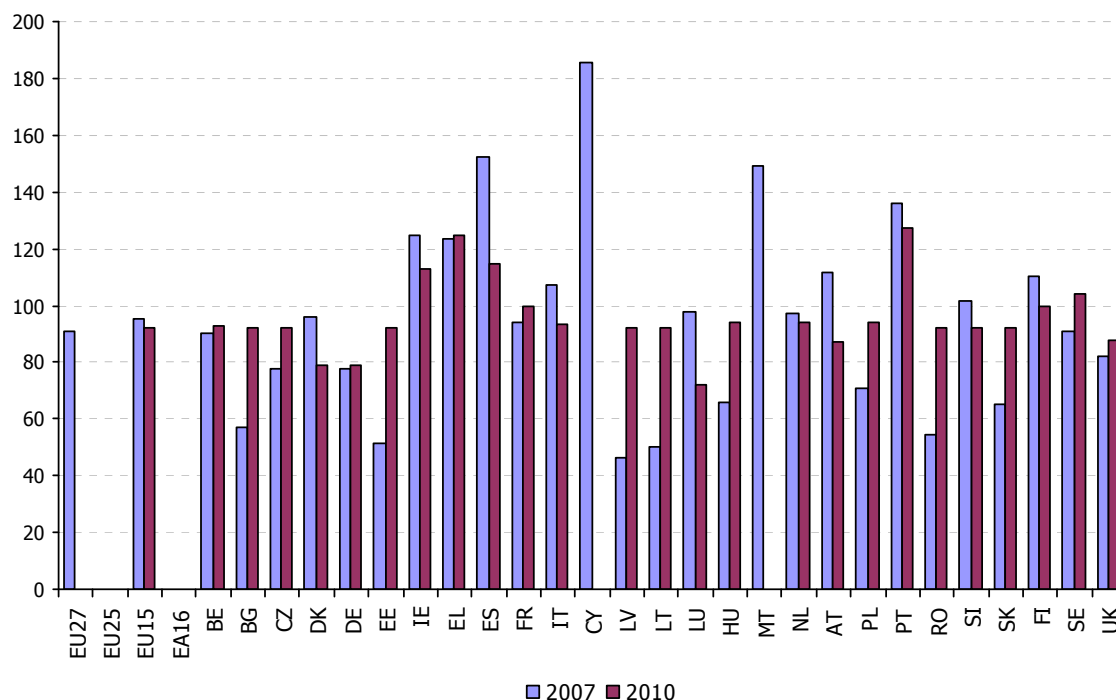
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	4	3,9	4	4,1	4,2	:	3,7	3	2,6
EU25	3,9	3,8	3,9	4	4,1	:	3,7	3	2,6
EU15	3,4	3,1	3,1	3,3	3,4	:	3,2	2,8	2,6
EA16	4,1	3,7	3,7	4,0	4,2	4,1	3,9	3,3	3,0
EL	6,2	5,5	5,3	5,3	5,6	5,1	4,8	4,1	3,6
Άντρες									
EU27	3,5	3,5	3,6	3,8	3,8	:	3,5	2,8	2,4
EU25	3,4	3,3	3,4	3,6	3,7	:	3,4	2,8	2,4
EU15	2,9	2,7	2,7	3	3,1	:	3	2,6	2,4
EA16	3,3	3,1	3,2	3,5	3,7	3,7	3,5	2,9	2,7
EL	3,5	3,2	3,1	3	3	2,6	2,6	2,2	2,1
Γυναίκες									
EU27	4,6	4,4	4,5	4,5	4,6	:	4	3,3	2,8
EU25	4,6	4,4	4,4	4,5	4,5	:	4	3,3	2,8
EU15	4,1	3,6	3,5	3,7	3,8	:	3,5	3,1	2,8
EA16	5,0	4,5	4,4	4,6	4,8	4,6	4,3	3,8	3,3
EL	10,1	9	8,6	8,9	9,4	8,9	8,1	7	6

Πηγή: Eurostat

VI-A, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

VI-1α, Εκπομπές Αερίων που σχετίζονται με το Φαινόμενο του Θερμοκηπίου

(ποσοστιαία μεταβολή από το έτος βάσης ως προς τους στόχους του Κιότο, σε ισοδύναμα CO₂)

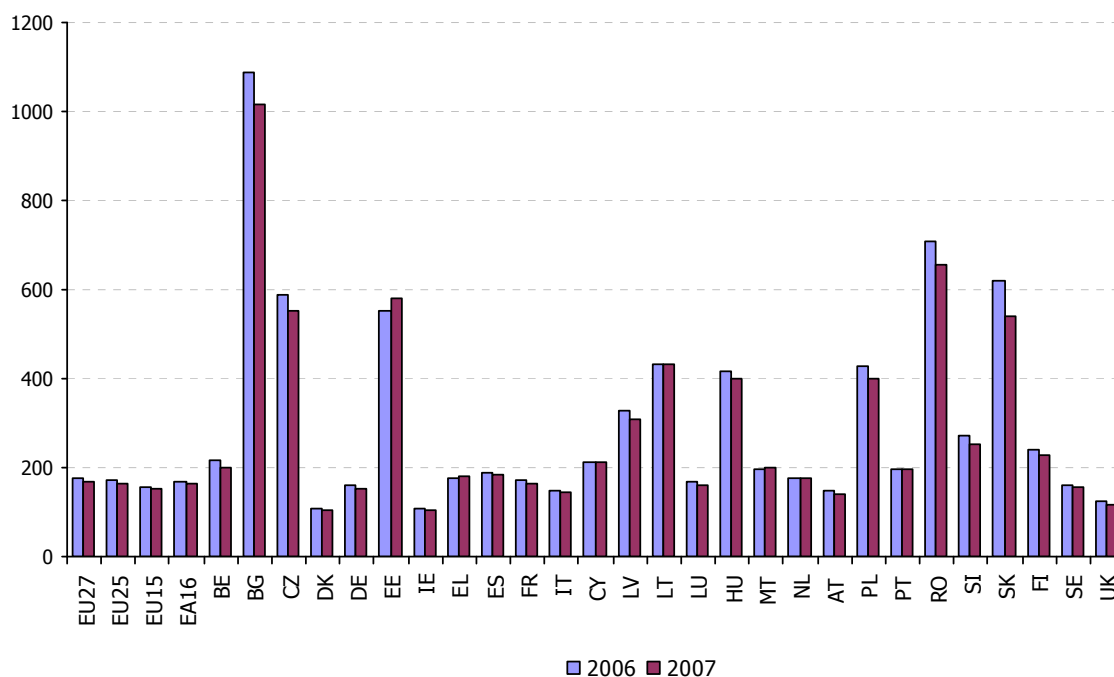

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2010
EU27	90,8	91,8	91,0	92,6	92,6	91,9	91,8	90,7	:
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU15	96,3	97,4	96,8	98,0	98,0	97,1	96,5	95,0	92,0
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	118,8	119,8	119,4	122,7	122,8	123,2	119,7	123,2	125,0

Πηγή: Eurostat

VI-2α, Ενεργειακή Ένταση της Οικονομίας

(ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση ενέργειας ως προς ΑΕΠ (σταθερές τιμές 1995), kilogram ισοδύναμου πετρελαίου (kgoe) ανά 1000 €)

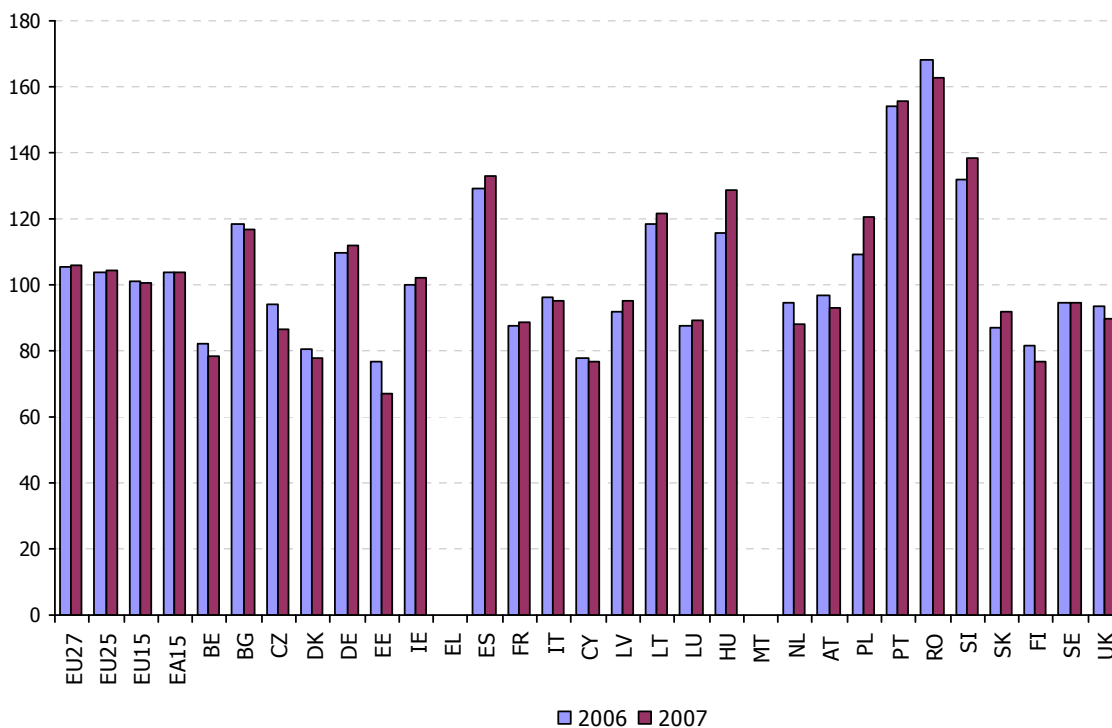

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	193,2	187,4	187,9	185,0	187,3	184,9	181,5	176,1	169,4
EU25	188,1	182,4	183,0	180,1	182,3	180,2	176,9	171,4	165,0
EU15	172,4	167,6	168,1	165,5	167,4	165,9	162,9	157,5	151,7
EA16	178,9	174,5	175,3	173,8	176,7	175,7	172,9	167,6	162,1
EL	203,5	204,6	202,2	200,8	193,1	186,9	185,0	178,0	181,8

Πηγή: Eurostat

VI-3α, Όγκος Μεταφερόμενων Εμπορευμάτων

(ως προς του ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2000, σε τόνους ανά χλμ, Δείκτης 2000=100)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	100.1(s)	100.0	99.0(s)	100.0(s)	99.4(s)	105.5(s)	105.4(s)	106.3(s)	106.8(s)
EU25	100.4(s)	100.0	99.8(s)	99.5(s)	98.6(s)	104.3(s)	103.5(s)	104.4(s)	104.9(s)
EU15	100.2(s)	100.0	99.1(s)	99.4(s)	97.8(s)	103.3(s)	101.7(s)	101.6(s)	100.9(s)
EA15*	99.7(s)	100.0	99.7(s)	100.3(s)	98.7(s)	105.5(s)	104.1(s)	104.0(s)	103.8(s)
EL	:	100.0	:	:	:	:	:	:	:

(s): εκτίμηση Eurostat

* Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ευρωζώνη των 16

Πηγή: Eurostat

ΜΕΡΟΣ Β
(ΑΛΛΟΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ)

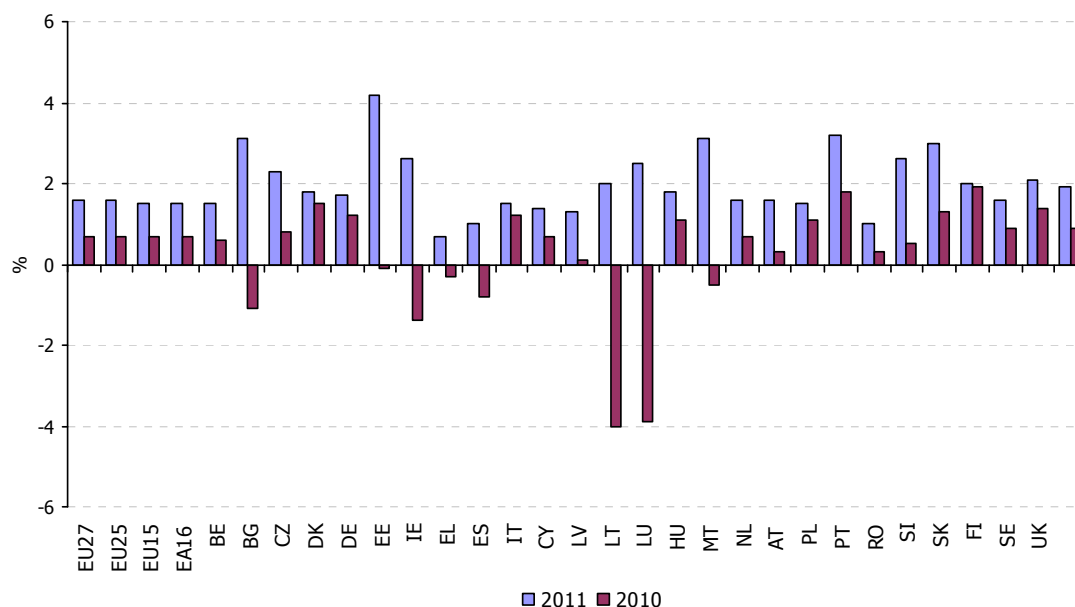

I-B, ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

I-1β, Ρυθμός Ανάπτυξης ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2000)

(% μεταβολής σε σχέση με το προηγούμενο έτος)

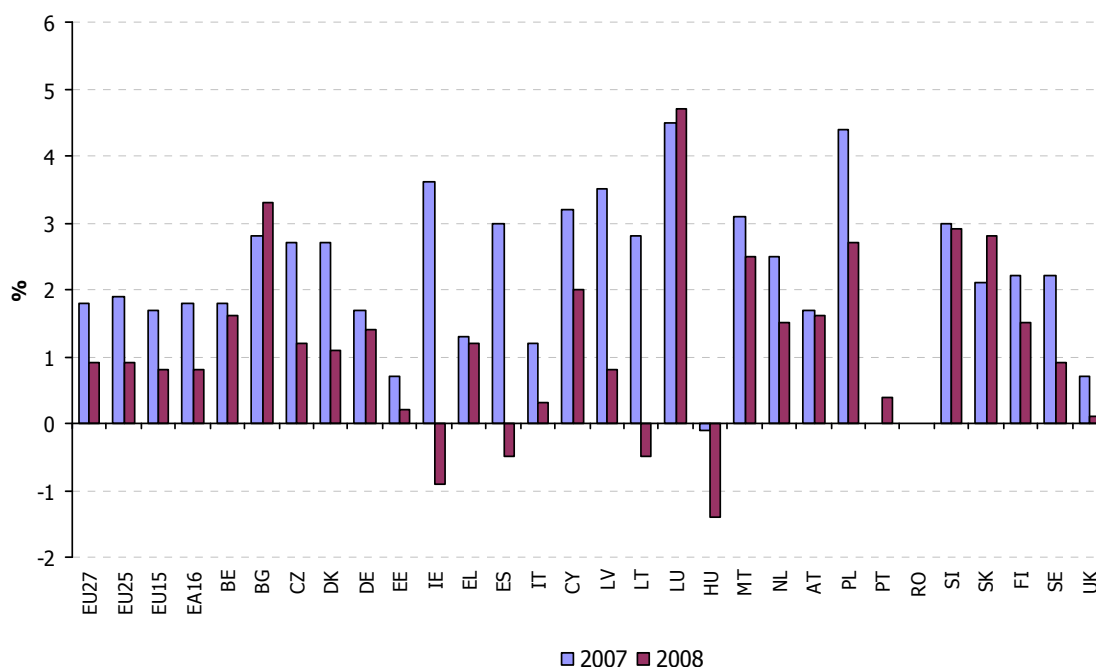
Η μέτρηση της μεταβολής του όγκου ΑΕΠ γίνεται μέσω του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, Η επίπτωση από τις μεταβολές του επιπέδου των τιμών (πληθωρισμός) απαλείφονται,

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU27	1.3	2.5	2.0	3.2	2.9	0.9	-4.0 (f)	0,7(f)	1,6(f)
EU25	1.3	2.5	2.0	3.2	2.8	0.8	-4.0 (f)	0,7(f)	1,6(f)
EU15	1.2	2.3	1.8	3.0	2.6	0.6	-4.0 (f)	0,7(f)	1,5(f)
EA16	0.8	2.2	1.7	3.0	2.7	0.7	-4.0 (f)	0,7(f)	1,5(f)
EL	5.9	4.6	2.2	4.5	4.5	2.0	-0.9 (f)	-0,3 (f)	0,7(f)

(f): πρόβλεψη
 Πηγή: Eurostat

Ι-2β, Μεταβολή της Απασχόλησης (ετήσια μεταβολή της συνολικής απασχόλησης)

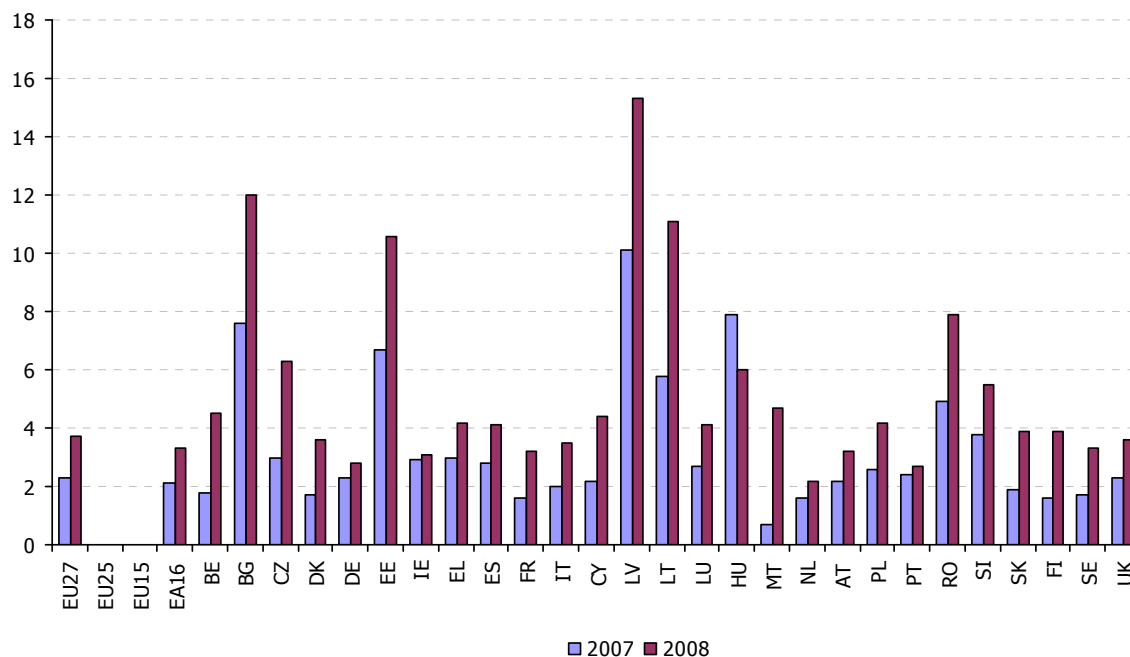
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	1,5	1	0,4	0,4	0,7	1,0	1,6	1,8	1
EU25	1,7	1,1	0,4	0,3	0,8	1,1	1,7	1,9	1
EU15	2,2	1,4	0,7	0,5	0,8	1,0	1,5	1,7	0,7
EA16	2,4	1,5	0,7	0,4	0,8	1,0	1,6	1,8	0,8
EL	0,5	0,1	2,3	1,0	2,3	1,0	2,1	1,3	1,2
Άντρες									
EU27	1,0	0,6	0	0,1	0,3	0,7	1,4	1,6	0,6
EU25	1,2	0,7	-0,1	0	0,4	0,7	1,4	1,6	0,5
EU15	1,6	1,0	0,1	0	0,2	0,4	1,2	1,3	0,1
EA16	1,9	1,0	0	-0,1	0,2	0,4	1,3	1,3	0,1
EL	0,1	0,2	1,6	0,5	1,7	0,6	1,3	1,2	0,7
Γυναίκες									
EU27	2,2	1,5	0,8	0,7	1,2	1,3	1,9	2,1	1,5
EU25	2,4	1,6	1,1	0,8	1,3	1,5	1,9	2,2	1,6
EU15	3	2	1,5	1,0	1,5	1,6	1,9	2,1	1,4
EA16	3,0	2,2	1,6	1,2	1,6	1,7	2,1	2,4	1,6
EL	1,2	0	3,3	1,8	3,4	1,5	3,4	1,4	2,1

Πηγή: Eurostat

Ι-3β, Πληθωρισμός (ετήσιος ρυθμός μεταβολής του Εν,Δ,Τ,Κ)

Οι εναρμονισμένοι Δείκτες Τιμών Καταναλωτή καταρτίσθηκαν με στόχο την διεθνή σύγκριση των μεταβολών στις τιμές των καταναλωτών (πληθωρισμού),

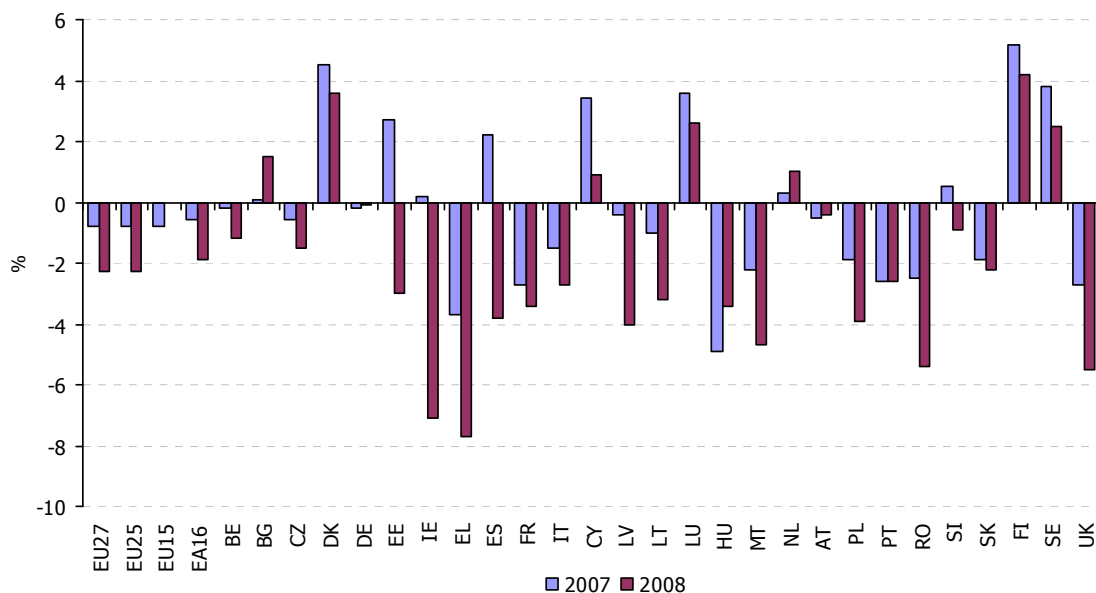
Οι Εν.Δ.Τ.Κ χρησιμοποιούνται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με σκοπό την παρακολούθηση του πληθωρισμού στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) καθώς και την εκτίμηση του πληθωρισμού σύγκλισης,

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	:	:	:	:	:	2,3	2,2	2,3	3,7
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU15	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EA16	2,2	2,4	2,3	2,1	2,2	2,2	2,2	2,1	3,3
EL	2,9	3,7	3,9	3,4	3,0	3,5	3,3	3,0	4,2

Πηγή: Eurostat

Ι-4β, Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (ως % του ΑΕΠ)

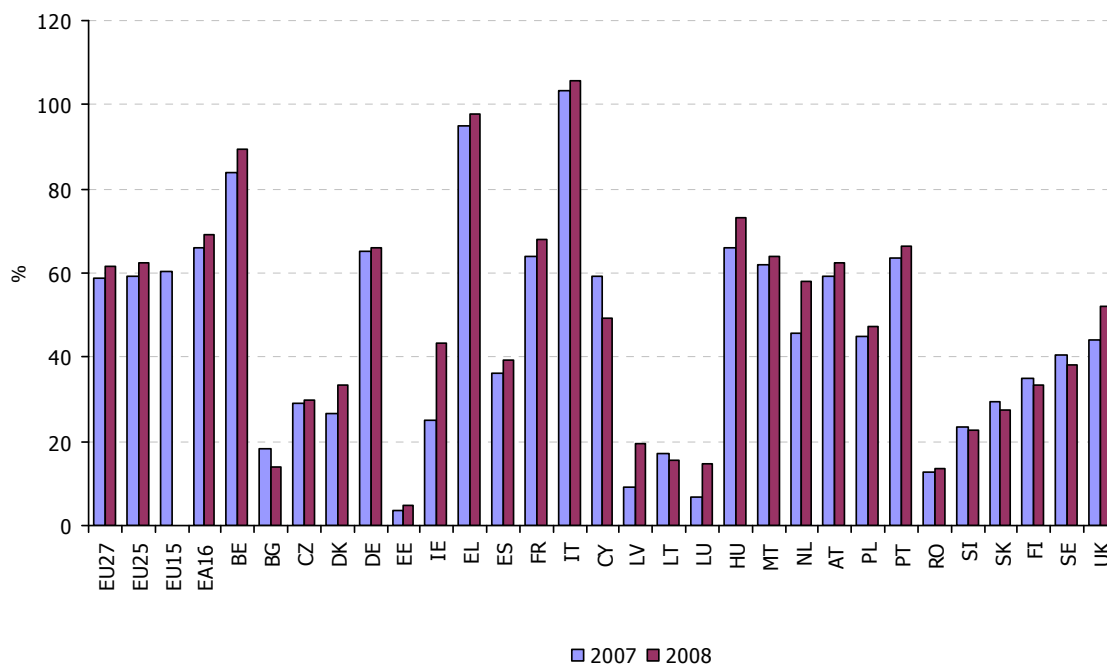

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	0,6	-1,4	-2,5	-3,1	-2,9	-2,4	-1,4	-0,8	-2,3
EU25	0,6	-1,4	-2,5	-3,1	-2,9	-2,5	-1,4	-0,8	-2,3
EU15	0,8	-1,2	-2,3	-3	-2,8	-2,4	-1,3	-0,8	:
EA16	0	-1,9	-2,6	-3,1	-2,9	-2,5	-1,3	-0,6	-2
EL	-3,7	-4,5	-4,8	-5,6	-7,5	-5,2	-2,9	-3,7	-7,7

Πηγή: Eurostat

I-5β, Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (ως % του ΑΕΠ)

Το χρέος Γενικής Κυβέρνησης καθορίζεται ως το απόθεμα του ακαθάριστου χρέους στο τέλος του έτους σε ονομαστικές τιμές,

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	61,9	61	60,3	61,8	62,2	62,7	61,3	58,7	61,5
EU25	62	61,1	60,5	62	62,5	63,1	61,8	59,3	62,2
EU15	63,2	62,2	61,6	63	63,3	64,1	62,8	60,4	:
EA16	69,2	68,2	68,0	69,1	69,5	70,0	68,3	66,0	69,3
EL	103,4	103,7	101,7	97,4	98,6	100	97,1	95,6	99,2

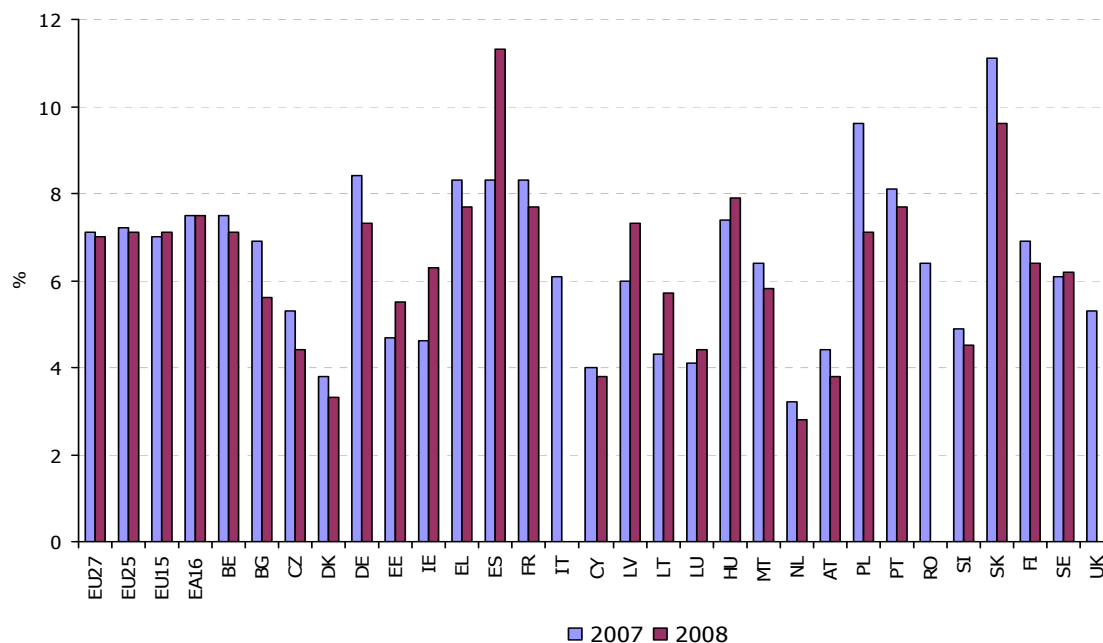
Πηγή: Eurostat

II-B, ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

II-1β, Ποσοστό Ανεργίας

(άνεργοι ως μερίδιο του εργατικού δυναμικού)

Ως άνεργους θεωρούμε τα άτομα τουλάχιστον 15 ετών τα οποία δεν μένουν σε συλλογικές κατοικίες και δεν θα εργαστούν ή θα ξεκινήσουν να εργάζονται τις επόμενες δυο εβδομάδες καθώς ψάχνουν για εργασία,

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	8,7	8,5	8,9	9	9	8,9	8,2	7,1	7
EU25	8,6	8,4	8,8	9	9	8,9	8,2	7,2	7,1
EU15	7,7	7,2	7,6	7,9	8,1	8,1	7,7	7	7,1
EA16	8,5	8,0	8,4	8,8	9,0	9,0	8,3	7,5	7,5
EL	11,2	10,7	10,3	9,7	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7
Άντρες									
EU27	7,8	7,7	8,3	8,4	8,5	8,3	7,6	6,6	6,6
EU25	7,6	7,6	8,1	8,3	8,4	8,3	7,5	6,6	6,6
EU15	6,7	6,4	6,9	7,3	7,4	7,5	7,1	6,4	6,7
EA16	7,1	6,9	7,4	7,9	8,1	8,2	7,5	6,7	6,9
EL	7,4	7,2	6,8	6,2	6,6	6,1	5,6	5,2	5,1
Γυναίκες									
EU27	9,8	9,4	9,7	9,7	9,8	9,6	8,9	7,8	7,5
EU25	9,9	9,4	9,6	9,8	9,9	9,7	9	7,9	7,6
EU15	8,9	8,3	8,5	8,7	8,9	8,9	8,5	7,8	7,6
EA16	10,2	9,5	9,7	10,0	10,1	10,0	9,4	8,5	8,3
EL	17,1	16,1	15,7	15	16,2	15,3	13,6	12,8	11,4

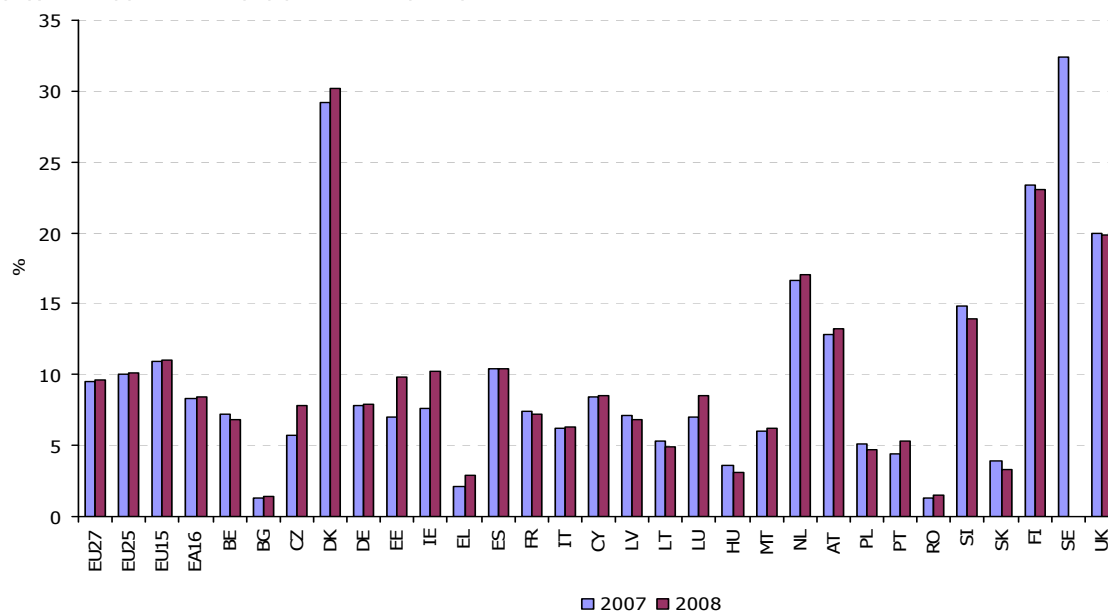
Πηγή: Eurostat

II-2β, Δια Βίου Εκπαίδευση

(% πληθυσμού 25-64 ετών που συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης)

Η αναφερόμενη περίοδος είναι οι τελευταίες τέσσερις εβδομάδες διεξαγωγής της έρευνας (εξαιρούνται η Γαλλία, η Ολλανδία και η Πορτογαλία για τις οποίες τα στοιχεία αναφέρονται σε εκπαίδευση ή μόρφωση που λαμβάνεται την στιγμή που γίνεται η έρευνα), Στη μόρφωση περιλαμβάνεται η βασική, ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση καθώς επίσης η εκπαίδευση μέσα από την εργασία, σεμινάρια, εξ' αποστάσεως, άνευ διδασκάλου εκπαίδευση κ,τ,λ, Επίσης περιλαμβάνονται ειδικά τμήματα π,χ ξένων γλωσσών, καλών τεχνών όπως επίσης και για διοίκηση επιχειρήσεων, επεξεργασία στοιχείων κ,α, Μέχρι το 1998 ως εκπαίδευση θεωρούνταν η γενική και επαγγελματική εκπαίδευση η οποία σχετίζεται με την τρέχουσα ή μελλοντική εργασία του ερωτηθέντα,

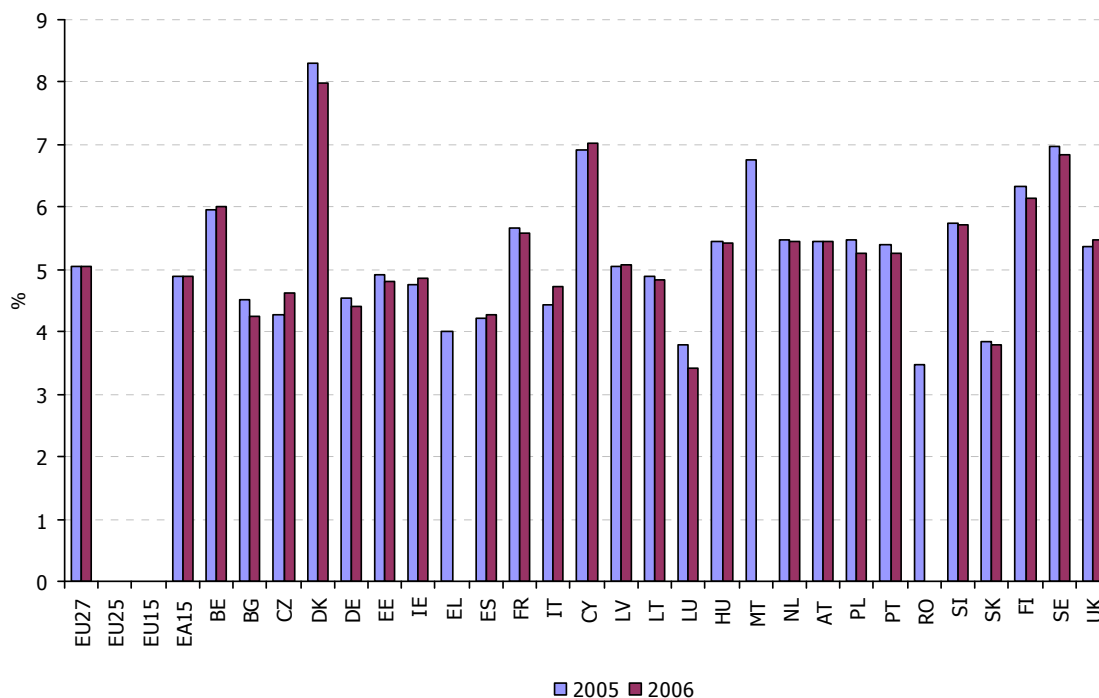
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ΕΥ27	7,1(e)	7,1(e)	7,2	8,5	9,3	9,8	9,7	9,5	9,5
ΕΥ25	7,5(e)	7,5(e)	7,6	9,0	9,8	10,3	10,2	10	10,1
U15	8,0(e)	8,0(e)	8,1	9,8	10,7	11,3	11,2	10,9	11,0
ΕΑ16	5,3(e)	5,3(e)	5,4	6,5	7,3	8,1	8,2	8,3	8,4
ΕΛ	1	1,2	1,1	2,6	1,8	1,9	1,9	2,1	2,9
Άντρες									
ΕΥ27	6,7(e)	6,6(e)	6,6	7,9	8,7	9	8,8	8,6	8,7
ΕΥ25	7,1(e)	7,0(e)	7	8,4	9,1	9,5	9,3	9	9,1
ΕΥ15	7,6(e)	7,5(e)	7,5	9,1	10	10,4	10,2	9,8	10,0
ΕΑ16	5,3(e)	5,3(e)	5,3	6,3	7,2	7,9	7,8	7,9	8,0
ΕΛ	1	1,2	1,1	2,6	1,8	1,9	2	2,2	2,8
Γυναίκες									
ΕΥ27	7,5(e)	7,6(e)	7,8	9,1	10	10,5	10,5	10,3	10,4
ΕΥ25	8,0(e)	8,0(e)	8,2	9,6	10,6	11,1	11,1	10,9	11,0
ΕΥ15	8,5(e)	8,5(e)	8,8	10,4	11,4	12,1	12,2	11,9	12,0
ΕΑ16	5,2(e)	5,3(e)	5,5	6,6	7,5	8,4	8,5	8,7	8,7
ΕΛ	1	1,1	1,1	2,7	1,8	1,8	1,8	2,1	3,1

(e): εκτίμηση
Πηγή: Eurostat

III-B, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΈΡΕΥΝΑ

III-1β, Δημόσιες Δαπάνες για Εκπαίδευση

(% του ΑΕΠ)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU27	:	4.86(s)	4.88(s)	4.99(s)	5.10(s)	5.14(s)	5.06(s)	5.04(s)	5.05(s)
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU15	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EA15*	:	:	:	4.98(s)	5.00(s)	5.03(s)	4.95(s)	4.88(s)	4.89(s)
EL	:	3.25	3.39	3.50	3.57	3.58	3.82	4.00	:

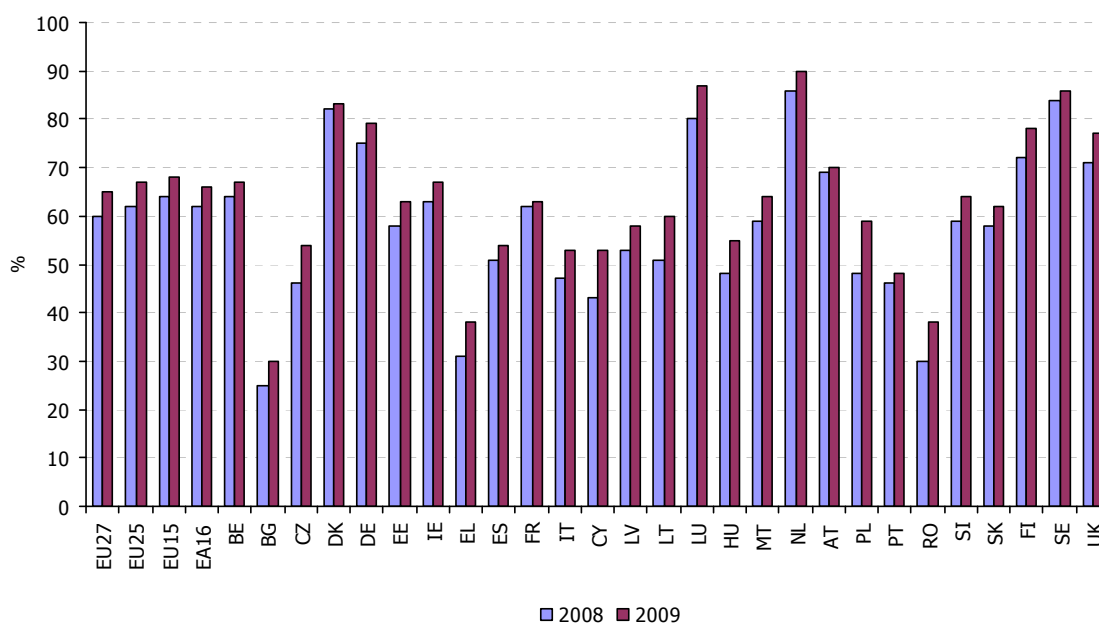
(s): εκτίμηση Eurostat

* Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ευρωζώνη των 16

Πηγή: Eurostat

III-2β, Πρόσβασης στο Διαδίκτυο (Νοικοκυριά)

(% των νοικοκυριών που έχουν την δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο)

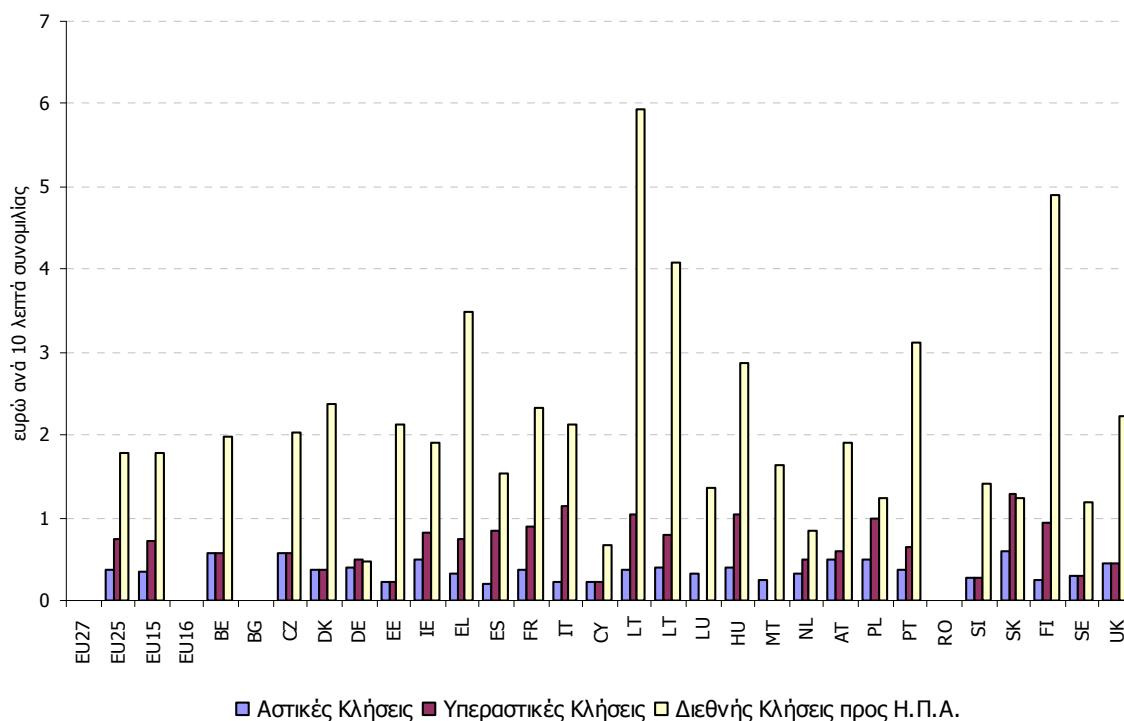

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	:	:	:	40	48	49	54	60	65
EU25	:	:	:	42	48	51	56	62	67
EU15	:	39	43	45	53	54	59	64	68
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	:	12	16	17	22	23	25	31	38

Πηγή: Eurostat

IV-B, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

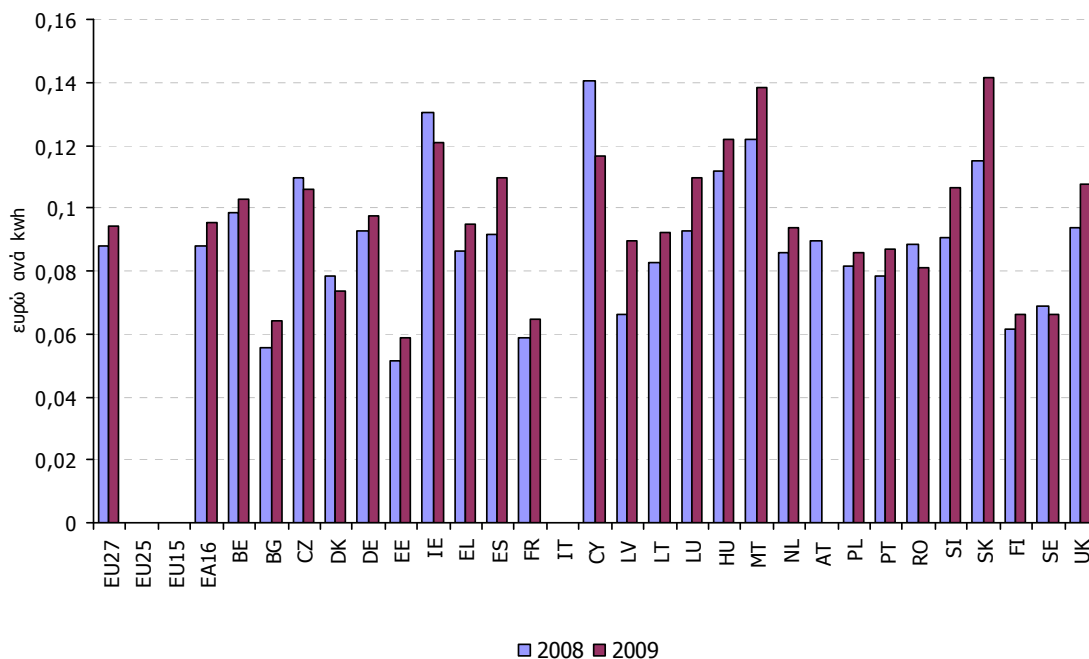
IV-1β, Τιμές Τηλεπικοινωνιών, 2006 (ευρώ/10 λεπτά συνομιλίας)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Αστικές Κλήσεις									
EU27	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU25	:	:	0,39	0,39	0,39	0,39	0,37	0,35	0,36
EU15	0,4	0,4	0,4	0,4	0,39	0,39	0,37	0,35	0,34
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	0,18	0,21	0,31	0,36	0,31	0,31	0,31	0,31	0,31
Υπεραστικές Κλήσεις									
EU27	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU25	:	:	1,33	1,17	1,07	1,05	0,92	0,76	0,74
EU15	2,14	1,67	1,33	1,14	1,03	1,01	0,87	0,69	0,71
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	3,15	2,78	1,4	0,98	0,77	0,77	0,73	0,74	0,74
Διεθνείς Κλήσεις προς Η.Π.Α.									
EU27	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU25	:	:	:	:	3,08	2,98	2,13	2,11	1,79
EU15	4,51	3,5	3,11	2,65	2,24	2,15	1,88	1,88	1,77
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	5,82	5,82	3,26	2,91	2,95	2,95	2,91	2,93	3,49

Πηγή: Eurostat

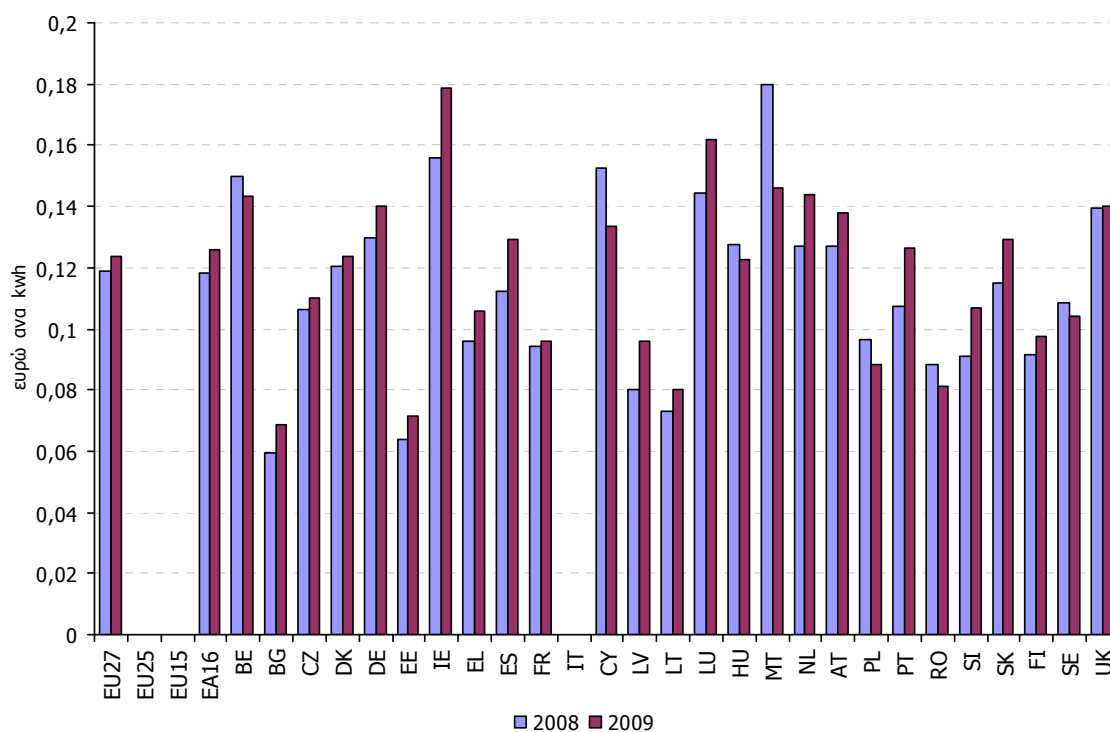
IV-2β, Τιμές Ηλεκτρικού Ρεύματος (Βιομηχανική χρήση) (σε ευρώ ανά kWh)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	:	:	:	:	0,0672	0,0752	0,0820	0,0878	0,0941
EU25	:	:	:	0,0623	0,0672	0,0755	0,0825	:	:
EU15	0,0644	0,0620	0,0648	0,0634	0,0682	0,0766	0,0837	:	:
EA16	:	:	:	0,0667	0,0713	0,0774	0,0837	0,0880	0,0951
EL	0,0571	0,059	0,0614	0,063	0,0645	0,0668	0,0698	0,0861	0,0948

Πηγή: Eurostat

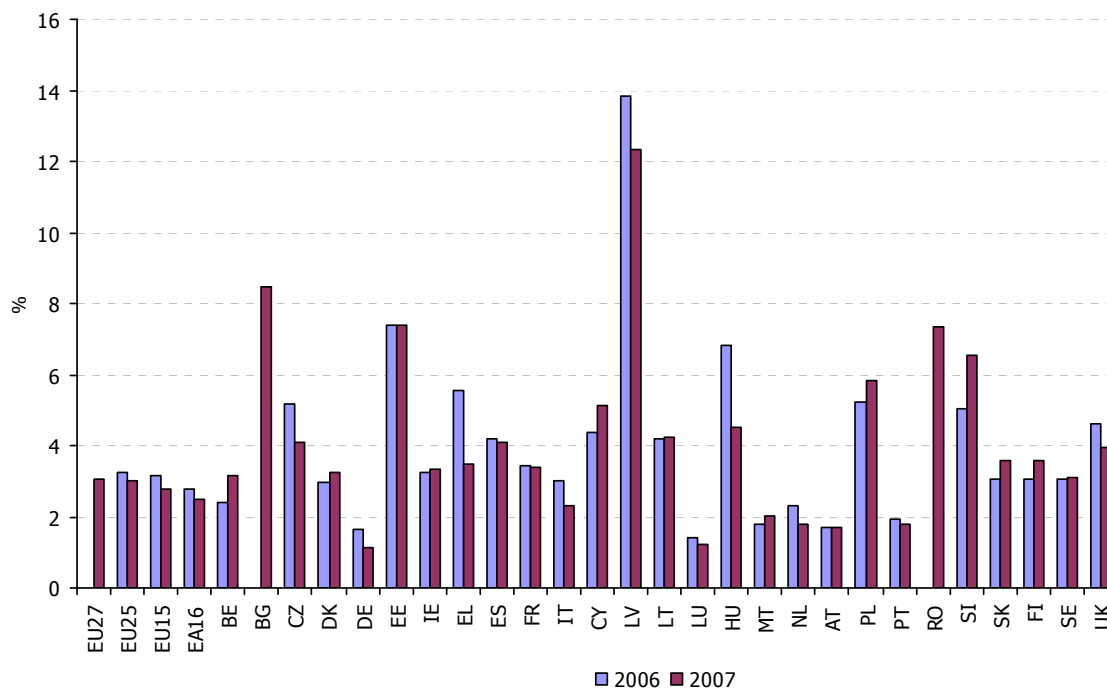
IV-3β, Τιμές Ηλεκτρικού Ρεύματος (Νοικοκυριά) (σε ευρώ ανά kWh)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	:	:	:	:	0,1013	0,1068	0,1173	0,1187	0,1236
EU25	:	:	:	0,1002	0,1023	0,1077	0,1183	:	:
EU15	0,1027	0,1032	0,1036	0,1027	0,1042	0,1094	0,1205	:	:
EA16	:	:	:	0,108	0,1103	0,1137	0,1203	0,1184	0,1259
EL	0,0564	0,058	0,0606	0,0621	0,0637	0,0643	0,0661	0,0957	0,1055

Πηγή: Eurostat

IV-4β, Αξία Κρατικών Προμηθειών, για τις οποίες έχει γίνει δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε
(% του ΑΕΠ)

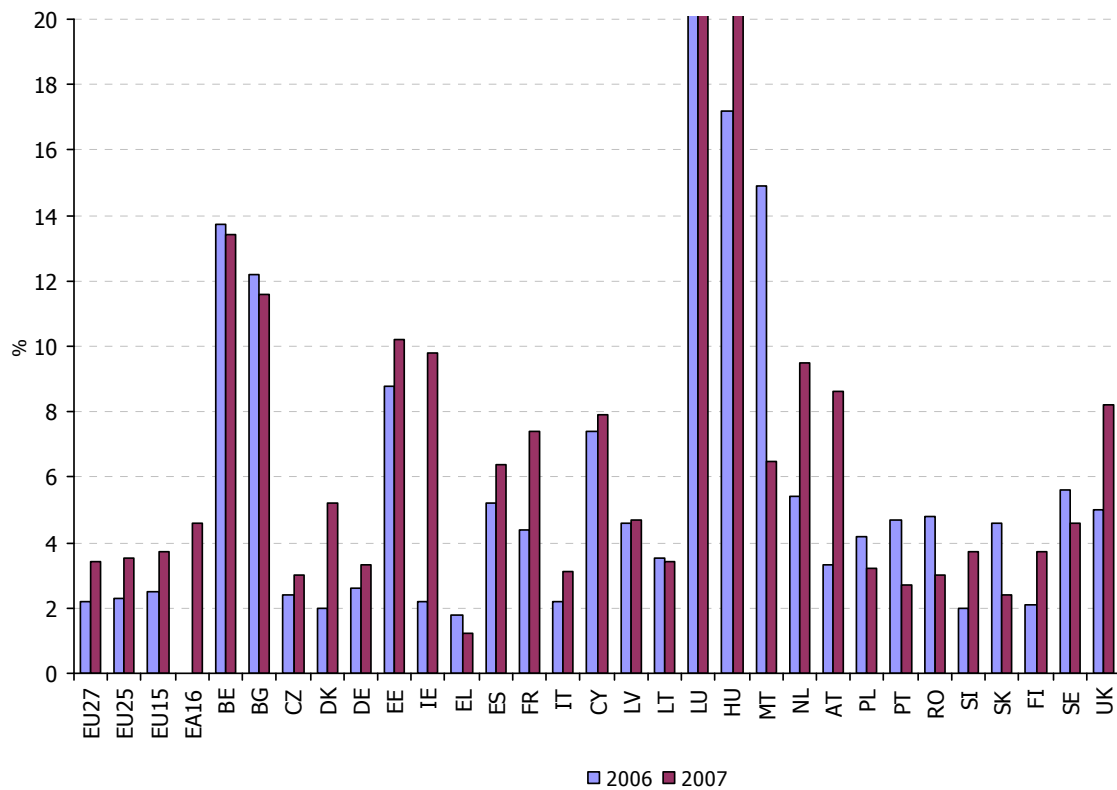

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	:	:	:	:	:	:	:	:	3,05
EU25	:	:	:	:	:	2,65	2,92	3,26	2,99
EU15	1,77	2,34	2,42	2,6	3,47	2,69	2,75	3,14	2,77
EA16	1,48	1,91	2,03	2,25	2,68	2,24	2,57	2,80	2,48
EL	4,52	3,85	4,1	5,21	4,44	3,71	4,8	5,54	3,5

Πηγή: Eurostat

IV-5β, Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

(μέση αξία εισροών και εκροών άμεσων ξένων επενδύσεων ως προς το ΑΕΠ επί 100)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	:	:	:	:	:	0,9	1,7	2,2	3,4
EU25	:	:	2,4	1,3	1,3	1	1,7	2,3	3,5
EU15	2,8	3,6	2,6	1,4	1,4	1,1	2	2,5	3,7
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	4,6
EL	:	1,3	0,8	:	:	0,7	0,4	1,8	1,2

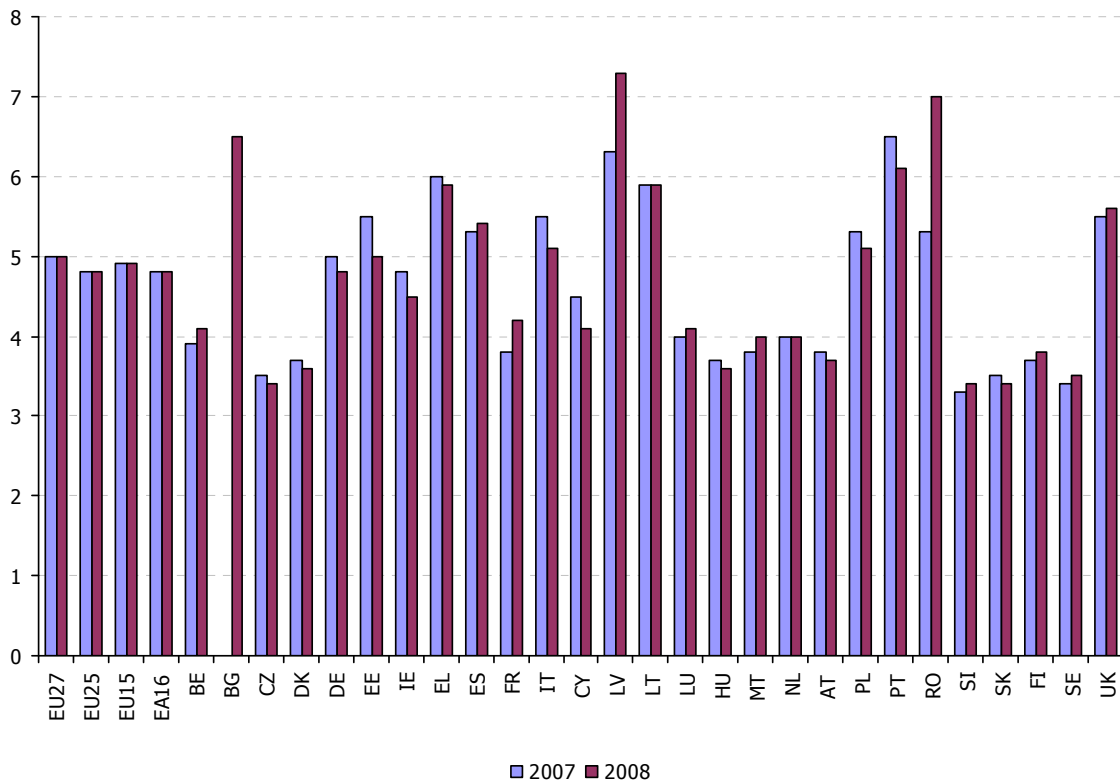
Πηγή: Eurostat

V-B, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

V-1β, Κατανομή Εισοδήματος

(Δείκτης του συνολικού εισοδήματος του 20% του πληθυσμού που αμείβεται με υψηλά εισοδήματα ως προς το 20% του πληθυσμού που αμείβεται με χαμηλά εισοδήματα)

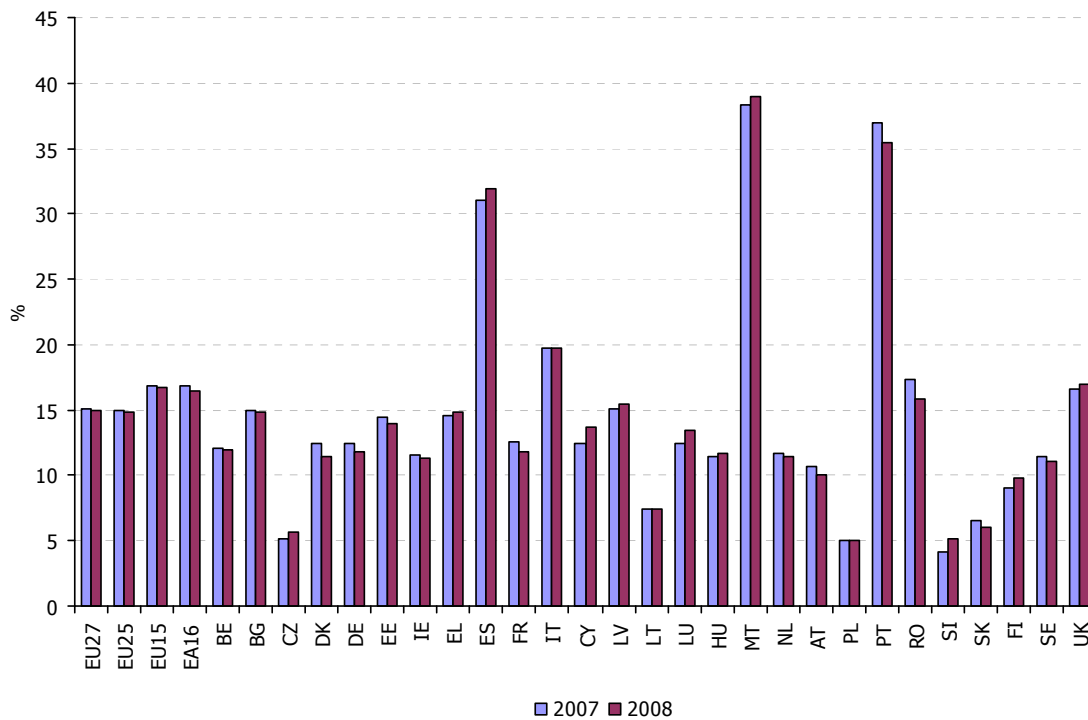
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	:	:	:	:	:	4,9(s)	4,8(s)	5(s)	5(p)
EU25	4,5(s)	4,5(s)	:	4,6(s)	4,8(s)	4,9	4,8	4,8	4,8
EU15	4,5(s)	4,5(s)	:	4,6(s)	4,8(s)	4,8	4,7	4,9	4,9
EA16	:	:	:	:	:	4,6	4,6	4,8	4,8
EL	5,8	5,7	:	6,4	5,9	5,8	6,1	6,0	5,9

(s): εκτίμηση Eurostat

Πηγή: Eurostat

V-2β, Άτομα με Επίπεδο Μόρφωσης μέχρι και Γυμνάσιο (δευτεροβάθμια) χωρίς περαιτέρω Εκπαίδευση ή Κατάρτιση

(ως % πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών με χαμηλή δευτεροβάθμια και δεν είναι σε πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	17,6	17,3	17,1	16,3	15,8	15,5	15,2	15,2	14,9
EU25	17,3	17,0	16,7	15,8	15,2	15,1	15,0	15,0	14,8
EU15	19,5	19,0	18,7	17,9	17,2	17,1	16,8	16,9	16,7
EA16	20,2	19,7	19,3	19,1	18,4	18,1	17,8	17,2	16,5
EL	18,2	17,3	16,7	15,5	14,9	13,3	15,9	14,7	14,8
Άντρες									
EU27	19,7	19,4	19,3	18,3	18,1	17,4	17,3	17,2	16,9
EU25	19,5	19,2	18,9	17,8	17,6	17,2	17,2	17,1	17,0
EU15	21,8	21,3	21,1	20,1	19,8	19,4	19,2	19,2	19,0
EA16	22,7	22,3	22,0	21,6	21,3	20,6	20,3	19,7	19,1
EL	22,9	21,3	20,7	19,9	18,3	17,5	20,7	18,6	18,5
Γυναίκες									
EU27	15,6	15,2	14,9	14,3	13,5	13,5	13,1	13,2	12,9
EU25	15,2	14,8	14,4	13,7	12,8	13,1	12,7	12,8	12,6
EU15	17,2	16,6	16,2	15,6	14,7	14,8	14,4	14,5	14,3
EA16	17,6	17,1	16,6	16,5	15,4	15,6	15,2	14,7	13,9
EL	13,6	13,4	12,6	11,0	11,6	9,2	11,0	10,7	10,9

Πηγή: Eurostat